

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA POVIJEST

OPĆINA OGULIN U DOMOVINSKOM RATU

Diplomski rad

MENTOR:
dr. sc. IVICA ŠUTE

STUDENT:
IVAN VUKOVIĆ

Zagreb, 2015.

SADRŽAJ

UVOD	3
1. TERITORIJALNI USTROJ I SASTAV STANOVNIŠTVA	5
2. GOSPODARSKA DJELATNOST	11
3. POLITIČKE PRILIKE RANIH 1990.-IH	13
4. POČETAK RATA I KLJUČNI DOGAĐAJI	25
5. VRIJEME NAJZNAČAJNIJEG INTENZITETA RATA	43
6. DALJNI TIJEK RATA I SVAKODNEVNI ŽIVOT	65
7. ZAVRŠETAK RATA	79
8. POSLJEDICE RATA	88
ZAKLJUČAK	94
SAŽETAK	96
SUMMARY	96
BIBLIOGRAFIJA	97
PRILOZI	103

UVOD

U diplomskom radu prikazat ću utjecaj Domovinskog rata od 1991. do 1995. godine na život u bivšoj općini Ogulin (današnje administrativne jedinice Grad Ogulin i općine Josipdol, Tounj, Plaški i Saborsko) u ekonomskom, demografskom i političkom smislu, s naglaskom na mjestima najviše pogođenim ratom i vremenu najznačajnijeg intenziteta rata. Svakodnevni život u ekonomskom, demografskom i političkom smislu u općini Ogulin znatno se razlikovao od područja do područja. Možemo izdvojiti slobodni teritorij grada Ogulina, slobodna etnički srpska naselja (Jasenak, Drežnica...), slobodna etnički većinski hrvatska naselja (Oštarije, Josipdol, Modruš...), slobodna etnički hrvatska naselja na prvoj crti bojišnice (Kamenica Skradnička, Cerovnik, Modruški Sabljaki), okupirana etnički većinska srpska naselja (Plaški i ostatak Plaščanske doline i Jeseničke kotline), te etnički većinsko hrvatsko naselje Saborsko, okupirano 12. 11. 1991., koje je i naselje najviše pogođeno ratom na prostoru bivše općine Ogulin, kao i jedino okupirano većinski hrvatsko naselje na istom prostoru.

Moja povezanost s područjem istraživanja je velika, iako se osobno ne sjećam razdoblja najvećeg intenziteta rata. Do početka Domovinskog rata u općini Ogulin živio sam u Saborskom, a najveći dio Domovinskog rata proveo sam u progonstvu u Ogulinu.

Kad je o korištenim i analiziranim izvorima riječ, za područje i razdoblje navedeno u naslovu rada postoje izvori hrvatske provenijencije, kao i izvori provenijencije pobunjenih Srba, većinom sadržani u *Plaščanskom ratnom biltenu*. Zahvalan izvor za svakodnevni život su novine iz vremena Domovinskog rata. Pomoću njih, prikazat ću i kakva je bila reakcija javnosti na rat u općini Ogulin. Koristit ću i neka od brojnih svjedočanstava i sjećanja sudionika Domovinskog rata u općini Ogulin, kako hrvatskih branitelja i civila, tako i vojnika JNA i srpskih snaga i civila. Od ostalih korištenih dokumenata, ističem presude Međunarodnog suda za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije (ICTY), Međunarodnog suda pravde (ICJ), Vrhovnog suda Republike Hrvatske i Županijskih sudova u Karlovcu i Rijeci.

Prikazat ću gospodarske prilike ranih 1990.-ih, gospodarsku djelatnost i zaposlenost, teritorijalni ustroj i sastav stanovništva, početak rata i ključne događaje. Prikazat ću posljedice rata i komparirati stanje prije i poslije rata s naglaskom na sastav i broj stanovnika u naseljima na prostoru bivše općine.

Područje općine Ogulin bilo je strateški važno za Hrvatsku, kao i za planove srpskih snaga i političara o stvaranju tzv. Velike Srbije (linija Virovitica – Karlovac – Ogulin –

Karlobag kao zapadna granica proširene Srbije). Prostor Ogulina, Josipdola i Tounja srpskim pobunjenicima bio je brana koja je onemogućavala spajanje tzv. SAO Krajine s etnički srpskim naseljima u Gorskom kotaru (Gomirje, Srpske Moravice...), zapadnom dijelu općine Ogulin (Drežnica) i sjevernom dijelu općine Ogulin (Jasenak, Potok Musulinski, Vitunj, Ponikve, Popovo Selo, Donje i Gornje Dubrave...). Južni dio općine Ogulin (s etnički srpskom Ličkom Jesenicom i Plaščanskom dolinom i Plaškim kao najznačajnijim naseljem) bio je okupiran. Zbog toga je etnički hrvatsko područje Saborskog na samom jugu općine Ogulin bilo izuzetne strateške važnosti i do okupacije se nalazilo uklješteno između okupiranog područja Plaškog i Ličke Jesenice s jedne strane i okupiranog područja Plitvičkih jezera i Korenice s druge strane, te u neposrednoj blizini slunjskog vojnog poligona. Zauzimanjem Saborskog i njegovih zaselaka od strane JNA i srpskih snaga, okupirana područja u današnjoj općini Josipdol, okupirani prostor čitave današnje općine Plaški, te okupirana Lička Jesenica u današnjoj općini Saborsko, povezali su se s ostatkom tzv. SAO Krajine. Okupacijom sjevernog dijela općine Ogulin, JNA i srpske snage došle bi u neposrednu blizinu granice sa Slovenijom i praktički omogućile presijecanje Hrvatske na dva dijela.

U prvom poglavlju, uz zemljopisne karte, objasniti ću teritorijalni ustroj bivše općine Ogulin, kao i sastav stanovništva (nacionalnu strukturu, dobnu i rodnu strukturu).

U drugom poglavlju prikazati ću gospodarske prilike ranih 1990.-ih. Bit će prikazana gospodarska djelatnost i zaposlenost na području općine Ogulin.

U trećem poglavlju govoriti ću o političkim prilikama ranih 1990.-ih. Prikazati ću rezultate izbora 1990. na razini SRH i općine Ogulin, te kako su glasali Hrvati, a kako Srbi.

Četvrto poglavlje govoriti će o početku rata, o razlozima zašto je rat bio na prostoru općine Ogulin, te o ključnim događajima.

U petom poglavlju bit će riječ o vremenu najznačajnijeg intenziteta rata 1991. godine. Govoriti ću o životu u općini Ogulin, o utjecaju rata na svakodnevicu. Prikazati ću i kakva je bila reakcija javnosti na rat u općini Ogulin, s obzirom da je u središtu pozornosti javnosti bilo područje istočne Slavonije. Od hrvatskih dnevnika i tjednika najveću pozornost području općine Ogulin u Domovinskom ratu posvetio je *Novi list*, koji je u vrijeme najvećeg intenziteta rata svakodnevno izvještavao o novostima u spomenutom prostoru.

Šesto poglavlje govoriti će o daljnjem tijeku rata i svakodnevnom životu s naglaskom na dokumente srpske provenijencije. Bit će riječi i o Zakonu o područjima županija, gradova i općina, kojim su se na teritoriju općine Ogulin ustrojili Grad Ogulin i općine Josipdol, Plaški i Saborsko.

U sedmom poglavlju prikazat ću oslobađanje okupiranih krajeva u vojno-redarstvenoj operaciji Oluja, završetak rata i svjedočanstva o događajima u oslobođenim srpskim i hrvatskim naseljima u bivšoj općini.

U osmom poglavlju bavit ću se posljedicama rata, usporedbama stanja prije i poslije rata s naglaskom na sastav i broj stanovnika u naseljima na prostoru bivše općine. Govorit ću o presudama ICTY-a (MKSJ-a) Milanu Martiću i Milanu Babiću, presudama Vrhovnog suda Republike Hrvatske i Županijskih sudova u Rijeci i Karlovcu, te presudi ICJ-a o tužbama Hrvatske i Srbije za genocid.

1. TERITORIJALNI USTROJ I SASTAV STANOVNIŠTVA

Općina Ogulin 1991. godine imala je površinu od 1077 km², 29 095 stanovnika i gustoću naseljenosti od 27 st./km².¹ Po površini je bila najveća u Zajednici općina Rijeka i među 10 najvećih općina u SR Hrvatskoj. U općini su bila 82 naselja. Udio Hrvata prema popisu stanovništva 1991. bio je 60,37% (17566), Srba 34,76% (10113), a izjašnjenih kao Jugoslavena 1,99% (580). Popis je zabilježio 342 stanovnika koji se nisu nacionalno izjasnili prema čl. 170 Ustava, 62 Muslimana, 44 Albanca, 31 Slovenca, 18 Makedonaca, 13 Mađara, 5 Bugara, 5 Čeha, 4 Crnogoraca, 3 Roma, 3 Poljaka, 3 Talijana, 21 ostalih i 282 nepoznatih. U 31 naselju s hrvatskom većinom živjelo je 17 241 Hrvata i 2070 Srba. U 50 naselja sa srpskom većinom živjelo je 8043 Srba i 348 Hrvata. Naselje Brezno Drežničko na popisu je bez stanovnika. Broj stanovnika općinskog središta Ogulina iznosio je 10857, od čega 8668 Hrvata (79,84%), i 1499 Srba (13,81%). Nacionalno neizjašnjenih bilo je 489 (4,5%), od čega 290 Jugoslavena (2,67%).

Što se tiče današnje administrativne jedinice Grad Ogulin, broj stanovnika iznosio je 16 732, od čega 11 580 Hrvata (70,73%) i 4329 Srba (25,87%). Uz već spomenuto naselje Ogulin, najveća naselja s hrvatskom većinom na području današnjeg Grada Ogulina bila su Zagorje Modruško s 427 stanovnika (416 Hrvata i 1 Srbin), Gornje Zagorje s 415 stanovnika (391 Hrvat i 5 Srba) i Puškarići s 411 stanovnika (374 Hrvata i 24 Srba). Najveća naselja sa srpskom većinom na istom području bila su Otok Oštarijski s 471 stanovnikom (376 Srba, 43 Hrvata i 40 Jugoslavena), Jasenak s 331 stanovnikom (284 Srba, 13 Hrvata i 30 Jugoslavena)

---

¹ Zdenko Radelić, Davor Marijan, Nikica Barić, Albert Bing i Dražen Živić, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Školska knjiga, 2006), 444. (dalje: SHDIDR)

i Donje Dubrave s 209 stanovnika (192 Srba, 6 Hrvata i 9 Jugoslavena). Jasenak je imao najveći udio izjašnjenih kao Jugoslavena (9,06%), znatno više od 2,67% u Ogulinu i 1,99% u općini. Udio Jugoslavena na području općine bio je veći u pretežno srpskim nego ostalim naseljima (uz iznimku područja Ličke Jesenice, gdje se nitko nije izjasnio kao Jugoslaven), što znači da su lokalni hrvatski Srbi prihvatili ideju jugoslavenske nacije u većoj mjeri od Hrvata. Sjeverozapadni dio općine Ogulin (Jasenak, Vitunj, Brestovac, Potok Musulinski i područje Partizanske Drežnice) imao je značajnu koncentraciju srpskog stanovništva (1658 stanovnika, od čega 1540 ili 92,88% Srba, 38 ili 2,29% Hrvata i 54 ili 3,26% Jugoslavena). Na tom području živjelo je 15,22% od svih Srba u općini Ogulin i 0,22% od svih Hrvata u općini Ogulin, dok je u Ogulinu živjelo 14,82% od svih Srba u općini Ogulin i 49,35% od svih Hrvata u općini Ogulin.² Niti jedno naselje s današnjeg područja Grada Ogulina nije bilo pod srpskom okupacijom u Domovinskom ratu.

Karta 1. Položaj općine Ogulin i današnjih središta administrativnih jedinica unutar RH³

² Popis stanovništva 1991., Republički zavod za statistiku.

³ Nikolina Luketić, ur., *Fotomonografija poginulih, umrlih i nestalih branitelja Ogulinskog kraja u Domovinskom ratu: 1991. - 1996.* (Ogulin: Pučko otvoreno učilište Ogulin, 2011). (dalje: Fotomonografija)

Karta 2. Naselja općine Ogulin s većinskim srpskim stanovništvom (označeno crvenom bojom) i većinskim hrvatskim stanovništvom (označeno plavom bojom) prema popisu stanovništva iz 1991. godine (naselje Brezno Drežničko na popisu je bez stanovnika)⁴

⁴ Popis stanovništva 1991., Republički zavod za statistiku; Ivan Strižić, *Ogulinski kraj u Domovinskom ratu, II, Dokumenti* (Ogulin: Ogranak Matice hrvatske Ogulin, 2013). (dalje: Dokumenti)

Najveće većinski srpsko naselje i ujedno naselje s najvećim brojem Srba u općini Ogulin bio je Plaški, u kojem je živjelo 2074 Srba, što je 20,51% od ukupnog broja Srba u općini Ogulin i 575 Srba više nego što je živjelo u općinskom središtu Ogulinu. Plaški je s 2271 stanovnika bio drugo naselje po veličini u općini. U ukupnom stanovništvu Plaškog, Srbi su činili 91,33% (2074), Hrvati 2,82% (64), a nacionalno neizjašnjeni 4,14% (94), među kojima 2,95% (67) Jugoslavena. Na prostoru današnje općine Plaški živjelo je 4317 stanovnika, od čega 4074 Srba (94,37%) i 83 Hrvata (2,04%). Nacionalno se nije izjasnio 101 stanovnik (2,34%), među kojima 80 izjašnjenih kao Jugoslavena (1,85%). Drugo najveće mjesto u današnjoj općini Plaški bila je Janja Gora s 469 stanovnika (460 Srba i 0 Hrvata). Srbi s prostora današnje općine Plaški činili su 40,28% od ukupnog broja Srba u općini Ogulin. Hrvati s istog prostora činili su 0,47% od ukupnog broja Hrvata u općini Ogulin. Čitavi prostor današnje općine Plaški bio je pod srpskom okupacijom u Domovinskom ratu.

Treće najveće naselje u ogulinskoj općini bile su Oštarije s 1557 stanovnika, od čega 1440 Hrvata (92,49%) i 58 Srba (3,73%). Četvrto naselje po broju stanovnika u općini bio je Josipdol s 1116 žitelja, od čega 775 Hrvata (69,44%), 261 Srba (23,39%) i 47 nacionalno neizjašnjenih (4,21%), među kojima 26 Jugoslavena. Na području današnje općine Josipdol (u kojoj su i Oštarije) živjelo je 4580 stanovnika, od čega 3376 Hrvata (73,71%) i 866 Srba (18,91%). Nacionalno se nije izjasnilo 135 (2,95%), od čega 73 izjašnjenih kao Jugoslavena. Naselja današnje općine Josipdol koja su bila pod srpskom okupacijom u Domovinskom ratu (Vojnovac, Trojvrh, Istočni Trojvrh, Vajin Vrh) prema popisu 1991. imala su ukupno 430 stanovnika, od čega 323 Srba, 80 Hrvata i 24 nacionalno neizjašnjena, od čega 15 Jugoslavena. Posebno složena nacionalna struktura bila je u Vajinu Vrh. Od 89 stanovnika, bilo je 44 Srba, 33 Hrvata, 1 nepoznat i 11 nacionalno neizjašnjenih, od čega 7 Jugoslavena. Od ostalih naselja današnje općine Josipdol, treba istaknuti Skradnik s 389 stanovnika (366 Hrvata i 9 Srba), Modruš s 269 stanovnika (256 Hrvata i 7 Srba), Cerovnik s 228 stanovnika (168 Hrvata i 53 Srba) i Munjavu s 228 stanovnika (147 Srba i 58 Hrvata).

Po broju stanovnika, peto najveće naselje u ogulinskoj općini bilo je Saborsko, smješteno na samom jugu općine i od najbližih većinski hrvatskih naselja u općini Ogulin odvojeno nizom većinski srpskih sela od Ličke Jesenice preko Plaškog do Trojvrha i Vojnovca. Saborsko je prema popisu 1991. imalo 852 stanovnika, od čega 800 Hrvata (93,89%), 18 Srba (2,11%), 5 nacionalno neizjašnjenih, 1 ostali i 28 u rubrici nepoznato (3,29%). Područje današnje općine Saborsko (naselja Saborsko, Lička Jesenica, Begovac i Blata) u cijelosti je bilo okupirano u Domovinskom ratu, a 1991. je imalo 1501 stanovnika, od čega 801 Hrvata (53,36%), 658 Srba (43,84%), 5 nacionalno neizjašnjenih (0,33%, od čega

nijednog izjašnjenog kao Jugoslavena) i 35 u rubrici nepoznato (2,33%). Lička Jesenica imala je 444 stanovnika, od čega 437 Srba i 1 Hrvata. Prostor općine Ogulin od Ličke Jesenice preko Plaškog do Kunića, Trojvrha, Vojnovca, Vajinog Vrh i Tržića Tounjskog, kojim je Saborsko bilo odvojeno od ostalih većinski hrvatskih naselja u općini Ogulin, prema popisu 1991. imao je 5560 stanovnika, od čega 5194 Srba (93,42%), 166 Hrvata (2,98%) i 135 nacionalno neizjašnjenih (2,43%), među kojima 100 Jugoslavena (1,79%). Saborsko će biti jedino okupirano većinski hrvatsko naselje u općini Ogulin.

Područje današnje općine Tounj imalo je 1695 stanovnika, od čega 1466 Hrvata (86,49%) i 186 Srba (10,97%). Naselje Tounj imalo je 414 stanovnika, od čega 383 Hrvata, 19 Srba i 4 neizjašnjena. Jedino okupirano naselje u tounjskom kraju bio je Tržić Tounjski, koji je 1991. imao 164 stanovnika, od čega 157 Srba, 2 Hrvata i 5 izjašnjenih kao Jugoslaveni. Na crti bojišnice bila je Kamenica Skradnička, koja je imala 352 stanovnika, od čega 350 Hrvata i 2 u rubrici nepoznato.⁵

U Domovinskom ratu će biti okupirano 32% općine Ogulin.⁶ Prema popisu 1991. godine, buduće okupirano područje imalo je 6412 stanovnika, od čega 5212 Srba (81,28%) i 966 Hrvata (15,07%), od kojih je 800 Hrvata iz Saborskog, koji čine 82,82% Hrvata na području koje će biti okupirano. Isto područje brojalo je 140 nacionalno neizjašnjenih (2,18%), od čega 100 Jugoslavena (1,56%). Broj Srba na budućem okupiranom području iznosio je 51,54% ukupnog broja Srba u ogulinskoj općini. Broj Hrvata na budućem okupiranom području iznosio je 5,5% ukupnog broja Hrvata u ogulinskoj općini.⁷

Na prostoru općine, udio stanovnika gradskog naselja bio je 37,3%. Udio jače urbaniziranih naselja bio je 45,1%, slabije urbaniziranih naselja 9,8%, a ruralnih naselja 45,1%.⁸ Prema popisu stanovništva 1991., na području Grada Ogulina, bez završene osnovne škole bilo je 4525 stanovnika (33,6%), na području općine Josipdol 1795 (45%), na području općine Plaški 1521 (42%), na području općine Saborsko 749 (54,3%), a na području općine Tounj 828 stanovnika (57,8%).⁹

U općini Ogulin živjelo je 14 535 muškaraca i 14 560 žena. Udio mladog stanovništva (0-19 godina starosti) u općini Ogulin 1991. bio je 23,79%, zrelog stanovništva (20-59)

---

⁵ Popis stanovništva 1991., Republički zavod za statistiku.

⁶ Stjepan Šterc i Nenad Pokos, „Demografski uzroci i posljedice rata protiv Hrvatske,“ *Društvena istraživanja* 2-3 (1993), 313.

⁷ Popis stanovništva 1991., Republički zavod za statistiku.

⁸ Dane Pejnović, *Zapadna Hrvatska: socijalno-geografska preobrazba u drugoj polovini 20. stoljeća* (Zagreb: Prosvjeta, Hrvatsko geografsko društvo, 2009), 92. (dalje: Pejnović)

⁹ Ivo Turk i Marijan Jukić, „Promjene u obrazovnoj strukturi stanovništva Karlovačke županije (1981. – 2001.),“ *Društvena istraživanja* 6 (2009), 1181. (dalje: Turk, Jukić)

54,14%, a starog stanovništva (60 i više) 22,06%.¹⁰ Tip ostarjelosti stanovništva (od 1 do 7) bio je 6 – izrazito duboka starost, čime je stanovništvo bilo starije od hrvatskog prosjeka (tip ostarjelosti 5 – vrlo duboka starost).¹¹

Tablica 1. Nacionalna i dobna struktura odabranih naselja općine Ogulin 1991. godine¹²

Naselje	Broj stanovnika (ukupno)	Hrvati	Srbi	Udio stanovnika 0-19 (%)	Udio stanovnika 20-59 (%)	Udio stanovnika >60 (%)
Ogulin	10 857	8668	1499	26,95	58,28	14,74
Plaški	2271	64	2074	24,49	55,14	20,35
Oštarije	1557	1440	58	25,19	53,12	20,69
Josipdol	1116	775	261	24,64	55,64	19,71
Saborsko	852	800	18	15,96	57,75	26,28
Otok Oštarijski	471	43	376	25,05	55,84	19,1
Janja Gora	469	-	460	14,71	47,76	37,52
Lička Jesenica	444	1	439	12,84	54,28	32,88
Tounj	414	383	19	26,33	57,49	16,17
Puškarici	411	374	24	31,87	55,72	12,4
Ponikve	179	1	174	10,06	30,77	49,16
Tržić Tounjski	164	2	157	8,54	43,9	47,56
Mikašinoi	29	-	29	3,45	27,58	68,97

Naselja sa srpskom većinom u prosjeku su imala starije stanovništvo od naselja s hrvatskom većinom, što je vidljivo na Tablici 1. U Ogulinu (5358 muškaraca i 5499 žena) je udio mladog stanovništva (0-19 godina starosti) bio gotovo najveći na prostoru općine. Od svih naselja u ogulinskoj općini, najmlađe stanovništvo imalo je pretežno hrvatsko naselje Puškarici (211 muškaraca i 200 žena) u okolici Ogulina, s udjelom mladog stanovništva (0-19) od 31,87%, a starog stanovništva (60 i više) 12,4%. Plaški, Oštarije i Josipdol, tri najveća naselja u općini nakon Ogulina, pokazuju sličnu nepovoljnu dobnu strukturu. Izrazito

¹⁰ Popis stanovništva 1991., Republički zavod za statistiku.

¹¹ Pejnović, 85.

¹² Popis stanovništva 1991., Republički zavod za statistiku.

nepovoljna dobna struktura bila je u Saborskom (441 muškarac i 411 žena), gdje je udio mladog stanovništva (0-19) bio 15,96%, a starog stanovništva (60 i više) 26,28%. Najstarije stanovništvo imao je Gojak, gdje je svih 13 stanovnika (3 muškarca i 10 žena) bilo srpske narodnosti i starije od 55 godina, a 10 stanovnika starije od 70 godina. Najmanje naselje bili su Janjani s 4 stanovnika srpske narodnosti (po 2 muškarca i žene), od kojih je troje starije od 50 godina. Dobna struktura u Ponikvama (91 muškarac i 88 žena) bila je izrazito nepovoljna, s 49,16% stanovnika starijih od 60 i 22,35% starijih od 75 godina. U Zrničima (35 muškaraca i 45 žena) stariji od 60 činili su 55% stanovništva, a stariji od 75 činili su 27,5% stanovništva. U Gornjim Zatezalima (17 muškaraca i 20 žena) 62,16% stanovnika bilo je starije od 60. U Mikašinovićima (11 muškaraca i 18 žena) 68,97% stanovnika bilo je starije od 60, a stariji od 75 činili su 27,6% stanovništva.¹³

2. GOSPODARSKA DJELATNOST

Najznačajnije privredne grane u općini Ogulin bili su šumarstvo i industrija. Proizvodni razvoj se svodio na šumarstvo, mehaničku i kemijsku preradu drveta, a u poljoprivredi na proizvodnju sjemenskog krumpira, merkantilnog kupusa i stočarstvo.¹⁴ Drvena industrija, šumarstvo i prerada papira davali su 80% društvenog proizvoda.¹⁵ Privreda općine Ogulin u razdoblju siječanj – rujan 1990. ostvarila je ukupni prihod za 4% manji od ukupnog rashoda, što je rezultiralo visokim gubicima. Najviše gubitaka ostvarila je industrija (84%), zatim građevinarstvo (6%), turizam i ugostiteljstvo (6%), promet (3%) i poljoprivreda (1%). Osobni dohodci sporije su rasli od troškova života, poreza i doprinosa. Učestala je i pojava dugog kašnjenja u isplatama plaća zbog nedostatka sredstava kod sve većeg broja poduzeća, što je dovodilo do nezadovoljstva radnika i pojava štrajkova. U tim poduzećima smanjivao se i broj radnika, i to najčešće kvalificiranih kadrova.¹⁶

Ekonomska kriza u državi snažno je utjecala na gospodarsku situaciju u općini Ogulin. Na području općine, 1988. bilo je zaposleno 6796 radnika, a u prvom polugodištu 1989. godine 5913 radnika. U 1989. godini 423 nezaposlene osobe tražile su posao, od kojih su 289

---

¹³ Isto

¹⁴ Arhiv tajništva grada Ogulina; Općinski komitet SKH, broj: 02-256/1-71, Ogulin, 9. X. 1971.

¹⁵ Dokumenti, 237.

¹⁶ Ivan Strižić, *Ogulinski kraj u Domovinskom ratu, I, Obrana i oslobađanje ogulinskoga kraja od srbijanske agresije i okupacije 1991.-1995* (Ogulin: Ogranak Matice hrvatske Ogulin, 2013), 66. (dalje: OKUDR)

bile žene. U dobnoj strukturi tražilaca zaposlenja udio mladih kontinuirano se povećavao.¹⁷ U nezaposlene se nisu ubrajali radnici koji su u nedostatku posla u matičnoj općini potražili sreću u inozemstvu. U prosincu 1990. bilo je 1000 tražilaca posla,¹⁸ dok je u siječnju iduće godine na zavodu za zapošljavanje bilo 1350 nezaposlenih radnika, a isplata plaća kasni.¹⁹ Istovremeno, radnici DIP-a Ogulin hrvatske nacionalnosti žalili su se da je 80% direktora DIP-a srpske nacionalnosti, a robu šalju u Beograd, ne naplaćuju je i nema računa.²⁰

DIP Ogulin bio je općinski gigant, koji je u ožujku 1991. zapošljavao 2000 radnika. No, blokada žiro-računa tog diva podno Kleka polaže na leđa.²¹ DIP Ogulin krenuo je početkom 1990.-ih u megalomanske investicije (pilana, Tvornica masivnog namještaja i druga ulaganja) po obrascu velikih brojeva, ne vodeći računa o profitu. Politički krediti s deviznom klauzulom podizani krajem 1980.-ih korišteni su uglavnom za obrtni kapital investicijama iscrpljenog poduzeća. Na taj i druge načine, svako fiksiranje deviznog tečaja za DIP je djelovalo katastrofalno. Postale su vidljive unutarnje slabosti u poduzeću, koje je svoj razvoj, kao i mnoga slična u to vrijeme, temeljilo na socijalističkoj megalomaniji.²²

Gubitak DIP-a u 1990. bio je 48 milijuna dinara. Najveći gubitnik bila je Tvornica masivnog namještaja, čiji je gubitak rezultat tečajnih razlika i precijenjenog dinara, a njena stručna radna snaga bježala je u privatnike, policiju, željezničare... Kronična nelikvidnost uvjetovala je neredovno isplaćivanje zarada radnicima, što je stvorilo socijalni bunt,²³ jer su isplate minimalnih garantiranih osobnih dohodaka kasnile tri i više mjeseci.²⁴ DIP, gospodarski bolesnik ogulinskog kraja, bolovao je i od kadrovske fluktuacije, a na njega su vrlo negativno djelovale ratne okolnosti (mobilizacija djelatnika i strojeva).²⁵ Ministar poljoprivrede i šumarstva Ivan Tarnaj u siječnju 1991. navodi velik problem šumarstva i DIP-a koji daje 60% ogulinske privrede.²⁶ Kako piše *Novi list*: „Kad živi DIP, živi Ogulin. Ako DIP igra, Ogulin igra. Međutim, DIP je igrač bez kondicije“.²⁶

Iseljavanje mladih iz sela značajno je na prostoru cijele općine uoči rata, a osjetilo se i u Saborskom, gdje se mladi nisu imali gdje zaposliti, osim onih koji su se opredijelili raditi tradicionalne poslove i sjeći šumu. Loše ceste i nikad dovoljno riješeno pitanje vode nisu

---

¹⁷ Isto, 67.

¹⁸ Isto, 235.

¹⁹ Dokumenti, 237.

²⁰ Isto, 232.

²¹ Damir Pešut, „Može (li) se gorostas uspraviti?“ *Novi list*, br. 75, 17. III. 1991: 18

²² Vilim Magdić, „Uzroci teškog stanja drvne industrije.“ *Ogulinski list*, br. 2, 15. X. 1995: 8

²³ Damir Pešut, „Može (li) se gorostas uspraviti?“ 18.

²⁴ Vilim Magdić, „Uzroci teškog stanja drvne industrije.“ 8.

²⁵ Dokumenti, 239.

²⁶ Damir Pešut, „Može (li) se gorostas uspraviti?“ 18.

pokazivali izgled za svijetlu budućnost. Dio mladih Saborčana zaposlio se na Plitvicama, ali nisu se vratili, jer su ondje dobivali stanove ako su ostali raditi za stalno.²⁷ U školu se svake godine upisivalo sve manje učenika, pa se razmišljalo o ukidanju viših razreda. Šuma se sjekla i po selu se kretao veći broj radnika, pa se na izgled nije osjetilo pustošenje, iako je godišnje desetak kuća ostajalo prazno. Nabavljeno je dosta poljoprivrednih strojeva, pa se mnogo zemlje u selu obrađivalo i pustošenje se nije osjetilo u poljoprivredi i trgovini.²⁸ Situacija je bila vrlo slična u ostalim selima općine Ogulin.

Do početka rata, u Plaškom je poslovala Tvornica sulfatne celuloze i papira „Simo Dimić“ s oko 800 zaposlenih. Osnovna djelatnost bila je proizvodnja ambalažnog i kraft-liner papira s mjesečnom proizvodnjom od 2600 tona papira. Nekoliko mjeseci prije početka rata „Simo Dimić“ prestao je s proizvodnjom zbog nedostatka obrtnih sredstava za nabavku sirovine, što je posljedica neplaćene realizacije. Zbog neodgovarajućeg načina zaštite objekata, kao i stavljanja dijela tvorničke imovine u funkciju rata, velik dio tvorničke imovine je oštećen i otuđen. Šumarija Plaški u sastavu Šumskog gospodarstva Ogulin imala je 70 zaposlenih. Trgovačko-ugostiteljsko poduzeće „Lika-promet“ imalo je oko 70 zaposlenih.²⁹ Na području općine Ogulin, zaposlen je i određen broj radnika na željeznici.

DIP pilana Josipdol u predratno vrijeme imala je 440 zaposlenih radnika. Već 1990. zbog smanjenja proizvodnje pilanske oblovine i 1991. zbog rata, pilanska proizvodnja doživljava veliki pad. Izbijanjem agresije i zatvaranjem prometnica 1991. je u Plaški otišlo 175 radnika srpske nacionalnosti, pri tome odnijevši sa sobom dosta materijala. Osim toga, 126 radnika je mobilizirano u HV, a u pogonima je ostala uglavnom ženska radna snaga.³⁰

3. POLITIČKE PRILIKE RANIH 1990.-IH

Rušenje Berlinskog zida u studenom 1989. godine simbolično je označilo početak novog razdoblja europske povijesti. Istodobno s pojavom demokratskih, antikomunističkih pokreta (Poljska, Mađarska, DR Njemačka...), proces demokratizacije zahvatio je i Hrvatsku, jednu od šest republika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ). No, mirnom

---

²⁷ Josip Krizmanić, *Saborsko i uža okolica* (Ogulin: Ogranak Matice hrvatske Ogulin, 1995), 191.

²⁸ Isto, 192.

²⁹ Željka Križe Gračanin i Ivan Radoš, ur., *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. – 1995.: Dokumenti, Knjiga 12. Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj – lipanj 1994.)* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2012), 350. (dalje: Knjiga 12), 350.

³⁰ Ružica Neralić, „Nužna reorganizacija poslovanja.“ *Ogulinski list*, br. 2., 15. X. 1995: 11

razvoju demokracije suprotstavili su se velikosrpski projekti osmišljeni u 19. i 20. stoljeću, prema kojima je zapadna granica srpske države planirana do linije Virovitica – Pakrac – Karlovac – Ogulin – Karlobag.³¹ Taj se cilj mogao ostvariti samo vojnim putem.

Prekid 14. izvanrednog kongresa SKJ značio je kraj dugogodišnje komunističke vladavine i tijekom 1990. u svim jugoslavenskim republikama održani su višestranački izbori. U Hrvatskoj se osnivaju nove političke stranke, a u sklopu tih promjena SKH se preimenovao u Savez komunista Hrvatske – Stranku demokratskih promjena (SKH-SDP). Među članovima SKH srpske nacionalnosti postojalo je mišljenje da vodstvo hrvatskih komunista nije smjelo napustiti 14. izvanredni kongres SKJ, odnosno dati potporu slovenskim komunistima. Srpska strana bila je posebno kritična prema novoosnovanoj Hrvatskoj demokratskoj zajednici (HDZ) pod vodstvom Franje Tuđmana, bivšeg generala JNA, povjesničara i hrvatskog političkog disidenta. U tom razdoblju, HDZ se zalagao za odlučnu afirmaciju hrvatskog suvereniteta, odnosno za preustroj Jugoslavije u konfederalnu zajednicu. Srbijanski masovni pokret i mediji optuživali su hrvatske komuniste za nasilje i kršenje prava Srba u Hrvatskoj, a HDZ su smatrali još gorim, odnosno obnovom ustaškog pokreta. U Hrvatskoj su izbori održani u travnju i svibnju 1990., a na njima je pobijedio HDZ, osvojivši nešto više od 40% glasova i većinu saborskih mandata. SKH-SDP je dobio oko 30% glasova, a za njega je glasalo i mnogo građana srpske nacionalnosti.³²

Na izborima za Društveno-političko vijeće (DPV) Sabora SRH bila su četiri kandidata na utvrđenoj listi u izbornoj jedinici Ogulin, koja je, uz Ogulin, obuhvaćala Čabar, Vrbovsko i Delnice.³³ U prvom krugu, najviše glasova dobio je Krunoslav Prebeg (Hrvatska demokratska zajednica) – 13 008 (33,52%). Na drugom mjestu bio je Željko Mažar (Socijalistički savez – Savez socijalista Hrvatske) s 12 037 glasova (31,01%). Biserka Pleše (Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena) osvojila je 10 556 glasova (27,2%). Najmanje glasova, njih 3204 (8,25%), dobila je Ivanka Polić-Kružić (Hrvatska seljačka stranka – Koalicija narodnog sporazuma). U izbornoj jedinici bilo je upisano 45025 birača. Izlaznost je bila vrlo velika, što je pokazalo volju građana za demokratskim izjašnjavanjem. Glasalo je 89,71% birača. S obzirom da nijedan kandidat nije dobio po zakonu potreban broj glasova, izbori su ponovljeni. U drugom krugu, u kojem su kandidati bili Prebeg (HDZ) i Mažar (SS-SH), izlaznost je bila gotovo jednaka kao u prvom krugu. Glasalo je 89,77% birača. Najviše

---

³¹ Ante Nazor, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990.-ih (Republika Hrvatska i Domovinski rat: pregled političkih i vojnih događaja 1990., 1991. – 1995./1998.)* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2011), 19. (dalje: Nazor 2011)

³² SHDIDR, 197.

³³ OKUDR, 168.

glasova dobio je Željko Mažar (SS-SSH) – 21800 (56,14%). Krunoslav Prebeg (HDZ) dobio je 17029 (43,86%) glasova. Na temelju čl. 58. stavka 6. Zakona o izboru i opozivu odbornika i zastupnika izabran je kandidat Željko Mažar.

Na izborima za Vijeće općina Sabora SRH, u izbornoj jedinici općine Ogulin u prvom krugu zabilježena je najveća izlaznost. Glasalo je 92,25% od 22291 upisanog birača. Najviše glasova dobio je Nikola Pavličić (HDZ), njih 41,9%. Nedeljko Višnić (SS-SSH) dobio je 30,53%, Boris Mihelčić (SKH-SDP) 22,73%, a nezavisni kandidat Milan Rendulić 4,83% glasova. S obzirom da nijedan kandidat nije dobio po zakonu potreban broj glasova, izbori su ponovljeni. Izlaznost je bila neznatno manja nego u prvom krugu (91,6%). Izabran je kandidat Nedeljko Višnić (SS-SSH, SKH-SDP) s 10505 (52,9%) glasova, tijesno ispred Nikole Pavličića (HDZ) s 9354 (47,1%) glasova.

Na izborima za Vijeće udruženog rada (VUR) Sabora SRH u izbornoj jedinici Ogulin bilo je šest kandidata. Od 11778 upisanih birača, glasalo je 81,4%. U prvom krugu najviše glasova (40,15%) dobiva kandidat HDZ-a Josip Zubčić. Slijede Miloš Vujnović (SKH-SDP) s 28,05% i niz nezavisnih kandidata - Željko Đenić s 10,73%, Bosiljka Dolušić s 10,48%, Tomislav Heski s 6,92% i posljednji Đorđe Matić s 3,66% glasova. S obzirom da nijedan kandidat nije dobio broj glasova potreban po zakonu, izbori su ponovljeni. Od upisanih 11807 birača u drugom krugu, glasalo je 76,93% birača. Izabran je kandidat Miloš Vujnović (SKH-SDP) s 4882 (54,44%) glasa, ispred Josipa Zubčića (HDZ) s 4086 (45,56%) glasova.³⁴ Tako je na navedenim izborima za DPV Sabora najviše glasova dobio kandidat SS-SSH, na izborima za Vijeće općina Sabora kandidat SS-SSH i SKH-SDP, a na izborima za VUR Sabora kandidat SKH-SDP.

Na izborima kandidata za Skupštinu općine Ogulin u prvom krugu izbora u travnju 1990. i drugom krugu u svibnju iste godine, ukupno je izabran 101 odbornik, i to u DPV 24 odbornika, Vijeće mjesnih zajednica (VMZ) 31 odbornik i VUR 45 odbornika. Prema stranačkoj pripadnosti, HDZ je imao ukupno 43 odbornička mjesta.³⁵ SKH-SDP izborio je ukupno 12 mjesta, kao i SSH-SS. Po jedno odborničko mjesto, i to u VMZ-u, imali su Jugoslavenska samostalna demokratska stranka (JSDS) i Srpska demokratska stranka (SDS). Neovisni kandidati osvojili su ukupno 32 odbornička mjesta, od čega 29 u VUR-u. Od ukupno upisanih 22 291 birača, glasalo je 20 563 birača ili visokih 92,22%, što je bio ishod želje građana za izborom svojih zastupnika na demokratskim izborima. Veliki izborni

---

³⁴ Izvještaj o provedenim izborima za zastupnike u Saboru Socijalističke Republike Hrvatske, Klasa: 013-03/89-01/07, Broj: 575-05-90-923, predsjednik Milko Gajski, Zagreb, 16. svibnja 1990.

³⁵ OKUDR, 169.

gubitnici, kako na republičkoj, tako i na općinskoj razini, bili su dotad vladajući komunisti. Socijalisti su dobili više odbornika u SO Ogulin nego što su očekivali, a među gubitnike se moglo svrstati SDS i JSDS koji su dobili po jednog odbornika. HDZ je osvojio relativnu većinu od 43 odbornika, ali nedovoljnu za samostalno formiranje općinske vlasti.

Pojedini čelni ljudi ogulinskog HDZ-a, kao Antun Porubić i Željko Magdić, izgubili su u natjecanju za DPV, prvi u izbornoj jedinici Grad I. i Grad III., a drugi u izbornoj jedinici Grad II. i Proce. Porubića je pobijedio Boris Jovanović na listi SKH-SDP, a Magdića Luka Župan na listi SSH. Porubić će poginuti u ljeto 1991. kao pripadnik 2. gardijske brigade „Gromovi“, a Magdić će među prvim stupiti u redove Prvog hrvatskog redarstvenika.³⁶ Uz navedenu izbornu jedinicu Grad I. i III., kandidati SKH-SDP najviše su glasova za DPV dobili i u jedinici Grad IV. Tako su najveće razočarenje HDZ-u priredili građani užeg središta grada Ogulina koji su se većinom priklonili socijalistima i komunistima. To se može protumačiti činjenicom da su u stanove u užem središtu grada bili naseljeni partijski kadrovi. Ostalim mjesnim zajednicama u kojima su pobijedili kandidati SKH-SDP zajednički je značajan udio stanovnika srpske nacionalnosti. To su MZ Ogulinski Hreljin i Turkovići – Vitunj, MZ M. Potok, Jasenak i P. Drežnica, MZ Oštarije I. i Otok i MZ Donje Dubrave, Gornje Dubrave i Ponikve. Na području šest ostalih izbornih jedinica u ogulinskom gradskom naselju, s pretežno hrvatskim stanovništvom, pobijedili su kandidati HDZ-a, kao i na drugim područjima s pretežno hrvatskim stanovništvom, konkretno području Zagorja i Ribarića, Oštarija II., Josipdola, Skradnika, Tounja i Modruša, dok je u Saborskom predložen samo jedan kandidat, pa se ne može utvrditi lista kandidata.

Vrlo loš plasman HDZ-a i uspjeh socijalista u većinski srpskim mjesnim zajednicama pokazao se i u svim mjesnim zajednicama na području Plaškog i u MZ Lička Jesenica, gdje je najuspješniji bio SSH.³⁷ Na izborima kandidata za VMZ, kandidati SDP-SKH odnijeli su pobjedu ponovno u izbornim jedinicama u središtu grada (Grad I. i Grad III., Grad IV.) i u ogulinskim mjesnim zajednicama sa značajnim udjelom srpskog stanovništva (MZ Ogulinski Hreljin, MZ Jasenak, MZ Gornje Dubrave i MZ Ponikve). I kandidati SSH pobijedili su u jedinicama sa značajnim udjelom srpskog stanovništva (MZ Musulinski Potok, Oštarije I. i Otok, Plaški I., Latin i Međeđak, Vera, Zebići i Plaška Glava, MZ Lička Jesenica i MZ Tržić), ali i u MZ Trošmarija na sjeveroistoku općine s hrvatskom većinom. Kandidat JSDS-a

---

³⁶ Isto, 170.

³⁷ Dokumenti, 106.

pobijedio je u MZ Partizanska Drežnica, a kandidat SDS-a Dimitrije Kosanović u Plaški II., Janja Gora I.

Kandidati HDZ-a pobijedili su u 7 od 9 izbornih jedinica u gradu Ogulinu, kao i u jedinicama s većinski hrvatskim stanovništvom, uz napomenu da se, zbog samo jednog istaknutog kandidata, ne može utvrditi lista kandidata za MZ Donje Dubrave, Modruš, Modrušku Munjavu, Modruške Sabljake, Cerovnik, MZ Kamenicu i MZ Saborsko. Nezavisni kandidati pobijedili su u MZ Plavča Draga i MZ Janja Gora II.³⁸ Na utemeljiteljskoj sjednici Skupštine općine Ogulin za predsjednika je izabran Rudolf Špehar iz HDZ-a. Iako je u Skupštini općine SDS osvojio samo jedno odborničko mjesto, ubrzo je postao predvodnik srpskog pokreta pobune protiv novih hrvatskih vlasti.³⁹

Sliku zapadnih granica „Velike Srbije“ iznio je predsjednik Srpske radikalne stranke Vojislav Šešelj u svom nastupu na Beogradskoj televiziji 6. 12. 1990., kada je izjavio: „Naše je da pomognemo da se Slovenija odcijepi. Tada ćemo temeljem Londonskog ugovora država članica antante i Italije izvršiti amputaciju Hrvatske. Hrvatima ćemo ostaviti sve ono što je njihovo na zapadu od linije Karlobag, Ogulin, Karlovac, Virovitica. Dakle, zapadni obronci Slavonije, Hrvatsko zagorje, Zagreb, Kvarner i Istra, pa neka vide čija je Hrvatska“.⁴⁰ U svibnju 1990., vojni vrh donio je zapovijed o stavljanju oružja TO (teritorijalne obrane) pod kontrolu JNA. Nastojalo se ostaviti Hrvate bez mogućnosti oružane obrane, a hrvatske Srbe naoružati. Cilj je bio pokoravanje Hrvatske i krojenje političko-teritorijalnog ustroja federacije po mjeri Beograda.⁴¹

Poslije saziva prvog demokratskog i višestranačkog Sabora 30. svibnja 1990. i usvajanja novog hrvatskog Ustava 22. prosinca 1990.,⁴² na referendumu od 19. svibnja 1991., 93,24% građana dalo je svoj glas za samostalnu Hrvatsku. Odbijen je ostanak u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi, ali ostavljena mogućnost stupanja u savez suverenih država s drugim republikama.⁴³ U ogulinskoj općini, mjesne zajednice sa srpskom većinom bojkotirale su referendum. Od predviđenih 69 glasačkih mjesta, otvoreno je njih 48, jer 21

---

³⁸ Isto, 98.

³⁹ Ana Holjevac Tuković, „Lika u izvješćima plaščanskog ratnog biltena tzv. SAO Krajine 1991. – 1995.“ u: *Identitet Like: korijeni i razvitak*, ur. Željko Holjevac (Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2009), 706. (dalje: Holjevac Tuković)

⁴⁰ Mirko Valentić, *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995.* (Zagreb, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje; Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2010), 114. (dalje: Valentić)

⁴¹ OKUDR, 174.

⁴² Valentić, 91.

⁴³ Ivo Goldstein, ur., *Kronologija: Hrvatska, Europa, svijet* (Zagreb: Novi liber, 2002), 1991. (dalje: Kronologija)

glasačko mjesto nije htjelo primiti materijale. Od 22 302 upisana glasača, njih 65% izašlo je na referendum, a 89,1% glasalo je za hrvatsku neovisnost.⁴⁴

Na dan 17. 8. 1990., srpski ekstremisti presijecaju prometnice u Dalmaciji i Lici i željezničku prugu Zagreb – Split („balvan revolucija“). U kninskoj policijskoj postaji razoružani su policajci Hrvati, na što je reagirao MUP RH. Ministar policije poslao je policijske snage u Knin kako bi deblokirale ceste. MIG-ovi JNA presreli su tri helikoptera MUP-a, koji su pod prijetnjom rušenja prisiljeni spustiti se na nogometni stadion u Ogulinu.⁴⁵ Srpska pobuna vješto je prikrivena krinkom populističke demokracije, koja se ogledala u pozivanju srpskog stanovništva u Hrvatskoj na referendumsko izjašnjavanje za stvaranje zasebnih međusobno nepovezanih „srpskih oblasti“. One su nicale 1990. i 1991. kao prethodnik većih teritorijalnih cjelina kao „Srpske autonomne oblasti“, koje se pojavljuju kao SAO Krajina na području od Banovine do sjeverne Dalmacije, SAO Zapadna Slavonija ili pak kao SAO Istočna Slavonija, Zapadni Srijem i Baranja. Dijelovi srpskog naroda počeli su se ponašati kao Srbi u Republici Srbiji, odnosno kao da su konstitutivan narod. Poslije svakog provedenog referenduma donesena je i Odluka o odcjepljenju od Republike Hrvatske.⁴⁶

Prema zaključnom izvješću Komisije za provedbu referenduma o srpskoj autonomiji u Hrvatskoj iz 30. 9. 1990., za srpsku autonomiju glasovalo je 567 127 osoba, protiv je bilo 144 osoba, a nevažećih listića je bilo 46. Broj Srba koji su glasali za autonomiju potpuno je neprihvatljiv, jer je prema popisu stanovništva u Hrvatskoj 1991. bilo ukupno 581 663 Srba. Ako se iz tog broja isključe mlađi od 18, koji nemaju biračko pravo, te bolesni i drugi koji nisu mogli sudjelovati u izjašnjavanju, broj glasača je upitan. Objavljeni rezultati referenduma i poziv srpskom narodu da se „odupre terorizmu ustašoidne vlasti“ ciljao je osobito na Srbe iz Like, Gorskog kotara, Banovine i Korduna. Kninsko pučističko vodstvo, zajedno s logističkim centrom u Beogradu, očekivalo je pučistički udar na Hrvatsku u Banovini i Lici te presijecanje Hrvatske u Gorskom kotaru preko Drežnice, Gomirja i Srpskih Moravica. Pobunom Srba u Gorskom kotaru, prije svega u Srpskim Moravicama⁴⁷ kroz koje je prolazila glavna prometnica i jedina preostala željeznička pruga prema jadranskim lukama, Hrvatska bi se našla pred prometnim i gospodarskim kolapsom. Gorski kotar i najveći dio Like bio je pokriven Riječkim korpusom JNA, od kojeg je očekivana odlučujuća podrška u presijecanju Hrvatske. Pobunjena srpska naselja na Kordunu i Banovini stvarala su izravan dodir sa

---

⁴⁴ OKUDR, 399.

⁴⁵ Isto, 209.

⁴⁶ Valentić, 92.

⁴⁷ Današnje naselje Moravice u sastavu Grada Vrbovskog.

srpskim naseljima u Bosanskoj Krajini.⁴⁸ Uz to, pobunjeni Srbi na Kordunu i Banovini došli su u dodir s velikim vojnim garnizonom JNA u Karlovcu i sa skladištem oružja u Oštarijama.⁴⁹

Referendum o autonomiji Srba održan je i na području općine Ogulin u svim mjesnim zajednicama Plaščanske doline, Ličkoj Jesenici, Jasenku, P. Drežnici i Dubravama.⁵⁰ Uoči referenduma, u Ličkoj Jesenici je na pravoslavni blagdan sv. Ilije 2. 8. 1990., ispred hrama sv. Ilije održan srpski miting na kojem se okupilo oko tisuću ljudi. Automobili i autobusi bili su oblijepljeni slikama Slobodana Miloševića. Jovan Opačić, jedan od osnivača SDS-a, u govoru je rekao da službene statistike lažu, jer u Hrvatskoj nema 11,6%, već preko 33% Srba. Ustvrdio je da su Srbi izbačeni iz Ustava RH (koji će biti donesen tek krajem prosinca), da se vraća NDH, ali Srbi više neće dočekati ustaški nož nespreni. Zanimljao je hrvatsku državnost, ističući da je Hrvatska bila tek puka pokrajina u Austro-Ugarskoj, dok je Srbija država s velikom i slavnom tradicijom.⁵¹ Na skupu u Partizanskoj Drežnici na pravoslavni blagdan Velike Gospe 28. 8. 1990. gostovali su čelnici SDS-a Jovan Rašković i Jovan Opačić, a govorilo se o ustaškim zločinima i naglašavalo da je nova hrvatska vlast ustašoidna. Treći, najmasovniji srpski miting, održan je u Plaškom na pravoslavni blagdan Male Gospe 21. 9., a tada su već bili poznati rezultati referenduma.⁵²

U rujnu iste godine, minirana je pruga kod Ličke Jesenice. U prosincu su Srbi su tražili ostavku Rudolfa Špehara, a prilike u općini Ogulin dodatno su pogoršane kada je u Plaškom 23. 12. 1990., nakon proglašenja tzv. SAO Krajine u Kninu,⁵³ donesena odluka o raspisivanju referenduma o izdvajanju područja mjesnih zajednica Plaški, Vojnovac, Janja Gora, Blata i Lička Jesenica iz općine Ogulin i pripajanje općini Titova Korenica. Isti dan je povodom toga održan javni skup, koji nije prijavljen, pa je organizatora Nikolu Medakovića policija privela, ispitala u PS Ogulin i pustila. Na Badnjak 24. 12. pred policijskom ispostavom u Plaškom okupilo se nekoliko stotina ljudi koji su blokirali promet i prosvjedovali protiv saslušanja Medakovića.⁵⁴ Referendum je održan 30. 12. Na referendum se nisu odazvali stanovnici Saborskog, a njime su Plaški, Vojnovac, Janja Gora, Blata i Lička Jesenica ušli u sastav tzv. SAO Krajine.⁵⁵

---

⁴⁸ Valentić, 93.

⁴⁹ Isto, 94.

⁵⁰ OKUDR, 212.

⁵¹ Isto, 214.

⁵² Isto, 215.

⁵³ Isto, 272.

⁵⁴ Isto, 273.

⁵⁵ Isto, 274.

Naoružane jedinice tzv. SAO Krajine 29. 3. 1991. zauzele su Plitvice. U borbama snaga MUP-a RH i pobunjenika, na katolički Uskrs 31. 3. pala je prva žrtva hrvatske borbe za samostalnost, policajac Josip Jović („krvavi Uskrs na Plitvicama“), a na strani pobunjenika poginuo je Rajko Vukadinović. Područje Plitvica potom je zauzela JNA.⁵⁶ Istog dana, pravoslavni vjernici slavili su Cvjetnu nedjelju, a liturgiji u Plaškom trebali su prisustvovati čelnici SDS-a Jovan Rašković i Jovan Opačić. Već prije početka crkvene proslave, u Plaškom se saznalo za akciju na Plitvicama i da u sukobu ima poginulih. Četiri pripadnika MUP-a RH upućena su u Plaški ispitati sigurnosnu situaciju, a svoj dolazak su prethodno najavili čelniku Policijske ispostave (PI) Plaški Dušanu Latasu. Dolaskom u mjesto iz pravca Ogulina zatječu barikade, gdje ih propuštaju. U zgradi policijske ispostave zatječu Latasa i policajce. Na kapama su nosili zvijezde petokrake. Ubrzo se oko stanice okupilo preko stotinu ljudi.⁵⁷ Vikalo se da su hrvatski policajci došli ubiti Jovana Raškovića.

Predsjednik MZ Plaški, Nikola Medaković iz Janje Gore, 24-godišnji student⁵⁸ agronomije,⁵⁹ predstavio im se i zahtijevao od četvorice policajaca da se podvrgnu pretresu i predaju oružje. Nakon što su to učinili, držani su kao taoci.⁶⁰ Medaković i Rade Milanović telefonski su razgovarali s odgovornim osobama tzv. Sekretarijata unutrašnjih poslova Krajine u Kninu. Prenijeto im je naređenje Milana Martića da se zarobljeni pripadnici MUP-a pokušaju razmijeniti za uhićene u sukobu na Plitvicama. Nakon neuspješnih pregovora Medakovića s PU Karlovac, Martić je naredio da se zarobljeni policajci prebace u Knin, a ako to ne bude moguće – likvidiraju. Sutradan će ipak biti prevezeni u Josipdol i ondje pušteni.

Kako je najavljeno, u Plaški su 31. 3. stigli Jovan Rašković i Jovan Opačić. Pojedinci su od Raškovića zahtijevali oružje, na što im je odgovorio da on oružja nema i da ono nikome ne treba, izjavivši: „Ja nisam vođa za rat“. Istog dana, na barikadi kraj Vojnovca na cesti Ogulin – Plaški smrtno je stradao Stevo Radošević koji je ondje sa skupinom *martićevaca* kontrolirao promet i zaustavio policajca Sekulu Tomića,⁶¹ srpske nacionalnosti, kojemu je naređeno da iziđe. Tomić je ranije službovao u PI Plaški, ali je odbio prijeći u Miliciju SAO Krajine i prešao na rad u PS Ogulin. Na barikadi je bio i Đuro Kraguljac, od ranije u sukobu s Tomićem. Kraguljac je rekao čovjeku do sebe: „Sreži ga“. Tomić je munjevito reagirao i s dva hica iz pištolja smrtno ranio Radoševića i uspio pobjeći. Stevu Radoševića, koji je

---

⁵⁶ Kronologija, 1991.

⁵⁷ OKUDR, 352.

⁵⁸ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 702/13-4, Zagreb, 27. 2. 2014.

⁵⁹ OKUDR, 599.

⁶⁰ Isto, 353.

⁶¹ Isto, 356.

izdahnuo na putu do Plaškog, okupatorske vlasti isticat će kao „prvu žrtvu palu u obrani Plaščanske doline“ i posmrtno će ga odlikovati.⁶²

Zbog hrvatskog i slovenskog projekta o transformaciji jugoslavenske federacije u konfederaciju republika, Savezno ministarstvo narodne obrane početkom 1991. izradilo je „Plan“ o razoružanju Hrvatske i Slovenije. General Veljko Kadijević u svojstvu ministra za vojsku Jugoslavije dao je do znanja predsjedniku Srbije Slobodanu Miloševiću i predsjedniku Predsjedništva Jugoslavije Borisavu Joviću da je vojska spremna „na radikalnu opciju“, odnosno na udar protiv vlasti HDZ-a u Hrvatskoj. Prema dokumentaciji vojnog vrha, JNA je već u siječnju 1991. bila spremna „krv prolivati“ da spasi „teritorije gde žive oni narodi koji žele da ostanu u Jugoslaviji“.⁶³

Na temelju očitovanja volje građana na referendumu 19. 5. 1991. i nakon neuspjelih pregovora s ostalim jugoslavenskim republikama o izlasku iz državopolitičke krize, Sabor 25. 6. 1991. donosi Ustavnu odluku o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske, čime je pokrenut postupak razdruživanja od ostalih republika i SFRJ, kao i postupak za međunarodno priznanje. Na istoj je Sjednici Sabor donio Deklaraciju o proglašenju suverene i samostalne Republike Hrvatske i Povelju o pravima Srba i drugih nacionalnosti u RH. Međunarodni ugovori koje je sklopila SFRJ priznati su ako nisu u suprotnosti s Ustavom RH. Na području RH vrijede samo zakoni koje je donio Sabor, a privremeno savezni propisi koji nisu stavljeni izvan snage. Slično je postupila i Skupština Slovenije. Savezno izvršno vijeće je 26. 6. odluke Skupštine Slovenije i Sabora o izdvajanju iz SFRJ proglasilo ništavnim i donijelo odluku da JNA i savezna policija preuzmu kontrolu graničnih prijelaza.⁶⁴ S. Milošević, zajedno s B. Jovićem, dan poslije zahtijevao je da vojska „sada, kada je Hrvatska proglasila samostalnost, mora da brani buduće granice Jugoslavije“. Njih je beogradska politička elita i ona iz redova srpskih pobunjenika u Hrvatskoj, zamislila na liniji od Virovitice preko Siska, Karlovca i Ogulina do Karlobaga.⁶⁵ Dana 27. 6. počela je intervencija JNA u Sloveniji s ciljem zauzimanja graničnih prijelaza. Slovenska TO lako je blokirala nemotivirane i malobrojne kopnene snage JNA (sastavljene većinom od ne-Srba), a zrakoplovstvo JNA bombardiralo je strateške točke. Nakon pet dana, sklopljeno je primirje.

Posredstvom međunarodne zajednice, radi lakših pregovora o razdruživanju među jugoslavenskim republikama, Brijunskom je deklaracijom utvrđen tromjesečni rok odgode

---

⁶² Isto, 357.

⁶³ Valentić, 140.

⁶⁴ Kronologija, 1991.

⁶⁵ Valentić, 140.

primjene Ustavne odluke od 25. 6. 1991. Istekom moratorija, 8. 10. 1991., Sabor RH raskinuo je državnopravne veze sa SFRJ, čijim tijelima odriče legitimitet i legalitet, a priznaje samostalnost i suverenost ostalih republika bivše SFRJ.⁶⁶ Ovakav razvoj odnosa unutar federalne države imao je dva glavna suparnika. Prvi je bila JNA, koja se smatrala čuvarom SFRJ, a nakon njenog kraha u kratkotrajnom ratu u Sloveniji i napuštanjem od strane pripadnika nesrpskih naroda, postupno je postala srpskom vojskom. Drugi oponent bilo je političko vodstvo Srbije, koje je radilo na proširenju teritorija vlastite države. Oba oponenta radila su više-manje sinkronizirano na ispunjenju svojih planova.⁶⁷

Među arhivskim gradivom „Republike Srpske Krajine“ nalazi se *Plašćanski ratni bilten*, tiskovina koju su na okupiranom dijelu Republike Hrvatske od 1991. do 1995. izdavali „Komanda Mjesne zajednice Plaški“ i „Štab Teritorijalne obrane Plaški“. Uz to, postoji i Kronologija događaja na području Plaškog koju su sporadično pisali Milan Pešut i Lazar Petrović. Urednik svih plašćanskih biltena bio je Milan Pešut. Autori priloga u njemu pisali su svojevrsnom mješavinom srpskog i hrvatskog jezika, a s vremenom je prevladao srpski jezik. Naziv „NDH“ za Hrvatsku, kao i pojam „ustaše“ za sve Hrvate, rabio se od početka izlaženja *Biltena* u studenom 1991.⁶⁸ Na kraju uvodnika prvoga broja, urednik je stanovništvu Plaškoga uputio poziv: „Zajedno u borbu za Plaški, Krajinu, srpstvo, do konačne pobjede!“.

Između ostaloga, u prvom broju *Biltena* navodi se da je srpski narod Plašćanske doline još u predizbornoj kampanji za višestranačke izbore 1990. shvatio da se sprema stvaranje „nove ustaške države“, te se u drugoj polovici 1990. počinje samoorganizirati u seoske straže s lovačkim naoružanjem „u cilju obrane ovog kraja od upada neoustaša, odnosno da se spriječi uspostava nove hrvatske vlasti i donošenja šahovnice u Plaški“.⁶⁹ U kronologiji događaja zapisano je da se potkraj veljače 1991. u Plaškom provela „prva velika priprema za oružanu pobunu i odbranu mjesta u slučaju da MUP pokuša uvesti ustavno stanje i poredak“, uz poruku „radije ćemo poginuti nego vam se pokoriti“. U veljači 1991., policijska stanica Plaški izdvojila se iz sastava Ministarstva unutarnjih poslova RH i ušla u sastav „Sekretarijata unutrašnjih poslova SAO Krajine“, osnovanog 4. siječnja 1991. Pregovori 8. 3. 1991. u Ogulinu, koje je organizirala hrvatska vlast radi pokušaja normalizacije odnosa, bili su neuspješni. S hrvatske strane na pregovorima su bili ministar unutrašnjih poslova Josip Boljkovac, njegov zamjenik Slavko Degoricija i ministar poljoprivrede i šumarstva Ivan

---

⁶⁶ Kronologija, 1991.

⁶⁷ Fotomonografija, 12.

⁶⁸ Holjevac Tuković, 705.

⁶⁹ Isto, 706.

Tarnaj, a predstavnici srpske strane bili su predsjednik mjesne zajednice Nikola Medaković, te Miloš Vučetić i Dimitrije Kosanović. I nakon ovih pregovora Srbi iz Plaškog nastavili su bojkotirati rad Skupštine općine Ogulin. Komentar *Biltena* o pregovorima bio je „da se Srbe pokušalo pacificirati demagogijom i jeftinim obećanjima“.⁷⁰

Po preporuci predsjednika RH Franje Tuđmana, i u ogulinskom kraju počelo je organiziranje pučanstva u nenaoružane dobrovoljačke odrede. Međustranačko vijeće općine Ogulin donijelo je odluku o upisu pučanstva u dobrovoljačke odrede Narodne zaštite. U odrede se u dva dana, 4. i 5. svibnja 1991., upisuje 3820 osoba od 18 do 60 godina starosti, koji su potom nenaoružani, kroz seoske straže, u narednim mjesecima vršili osiguranje u tadašnjih 18 mjesnih zajednica.⁷¹

Među dokumentima koji svjedoče da je JNA naoružavala Srbe u Gorskom Kotaru je dokument pod naslovom „Šta sa Srbima Gorskog Kotara“, čiji su potpisnici Dušan Zlokas – „za predstavništvo Srba Gorskog Kotara“ i Božo Rajnović – „za Štab odbrane Gorskog Kotara“. U dokumentu se kao razlog zbog kojeg su pripadnici JNA (aktivni oficiri i oficiri u mirovini) naoružavali Srbe navodi strah od genocida nakon pobjede HDZ-a, no pravi razlog bilo je podizanje oružane pobune protiv hrvatske vlasti. Spomenuti izvor kazuje da je JNA službeno za očuvanje Jugoslavije i služi kao garancija mira, a neslužbeno admiral flote Branko Mamula uspijeva uvjeriti ministra obrane SFRJ, generala Veljka Kadijevića i pojedine srpske generale da Srbe u Hrvatskoj treba tajno naoružati da bi se izbjegao genocid. Admiral Mamula s grupom umirovljenih generala pozvao je umirovljene visoke časnike iz većinski srpskih dijelova Hrvatske koji, svaki u svom kraju, organiziraju ubacivanje naoružanja i organiziraju ljude u tajne vojne formacije.⁷² Oružje se dobiva iz vojnih magazina, preko Srba pripadnika „službe bezbednosti“. Akciju podržava „uprava bezbednosti Saveznog sekretarijata za narodnu obranu“.

Pošto je dobijena velika količina modernog naoružanja, Srbi se organiziraju u klasične vojne formacije. Dokument govori da se stvaraju odredi, zapovjednici se biraju tajnim glasanjem, prave se fortifikacijski objekti u svim selima, skuplja se hrana, prave se barake i osposobljavaju pećine za sklanjanje žena i dece. Uspostavlja se sustav uzbunjivanja u slučaju napada. Nadziru se glavne komunikacije, a sporedne i zabačene se zaprečavaju. Na prvi pogled sve izgleda normalno, a u stvari su noću u svakom selu straže i zasjede i vrši se

---

⁷⁰ Isto, 707.

⁷¹ Fotomonografija, 13.

⁷² Mate Rupi, ur., *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. – 1995.: dokumenti, Knjiga 11. Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“: (siječanj - lipanj 1994.)* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2012), 346. (dalje: Knjiga 11)

osnovna obuka. Izabrana je grupa „mladih i najsposobnijih“ koji se u rujnu 1991. upućuju na diverzantsku obuku u Srbiju, u Pančevo, kako bi se formirala jezgra diverzantskih grupa. U Jasenku se postavlja jugoslavenska zastava i putovi se blokiraju. U Jasenku je baza „Štaba odbrane Gorskog Kotara“ koji se i službeno formira. Izvor govori da su u to vrijeme Hrvati još nedovoljno vojno formirani, a Srbi Gorskog kotara su „jedna uska enklava“ koja presijeca Hrvatsku i okružena je „neusporedivo moćnijim neprijateljem“, ali je kompaktna cjelina i Srbi u njenim okvirima predstavljaju većinu.

Nadalje, dokument navodi da je Hrvatima dano do znanja da Srbi Gorskog kotara raspolažu naoružanjem, no to se preuveličava, pa su Hrvati „dugo vremena bili uvjereni da se u Jasenku nalazi brigada i artiljerijsko oružje“. Dokument govori da je od strane Srba Hrvatima rečeno da policijske patrole ne smiju ulaziti u sela bez najave, da ne pozivaju Srbe na saslušanja, da ne mobiliziraju Srbe u svoju vojsku. Hrvatima je još rečeno da Srbi neće prvi napadati i praviti smetnje, ali da će se u slučaju napada „braniti do kraja“. Dokument kazuje o kolikom „blefiranju“ je bila riječ, jer autori dokumenta priznaju da su bili svjesni da bi u slučaju općeg napada teško nastradali, a „oni koji žive s njima i oko njih bili su još svjesniji da ni jedan jedini od njih ne bi ostao živ“.⁷³

Ovaj dokument jedan je od dokaza da je JNA tajno naoružavala Srbe u većinski srpskim naseljima Gorskog kotara. Pravi razlog tog naoružavanja bilo je omogućavanje podizanja oružane pobune protiv hrvatske vlasti i pripajanje tog dijela teritorija Republike Hrvatske SAO Krajini, odnosno proširenoj velikosrpskoj državi. Termin većinski srpske „enklave“, kako ju dokument naziva, odnosi se na područje Gomirja, Srpskih Moravica, Jasenka i Partizanske Drežnice koje je bilo u okruženju hrvatskih snaga i odsječeno od okupiranih dijelova Hrvatske. Okupacijom tih naselja, srpske vojne snage došle bi u neposrednu blizinu granice sa Slovenijom i praktički omogućile presijecanje Hrvatske na dva dijela. Spajanje Gomirja, Jasenka i Drežnice s odmetnutim dijelovima RH bilo je moguće samo okupacijom Ogulina i Josipdola, a spajanje odmetnutog područja Plaščanske doline i Ličke Jesenice s ostatkom okupiranih dijelova Hrvatske bilo je moguće okupacijom Saborskog. U narednom razdoblju, pobunjeni Srbi tim ciljevima posvetit će veliku pozornost.

---

⁷³ Isto, 347.

4. POČETAK RATA I KLJUČNI DOGAĐAJI

Područje općine Ogulin nalazi se na spoju Gorskog kotara, Like i Korduna. Te tri regije su geostrateški najvitalniji dio hrvatskog prometnog sustava, te osiguravaju prometnom krvotoku Hrvatske jedino cestovno i željezničko prohodno prema jadranskim lukama.⁷⁴ Područjem općine Ogulin prolazi pruga Zagreb – Rijeka s odvojkom preko Oštarija za Split (pruga Oštarije – Split s odvojkom za Zadar). To je i područje važnih vertikalnih cestovnih pravaca prema Senju (stara Jozefinska cesta Karlovac – Josipdol – Senj) i Novom Vinodolskom (Rudolfinska cesta Ogulin – Jasenak – Novi Vinodolski), s nizom kraćih horizontalnih cesta koje povezuju prometnice između Korduna i Gorskog kotara pravcem istok – zapad i obrnuto. Područje općine Ogulin bilo je pokriveno skladištima oružja i ratne opreme s Oštarijama kao strateški najvažnijim zapovjednim mjestom. Također, na istočnom dijelu ogulinske općine (rubno područje današnjih općina Tounj, Josipdol, Plaški i Saborsko) nalazi se dio slunjskog vojnog poligona, tada glavnog centra obuke Pete vojne oblasti JNA (današnji glavni poligon Oružanih snaga RH, vojni poligon „Eugen Kvaternik - Slunj“). U projektu podizanja zapadne granice ujedinjenih srpskih zemalja, pobunjeni Srbi dobili su oružje JNA iz njezinih skladišta u Delnicama, Oštarijama, Slunju, Otočcu, Gospiću, Sv. Roku i Perušiću. Najveći dio zapovjednog sustava JNA iz garnizona i vojarni tih regija pristupio je srpskim pobunjenicima.⁷⁵

S ceste Karlovac – Split preko Korduna postojala je mogućnost brzog prebacivanja vojske i ratne opreme u Gorski kotar. Kod Koranskog mosta prije ulaza u Nacionalni park Plitvička jezera skretanje je na cestu prema Plaškom i Josipdolu. Između Saborskog i Plaškog, kraj Ličke Jesenice, skretanje je za cestu prema srpskim naseljima u Gorskom kotaru preko Glibodola, Jezerana, Drežnice, Jasenka, Gomirja i Vrbovskog do Srpskih Moravica. Srpska naselja u Gorskom kotaru već su ljeti 1991. dobila svoj štab TO-a te potrebno oružje i streljivo iz najbližih vojnih skladišta JNA, koja su bila pod isključivim nadzorom i zapovjedništvom pripadajućih vojnih oblasti.⁷⁶

U ratu za realizaciju velikosrpskog projekta, Lika je, uz Hrvatsko podunavlje, zauzimala ključno strateško područje. Nakon osvajanja Banovine, izlazak na zapadne granice „Velike Srbije“ ovisio je gotovo isključivo o ishodu rata za Liku. Vjerovalo se da će Hrvatska biti na koljenima osvajanjem Like i premještanjem ratnog požara u Gorski kotar do Srpskih

---

⁷⁴ Valentić, 182.

⁷⁵ Isto, 183.

⁷⁶ Isto, 185.

Moravica, te izravnim spajanjem Gorskog kotara, Like i Korduna s Bosanskom krajinom. Međutim, na najkraćem cestovnom pravcu prema Gorskom kotaru isprijecilo se Saborsko.⁷⁷

Nakon sukoba u Sloveniji, JNA je, preko Uprave bezbednosti Saveznog sekretarijata za narodnu obranu, pojačala angažiranje na naoružanju TO SAO Krajine. Uz potpukovnika Dušana Smiljanića iz zapovjedništva 10. korpusa, podjelom naoružanja i vojne opreme bavili su se oficiri sigurnosti „II. detašmana Kontraobavještajne grupe ratnog vazduhoplovstva i protuvazdušne odbrane“ smještene u zgradi zapovjedništva 5. korpusa RV i PVO u Zagrebu. Operacija je vođena pod imenom „Proboj 1“, a središte je bilo na aerodromu Željava kod Bihaća. Njihovi pomoćnici u podjeli oružja bili su lokalni predsjednici općina, dužnosnici SDS-a, koje je instalirao KOS. Smiljanić je oružje i opremu izvlačio iz vojarni JNA u Skradniku i Oštarijama. Izdašnim opskrbljivačima pokazali su se potpukovnik Milan Škondrić, komandant 944. pozadinske baze Karlovac i pukovnik Čedomir Bulat sa slunjskog poligona.

Plaščanski Srbi dobili su od planera amputacije Hrvatske vrlo važnu ulogu. Trebali su presjeći i staviti pod nadzor sve cestovne i željezničke komunikacije, koje prolaze općinama Ogulin i Otočac prema Jadranskomu moru. Presijecanjem tih prometnih smjerova planirana je izolacija i opkoljavanje, a zatim i okupacija Karlovca, Ogulina, Brinja, Otočca i Gospića. Presjeklo bi se Hrvatsku na dva dijela, srbijanska armija izbila bi na jadransku obalu, a Hrvatska bi bila svedena na ostatke ostataka kao za osmanskih osvajanja. Trebalo je naoružati mjesne zajednice s većinskim srpskim stanovništvom: P. Drežnicu, Jasenak, Musulinski Potok, Vitunj, Donje i Gornje Dubrave u ogulinskoj općini, povezati ih sa susjednim naseljima s pretežno srpskim stanovništvom na području općine Vrbovsko (Gomirje i Srpske Moravice) i zajedno sa Srbima Plaščanske doline, već izdvojenom iz teritorijalne cjelovitosti ogulinske općine, priključiti SAO Krajini. Oslonac za naoružanje srpskog stanovništva Gorskog kotara bio je 13. korpus JNA u Rijeci, skladišta naoružanja i opreme u Delnicama, Oštarijama i Skradniku, kao i slunjski vojni poligon.⁷⁸

Oslonjeni na slunjski poligon kao moćnog zaštitnika, pobunjeni Plaščani provodili su zacrtanu beogradsku politiku bez većih smetnji hrvatskih vlasti, nepoželjnih odmah nakon demokratskih izbora. Rajonski štab Plaški, snage jednoga bataljuna TO, sastavljen od tri čete, u sklopu Općinskog štaba TO Ogulin, bio je naoružan po tadašnjem ustrojstvu jedinica TO. Neposredno po oduzimanju oružja TO, stigla je i naredba iz Zonskoga štaba TO Rijeka da se

---

⁷⁷ Isto, 241.

⁷⁸ OKUDR, 407.

Rajonski štab Plaški dodatno naoruža. Oružje izuzeto po naredbi Predsjedništva SFRJ, ostalo je na raspolaganju TO Plaški. Tijekom kolovoza 1991., u Plaški su stigla četiri kamiona puna naoružanja i streljiva iz skladišta u Skradniku, koje se odmah dijelilo lokalnomu stanovništvu organiziranom u jedinice TO. Akcijom dopreme i raspodjele oružja Plaščanima rukovodio je pukovnik Petar Ajdinović. Sofisticiranije oružje i oprema stizalo je helikopterima JNA, koji su se spuštali u mjesto na nogometno igralište.

Krajem lipnja 1991. godine, helikopterom JNA dovezena je veća količina oružja u Janju Goru. Sanduke s oružjem su iz helikoptera istovarivali pojedini ljudi koji su i organizirali straže. U početku je naoružanje dijeljeno onima koji su se prijavili dragovoljno, a potom su i ostali morali uzimati oružje pod prijetnjom kazne. Tada je i formiran vod s tri odjeljenja i zapovjednicima, i u tom je sastavu, uz manje izmjene, ostao do kraja rata.⁷⁹ Prva zadaća voda bila je držanje seoskih straža. Nazočni su bili i pripadnici *martićevaca* kao komandanti odjeljenja, koji su tjerali ljude da prisilno uzimaju oružje.

Nikola Medaković iz Plaškog početkom srpnja došao je u Ličku Jesenicu u društvu djelatnih oficira JNA kako bi razbuktao strasti i nahuškao sunarodnjake na susjede Hrvate. Održan je sastanak na otvorenom, kojem je nazočilo nešto više od šezdeset ljudi. Medaković u civilnom odijelu iznio je „sve negativne stavove protiv vlasti i države RH“, jer „hrvatska vlast ne valja i progoni Srbe, iste smjenjuje s odgovornih radnih mjesta, šikanira i omalovažava, što je tek prvi korak u progonu srpskoga naroda, te da odmah treba ustrojiti novu vlast koja će štititi srpski narod i njegove interese i koja će se usprotiviti hrvatskoj vlasti i njezinim idejama“. Medaković je nazočnim mještanima Ličke Jesenice objasnio da je to samo prvi korak zaštite srpskog naroda u RH, te da će biti odmah izabrani ljudi koji će u L. Jesenici, kao i drugdje, štititi interese srpske zajednice u Hrvatskoj. Medaković je naglasio da prema „ustašama“ ne smiju imati milosti. Tko pruži bilo kakvu pomoć ili ruku osobama hrvatske nacionalnosti bit će kažnjen progonom, ubijanjem ili odsijecanjem ruku. Nakon toga, dao je riječ vojnim osobama koji su ukratko iznijeli da postoji mogućnost napada od strane hrvatskih vlasti, te da će vojska „učiniti sve u zaštiti srpskog naroda s područja Ličke Jesenice“.

Nekoliko dana kasnije, većina muškaraca L. Jesenice pozvani su u Štab TO Plaški, gdje su im uručeni mobilizacijski pozivi.⁸⁰ Istodobno, u L. Jesenicu Armija dovozi oružje. I prije ove velike podjele pješackoga naoružanja, koja je bila početkom srpnja 1991., Armija je

---

⁷⁹ Isto, 408.

⁸⁰ Isto, 409.

dovozila manje količine naoružanja, koje je Mihajlo Knežević dijelio povjerljivim ljudima. Otkad je podijeljeno oružje, počele su se držati organizirane seoske straže na čitavom području L. Jesenice, iako su se držale, povremeno, još od prosinca 1990. Oficiri JNA, osim naoružavanja srpskog stanovništva, organizirali su štabove i jedinice TO. Na sastanku rezervnih starješina u Plaškom 1. 7. 1991. izabran je Štab TO Plaški. Većina njegovih članova bila je prije rata dobro poznata ogulinskoj javnosti, budući da su obnašali visoke i odgovorne partijske i privredne dužnosti.⁸¹ Među njima su bili Miloš Jovetić „Sena“, prijeratni upravitelj Šumarije Plaški i Milan Boca, umirovljeni major JNA, djelatnik KOS-a.⁸²

Ivan Žagrović iz Saborskog, koji je bio vlasnik trgovine u Saborskom, svjedoči kako su ga, kada je išao autom iz Saborskog u Ogulin kako bi nabavio robu za trgovinu, u Ličkoj Jesenici zaustavili i legitimirali dvojica naoružanih ljudi koje je poznao, a „sa strane ih je bilo barem još dvadeset naoružanih“. Svi su bili u civilu. Propustili su ga, a na povratku ga nisu zaustavljali, iako ih je opet vidio mnogo naoružanih. Nakon toga, nije više išao prema Ogulinu.⁸³ Petar Grdić „Maćan“ iz Saborskog svjedočio je da je prva barikada u predjelu Klanac između Saborskog i Ličke Jesenice postavljena nakon „krvavog Uskrsa“,⁸⁴ te je ubrzo uklonjena. Poslije su barikade postavljane na izlazu iz Plaškog. Tada on i njegovi kolege policajci iz Saborskog više nisu išli preko Plaškog po plaću u Ogulin, već preko Slunja i Primišlja, gdje nije bilo barikada, iako je u Primišlju istaknuta srpska zastava. Njegov bratić, vozač autobusa, kod Plaškog je bio zaustavljen i pretučen, te su mu zaprijetili da će ga objesiti ako još jednom prođe. Stare žene su pretresale i prijetilo im se. Nastojalo se prestrašiti ljude da više ne putuju i ne prolaze tim područjem.⁸⁵

Na red su došle fizičke eliminacije. Jedan od prvih koji se našao na meti srpskih ekstremista bio je Milan Sedlar, srpske nacionalnosti, rođen 1925. u Latinu, prijeratni direktor osnovne škole u Plaškom. Pretučen je jer se zalagao za suživot i mirno rješavanje spornih pitanja. Pretučeni su i još dvojica mještana Plaškog srpske nacionalnosti, koji su bili oženjeni Hrvatima. Sedlar je bio vojni invalid i čovjek u godinama, koji je neke od svojih

---

⁸¹ Isto, 410.

⁸² Isto, 411.

⁸³ Documenta - centar za suočavanje s prošlošću, Osobna sjećanja – Ivan Žagrović, <http://www.documenta.hr/hr/osobna-sje%C4%87anja-ivan-%C5%BEagrovi%C4%87-saborsko-pla%C5%A1ki.html> (citirano 10. 2. 2015.)

⁸⁴ „Krvavi Uskrs na Plitvicama“ 31. 3. 1991.

⁸⁵ Documenta - centar za suočavanje s prošlošću, Osobna sjećanja – Petar Grdić - Maćan, <http://www.documenta.hr/hr/osobna-sje%C4%87anja-ivan-%C5%BEagrovi%C4%87-saborsko-pla%C5%A1ki.html> (citirano 10. 02. 2015.)

zlostavljača i poučavao u školi, očito bez većeg uspjeha. Umro je tijekom rata, neuspješno pokušavajući zaliječiti povrede koje je zadobio.⁸⁶

Dragan Šumonja, osnivač Srpske demokratske stranke u Plaškom koji je nezadovoljan politikom napustio stranku, bio je velika smetnja Nikoli Medakoviću i njegovim istomišljenicima u Plaškom. Ni malo zaplašen, suprotstavljao im se surađujući s hrvatskim vlastima oko uspostave mira u Plaškom. Napadan je, iz potaje, nekoliko puta, a najozbiljnije je bio ugrožen u svibnju 1991. kada je pred lokalom „Kobra“ pucano na njega dok je sjedao u automobil. Međutim, uspio je pobjeći, pronaći zavoj, previti ranu i otići u Ogulin, gdje mu je pružena prva pomoć, a zatim je odvezen u Zagreb u bolnicu. Iz Plaškog su mu prijetili da će ga ubiti ako se vrati. Živio je dva mjeseca u Njemačkoj. Nastupilo je primirje, pa se vratio u Plaški. Kad se vratio, tražili su da ide u Knin na obuku za diverzanta, ali je to odbio rekavši: „Srbin jesam, ali četnik nisam“. Bio je svega nekoliko dana u Plaškom. Na njega je iz zgrade škole 7. kolovoza pucano s leđa. Po obavijestima, do kojih su došli ogulinski policajci, ubijeni Šumonja par je sati ležao ispred trgovine, a da mu se nitko nije smio približiti, kao ni doći na sprovod, ako nije želio završiti na crnoj listi ubojica.⁸⁷ Borislav Dokmanović posvjedočio je uskom krugu istomišljenika da je iza ubojstva stajao Nikola Medaković, a kao ubojice spominjana su imena nekolicine *martićevaca*.⁸⁸

Ogulinskom općinom odjeknula je vijest o ubojstvu Milana Vukasa iz Kunića, bivšeg direktora HE Gojak, srpske nacionalnosti, koji je kao dječak i sam proživio obiteljsku tragediju u Drugom svjetskom ratu. Poznat kao umjeren i razborit čovjek i intelektualac, zalažući se za mir, razgovor i dijalog, neminovno se sukobio s Medakovićem i njegovim istomišljenicima. Pronađen je u rujnu 1991. ubijen ispred svoje kuće. Pored njega je bio pištolj i čahure dvaju metaka koji su ga usmrtili u predjelu oko srca. Iz Plaškog su stizale informacije da se radi o samoubojstvu, jer ga je stanje u Plaškom „traumatiziralo, vratilo slike iz djetinjstva, pa se odlučio na taj radikalni korak“. No, činjenica je da su pronađene dvije čahure, a pojedinci su izjavili da se Vukasu u Plaškom prijetilo.⁸⁹ Njegov sin Goran kasnije je kao pripadnik HV-a ranjen od mine i nije tražio pomoć, već je iskrvario i umro.⁹⁰

Prvi minobacački napad na područje općine Ogulin bio je napad na Modruš 16. 6. 1991., bez većih oštećenja.⁹¹ U Ogulinu se 7. 7. 1991. osniva bataljun Zbora narodne garde

---

⁸⁶ OKUDR, 411.

⁸⁷ Ico Mikuličić, Ico i Livio Černjul, „To je čisti terorizam.“ *Novi list*, br. 232, 25. VIII. 1991: 3

⁸⁸ OKUDR, 412.

⁸⁹ Ico Mikuličić i Livio Černjul, „Nema dogovora o struji.“ *Novi list*, br. 249, 11. IX. 1991: 17

⁹⁰ OKUDR, 413.

⁹¹ Isto, 439.

„Klek“ Ogulin, pod zapovjedništvom kapetana Milana Poljaka,⁹² koji broji 109 pripadnika.⁹³ U ljeto 1991. kulminirale su provokacije koje su izazivali pobunjeni Srbi iz Plaškog, miniranjem tri stupa dalekovoda u smjeru Primorja, željezničke pruge Zagreb - Split kraj Blata, te učestalim napadima na prometnicu prema Senju, uz otimanje teretnih vozila i osobnih automobila, kao i pljačku putnika.⁹⁴ Promet prugom Oštarije – Gospić – Knin potpuno je obustavljen od 24. 7. 1991.,⁹⁵ dva dana nakon što je milicija SAO Krajine, uz potporu Srba iz Plaškog, napala Josipdol. O tom napadu u *Plašćanskom ratnom biltenu* je poslije navedeno: „Kod mupovaca je stanje krajnje uzbuđenosti i straha, pojavom uniformiranih pripadnika milicije Krajine, koji su došli sa obuke iz Knina u plašćansku dolinu. Da stave do znanja da ovako ne žele i ne mogu živjeti, opkoljeni jakim snagama MUP-a, 22. 7. 1991. grupa diverzantata Jedinice za posebne namjene SAO Krajine izvodi upozoravajući napad prema Josipdolu“. Srpski izvori navode da je zatim došlo do protunapada hrvatskih snaga na Plaški, odnosno do sukoba u Vojnovcu tijekom kojega je na srpskoj strani poginuo jedan borac, a jedan je ranjen. Jedinice JNA uspostavile su tzv. tampon zonu između sukobljenih strana.⁹⁶ U Josipdolu je 24. 7. sklopljeno primirje između hrvatske i srpske strane. U ime MUP-a, pregovorima su prisustvovali načelnik PU Karlovac Ivan Štajduhar i zapovjednik Policijske stanice Ogulin Ante Ujević, u ime MZ Plaški njen predsjednik Nikola Medaković i Milan Boca ispred Štaba TO Plaški, a u ime JNA general major Trajče Krstevski.⁹⁷ Tampon zona uskoro je prerasla u crtu bojišnice, koja će se prostirati od sela Kamenica do vrha Kapele, u dužini 27 km.⁹⁸

Primirje je prekršeno već 2. 8. kad su pobunjenici iz Plaškog otvorili minobacačku vatru na Josipdol.⁹⁹ O kratkom trajanju primirja svjedoče i podaci iz plašćanske Kronologije, u kojoj se navode srpske akcije kod Kamenice i Tržića te napadi na Modruš i Josipdol u kolovozu 1991. Potom se spominje da je u rujnu 1991. stanovništvo bilo nezadovoljno zbog ograničenja u opskrbi gorivom, koje je dostupno samo za potrebe Teritorijalne obrane, te zbog nestašice prehrambenih proizvoda i krijumčarenja. Zbog izolacije od drugih dijelova „SAO Krajine“, za Srbe u Plaškom od vitalne važnosti bilo je zauzimanje Saborskog, pa se

---

⁹² Ante Nazor, ur., *Izravni demografski gubici Karlovačke županije u Domovinskom ratu* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2008), 30. (dalje: IDG)

⁹³ Fotomonografija, 14.

⁹⁴ Holjevac Tuković, 707.

⁹⁵ Siniša Lajnert, *Hrvatske željeznice u Domovinskom ratu* (Zagreb: HŽ Holding, 2010), 107. (dalje: Lajnert)

⁹⁶ Holjevac Tuković, 708.

⁹⁷ Željka Pulez, *Ratna kronika 1991./92* (Karlovac: Karlovački tjednik, 1992), 8. (dalje: Pulez)

⁹⁸ Fotomonografija, 14.

⁹⁹ Hrvoje Hranjski, „Lika krvari.“ *Glasnik – hrvatski politički tjednik*, br. 70, 30. VIII. 1991: 11

tom cilju posvećivala posebna pozornost. Tako je u Kronologiji poslije zapisano da je već tada trebalo izvesti napad na Saborsko i postavljeno je pitanje zašto to nije učinjeno. I urednik *Biltena* Milan Pešut spominje da je za Srbe u Plaškom bilo najvažnije otvoriti komunikaciju prema Plitvicama, što znači „čišćenje Saborskog od ustaša“, te čvrsto povezivanje s „Krajinom“ za koju su se „svi jednoglasno opredijelili“. Potom zaključuje da je „nakon Saborskog otvoren put prema zapadu, preko Ogulina, prema Drežnici, Gomirju i Srpskim Moravicama, jer neće valjda Plaški ostati zapadna granica Krajine“.¹⁰⁰ U skladu s takvim planovima, Srbima u spomenutim naseljima Gorskog kotara već je u srpnju 1991., zahvaljujući intervenciji admirala Branka Mamule kod ministra obrane SFRJ Veljka Kadijevića, JNA podijelila 1000 komada oružja.¹⁰¹

Stalnim provokacijama pripadnika TO Plaški, *martićevaca* i Armije, bili su izloženi mještani Saborskog, od uspostave Policijske ispostave s oko 30 policajaca 2. 4. 1991.¹⁰² do prvog minobacačkog napada na Saborsko. Početkom ljeta, JNA uvodi redovite ophodnje transporterima kroz Saborsko, pod izgovorom da želi doprinijeti miru. Već polovicom lipnja *teritorijalci* i *martićevci* smješteni u školi u L. Jesenici započeli su s provokacijama, otvarajući snajpersku vatru po policijskomu punktu Borik i na pripadnike policijske ophodnje koje su obilazile i štitile mjesto. Do prvog napada 5. 8. 1991., policija je, uz sve poteškoće, normalno uredovala, a prolaz prometnicom kroz Saborsko bio je otvoren za sva vozila. Ipak, mještani su po učestalim anonimnim telefonskim prijetnjama o skorom „sravnjivanju Saborskog sa zemljom“ zaključili da uskoro mogu očekivati i artiljerijski napad, a poručeno je i zapovjedniku Policijske ispostave da napusti mjesto zajedno s ljudstvom, jer će ga, u protivnom, silom morati napustiti. Zbog učestalih provokacija, u Saborsko početkom lipnja stiže Specijalna jedinica PU karlovačke, u jačini jednog voda, koja je samostalno djelovala. Zapovijedao im je Martin Vuković, rodом iz Saborskog. Smjestili su se u školi i držali punktove oko mjesta. Sastav se mijenjao svakoga tjedna, te se sredinom srpnja povukao, a zamijenila ih je postrojba iz Duge Rese. Zanimanje Armije za pridošle policajce naglo se povećalo.¹⁰³ Zapovjednik jedinice za posebne namjene (JPN) iz Duge Rese Zdenko Muždeka se prisjeća: „Zavirivali su kod nas, ispitivali s kakvim oružjem raspolažemo, imamo li protuoklopna sredstva i slično. Govorili smo da nemamo, jer znali smo da rade za njih. Dobrim dijelom smo skrivali protuoklopna oružja da ga ne vide“.

---

¹⁰⁰ Holjevac Tuković, 708.

¹⁰¹ Ante Nazor, „Saborsko i Plaški u izvorima "Republike Srpske Krajine" (I. dio),“ *Hrvatski vojnik* 321 (2010), 32.

¹⁰² Presuda Raspravnog vijeća MKSJ-a Milanu Martiću, Haag, 12. 6. 2007., 76.

¹⁰³ OKUDR, 458.

Dana 5. kolovoza ujutro, počeo je minobacački napad na Saborsko iz smjera Ličke Jesenice i Javornika, podržan vatrom iz pješačkog naoružanja. Sat vremena prije samog napada u Saborsko se autobusom dovezao Vujo Momčilović iz Blata, koji je bio zaposlen u poduzeću „Autotrans“ iz Rijeke. Došao je sam, dovezao poštu i vratio se u smjeru Plaškog. Nedugo nakon njegovog odlaska, započeo je minobacački napad koji je s kraćim prekidima potrajao sve do 19 sati. Od posljedica minobacačkog napada oštećeno je nekoliko kuća, kao i mjesno groblje. Među braniteljima i civilnim stanovništvom nije bilo žrtava.¹⁰⁴ Nakon tog napada, skupina mještana, pretežno žena s djecom i staraca, zajedno sa župnikom vlč. Antonom Gorekom, napustila je Saborsko i sklonila se u Rakovicu. Odande je 35 majki i djece, koji su pristali biti privremeno smješteni na moru, autobusom preko Karlovca prebačeno u Primorje.¹⁰⁵ U Karlovcu su probudili znatiželju i zanimanje novinara, te je vlč. Pecić dao izjavu za njemačku TV kuću i Radio Karlovac. Crveni križ Karlovac donio je dva paketa sokova. Djeca su bila smještena u turističkom naselju Ad Turres u Crikvenici.¹⁰⁶ Za oko 200 ostalih iz zbjega iz Saborskog bio je predviđen smještaj u objektima u autokampu Grabovac uz organiziranu prehranu, te u domaćinstvima u Rakovici.¹⁰⁷ Župnik Gorek poručio je: „Vratit ćemo se makar na pepeo!“. U zbjeg je ponio matične knjige krštenih i vjenčanih, „neka se zna čije je to selo i čije će i ostati“. ¹⁰⁸ Nadbiskup Anton Tamarut je javio vlč. Peciću da ga je vidio na njemačkoj televiziji, što je značilo da je njemački reporter prenio vijest o izbjegloj djeci iz Saborskog, koja su upućena na more.¹⁰⁹

Do prekida telekomunikacijskog prometa s telefonskom centralom Saborsko došlo je 5. 8., a s telefonskim centralama Vojnovac i Lička Jesenica 27. kolovoza.¹¹⁰ Zatvorene su pošte Plaški, Lička Jesenica i Saborsko.¹¹¹ Ivan Žagrović iz Saborskog svjedoči kako su nakon prvog napada još radile telefonske linije, te je odmah po prestanku napada nazvao Savu Malbašu, vlasnika pilane u Ličkoj Jesenici, koji je zarađivao od Saborčana koji su mu vozili svoje trupce na rezanje, i pitao ga „zašto granatiraju Saborsko“. On mu je odgovorio da mjesto granatiraju ljudi koji su došli iz Vrhovina, Knina i drugih mjesta koje lokalni Srbi ne

---

¹⁰⁴ Isto, 459.

¹⁰⁵ Mile Pecić, *Zakopani dnevnik: dramatična zbivanja 1990.-1991. u slunjskom kraju* (Zagreb: DoNeHa, 2003), 56. (dalje: Pecić)

¹⁰⁶ Isto, 57.

¹⁰⁷ Smještaj prognanika [6.8.1991.] <https://www.youtube.com/watch?v=aJrxospPimU> (citirano 9. 3. 2015.)

¹⁰⁸ Ornela Šumelj-Prskalo, „Vratit ćemo se makar na pepeo.“ *Novi list*, br. 220, 12. VIII. 1991: 6

¹⁰⁹ Pecić, 59.

¹¹⁰ Zlatko Čišper, *HPT u Domovinskom ratu 1991.-1995.* (Zagreb: Hrvatske komunikacije, Hrvatska pošta, 1999), 59. (dalje: Čišper)

¹¹¹ Isto, 56.

poznaju, te da je protestirao protiv napada, na što su mu u trbuh uperili pušku i rekli da će ga ubiti ako bude opet protestirao.¹¹²

Sutradan, 6. kolovoza, pobunjeni Srbi nastavili su s još žešćim minobacačkim napadom, pokušavajući izvršiti i pješački proboj, ali su snage branitelja zadržale crtu obrane, odbivši napad. Tijekom borbe lakše je ranjen jedan pripadnik policije iz Duge Rese, koji je odmah prevezen u Slunj, gdje mu je pružena liječnička pomoć. Nakon ponoći, pobunjeni Srbi su ponovo pokušali jačim pješačkim probojem ući u selo, ali je i ovaj napad odbijen. U ponoćnim satima, neočekivano, pripadnici JPN-a iz Duge Rese povlače se s položaja, tako da je na položajima ostalo desetak policajaca PI Saborsko. Prilikom povlačenja policajaca iz Duge Rese, za vrijeme čega su pozivali i mještane da napuste selo, iz Saborskog je došlo do privremenog iseljavanja civilnog stanovništva iz sjevernog dijela sela. Odatle se, zajedno s pripadnicima JNP-a iz Duge Rese, šumskim putovima probijaju prema Grabovcu i Rakovici. Kretali su se kroz šumu na zaprežnim kolima i traktorima, a većina izbjeglog stanovništva ponijela je samo ono što je imala na sebi. Nakon četverosatnog tumananja završili su u Grabovcu. Kad su smjestili obitelji i susjede, dvadesetak mlađih Saborčana vratilo se u mjesto i priključilo preostalim malobrojnim braniteljima.¹¹³ Tijekom nekoliko sljedećih dana oko 400 osoba se vratilo u Saborsko.¹¹⁴

Nakon napada 5. kolovoza 1991. rijetki su bili dani zatišja. Branitelji i žitelji Saborskog privikavali su se na život bez struje i telefonske veze sa svijetom, a između dva minobacačka napada nastavljaju s uobičajenim svakodnevnim djelatnostima. Dana 7. kolovoza u Saborsko svojim automobilom iz Plaškog dolazi poštari Stevo koji je održavao telefonsku centralu u Saborskom. Prilikom zaustavljanja i pregleda od strane dva pripadnika specijalne jedinice iz Slunja, pronađen je popis punktova u Saborskom, kao i popis djelatnika policije raspoređenih na ovim punktovima. Priveden je u Slunj i nakon kratkog vremena pušten.¹¹⁵ Idućih dana, pobunjenici su nastavili s minobacačkim napadima, pokušavajući i pješačkim prodorima razbiti crtu obrane, ali branitelji odolijevaju njihovim nasrtajima. Položaji branitelja gađani su i rasprskavajućim (kasetnim) granatama iz vojarne JNA u Ličkoj Jesenici. Čitavo vrijeme branitelji nisu imali problema s prehranom, jer je kuhinja bila

---

¹¹² Documenta - centar za suočavanje s prošlošću, Osobna sjećanja – Ivan Žagrović, <http://www.documenta.hr/hr/osobna-sje%C4%87anja-ivan-%C5%BEagrovi%C4%87-saborsko-pla%C5%A1ki.html> (citirano 10. 02. 2015.)

¹¹³ OKUDR, 460.

¹¹⁴ Presuda Raspravnog vijeća MKSJ-a Milanu Martiću, Haag, 12. 6. 2007., 77.

¹¹⁵ OKUDR, 460.

organizirana u mjestu.¹¹⁶ Vozilo Medicinskog centra Ogulin probilo se 13. kolovoza do Saborskog preko Tržića i Slunja, pokupilo 16 starijih mještana i istim smjerom vratilo se u Ogulin, gdje su bolesni starci smješteni u bolnicu.¹¹⁷

Dana 15. 8., srpski teroristi su u Tržiću Tounjskom zatvorili jedini prolaz iz Ogulina prema Slunju, čime je cijela općina Slunj odsječena od slobodnog dijela RH. Tom prilikom napali su policajce PS Slunj, koji su prolazili u smjeru Ogulina. Jedan policajac je teško ranjen, a trojica zarobljena i odvedena u Plaški, gdje su zlostavljani, a njihovo vozilo je spaljeno. Drugo vozilo s pet policajaca uspjelo se izvući u Kamenicu. Nakon toga, pobunjeni Srbi otvorili su minobacačku vatru na Kamenicu i Kukaču.¹¹⁸ Otada, branitelji Saborskog su kroz šumu pješice preko Kapele odlazili u Lipice, a potom policijskim autom u Ogulin po streljivo i sanitetski materijal, koje bi opet pješice preko Kapele donosili u Saborsko. Petar Grdić „Maćan“ se prisjeća: „Za nas Saborčane prilično je neobično bilo gledati ljude u Ogulinu kako na terasama bezbrižno ispijaju kavu i raspravljaju o nastaloj situaciju u Hrvatskoj, dok kod nas u Saborskom po trgovinama nema ni osnovnih namirnica“.¹¹⁹ Na zahtjeve branitelja Saborskog da s njima krenu pripadnici specijalne policije rodом iz Saborskog, kao i iz Ogulinskog Zagorja koji su im se htjeli priključiti, zapovjednici odgovaraju da ih ne mogu pustiti, jer i njima treba pomoć.¹²⁰ Napadi na Saborsko bili su često tijekom noći, što je za cilj imalo izazivanje straha i panike među braniteljima i među stanovništvom, koje se tako nastojalo prisiliti na odlazak iz mjesta.¹²¹

Dana 17. 8., srpske postrojbe su nastavile minobacačke napade na Saborsko, Kamenicu, Kukaču i Cerovnik, a pješačkim naoružanjem pucano je po policijskoj ophodnji u Modruškim Sabljacima.¹²² Idućeg dana, mitraljezac Josip Broz oborio je zrakoplov JNA, čiji se pilot Goran Mandić katapultirao i prizemljio na području Kamenice, gdje je zarobljen, što mu je bilo drugo katapultiranje i zarobljavanje tijekom rata. Predali su ga policiji. Vijest o obaranju aviona iznad Ogulina obišla je Hrvatsku, a prilog je snimio novinar Stanko Čulina.¹²³ Hrvatske snage su u Kamenici zarobile tenk, koji je bio glavni za obranu mjesta, jer još nisu pale vojarne u Ogulinu, Oštarijama, Skradniku i Karlovcu.¹²⁴ Branitelji Kamenice

---

¹¹⁶ Isto, 461.

¹¹⁷ Isto, 523.

¹¹⁸ IDG, 29.

¹¹⁹ Grdić, Petar. „Saborsko u paklu rata - svjedočanstva Petra Grdića Maćana“ (<http://blog.vecernji.hr/ratne-price/saborsko-u-paklu-rata-2553>) (citirano 11. 3. 2015.)

¹²⁰ OKUDR, 526.

¹²¹ Petar Radić, „Granatama na Saborsko.“ *Novi list*, br. 223, 16. VIII. 1991: 6

¹²² IDG, 29.

¹²³ OKUDR, 507.

¹²⁴ Pulez, 134.

često su se žalili da se JNA umiješa u sukob čim se približe Tržiću i moraju se povlačiti, no vojske nema kad iz Tržića napadaju pobunjeni Srbi, kojima je pomoć dolazila s obližnjeg vojnog poligona. Iz Kamenice je izbjeglo malo ljudi. Žene kažu da im je lakše kad znaju što im je s muževima, a pomažu kuhati, prati i obaviti sve da borcima bude lakše. Caritas iz Karlovca poslao je mještanima hranu, odjeću i deke.¹²⁵

S ciljem deblokade prometnice Ogulin - Slunj, hrvatske snage su 22. 8. zauzele teren iz pravca Kamenice prema Tržiću. Snage MUP-a ušle su u centar Tržića, kada se između dvije sukobljene strane na razočarenje hrvatskih snaga postavila JNA i prekinula sukob.¹²⁶ Istog dana, organizirani su pregovori u kojima s hrvatske strane sudjeluje zapovjednik JPN MUP-a RH Mladen Markač. Dogovoren je obostrani prekid vatre, povlačenje specijalnih jedinica MUP-a RH¹²⁷ i razmjena zarobljenika: dva *teritorijalca* za tri hrvatska policajca koje su tjedan ranije u Tržiću zarobili pristigli *martićevci* iz Plaškog.¹²⁸

U Ogulinu je 17. 8. u noćnim satima ubačena eksplozivna naprava u „caffe bar Alpina“ vlasnika Srđana Vukelića, po nacionalnosti Srbina. Nije bilo ozlijeđenih, a od siline eksplozije popucala su stakla i na susjednoj obiteljskoj kući.¹²⁹ *Novi list* navodi da se na ogulinskom području ljudi ne boje sukoba i borbi ako budu neizbježne, ali im je mnogo teža pomisao kako će se moći organizirati suživot poslije svega što se zbiva.¹³⁰ Početkom rujna okolicu Ogulina potresaju eksplozija pred gostionicom Rajka Manojlovića u Otoku Oštarijskom i dvije eksplozije u Salopek Selu, ispred kuća Jože Bešlagića i Vida Salopeka. Nakon eksplozije u Salopek Selu, iz šume je pucano prema noćnim stražama koje su na tom području u svim mjesnim zajednicama.¹³¹ U općini Ogulin je do travnja 1992. eksplozijama uslijed diverzija uništeno ili oštećeno 11 kuća i 9 objekata male privrede, od čega u Ogulinu 4 kafića (od toga 1 u vlasništvu Hrvata), 1 cvjećarna (u vlasništvu Hrvata), 1 trgovina i 7 kuća, a u Josipdolu 1 kafić, 1 restoran sa skladištem i 4 kuće. Izvršitelji tih diverzija nisu otkriveni, a postojala je opravdana sumnja da su to djela obračuna srpskih ekstremista s onima koji im se nisu htjeli priključiti i djela onih koji su htjeli izazvati pomutnju ili potaknuti lančanu reakciju.¹³² Naime, miniranje kafića „Giovannija“ i „Marlboro“ u Ogulinu 22. 8. u razmaku

---

¹²⁵ Pulez, 123.

¹²⁶ Ico Mikuličić i Livio Černjul, „Hrabri branioci Kamenice.“ *Novi list*, br. 231, 24. VIII. 1991: 4

¹²⁷ OKUDR, 468.

¹²⁸ Ico Mikuličić i Livio Černjul „Hrabri branioci Kamenice.“, 4.

¹²⁹ Petar Radić i I. Velimirović, „Ogulin – novo veliko ratište.“ *Novi list*, br. 225, 18. VIII. 1991: 3

¹³⁰ Ico Mikuličić i Livio Černjul „Zlokobno zatišje.“ *Novi list*, br. 228, 21. VIII. 1991: 16

¹³¹ Ico Mikuličić, „Zastrašivanje Ogulinaca.“ *Novi list*, br. 241, 3. IX. 1991: 14

¹³² OKUDR, 678.

od 5 minuta¹³³ izvršili su najvjerojatnije pripadnici KOS-a, jer su četiri vodnika JNA ostali u njima do zatvaranja nakon čega su uslijedile eksplozije.¹³⁴

Četvorica branitelja Saborskog uputili su se 6. rujna 1991. vozilom u Slunj tražiti liječničku pomoć i lijekove za civilno stanovništvo. Na povratku iz Slunja, oko 14 sati, upali su u neprijateljsku zasjeđu kod Sertić Poljane. Na njihovo vozilo zapucali su plitvički *teritorijalci* predvođeni Slobodanom Uzelcem. U zasjedi su poginuli Ivica Matovina, Stipe Matovina i Marko Šebalj, dok je teško ranjeni Milan Conjar ostao u vozilu. Ubojice su otišli smatrajući da su pobili svu četvoricu hrvatskih gardista. Došla je pomoć iz Saborskog, te je Conjar prevezen u slunjski Dom zdravlja, odakle je prebačen u bihaćku bolnicu. Ostat će na liječenju do kraja listopada 1991., kada se ponovno uključuje u obranu Saborskog. Pokop branitelja predvodio je vlč. Joso Bogović, župnik u Drežnik Gradu, koji je uz policijsku pratnju stigao u Saborsko.¹³⁵ Službu riječi imao je pred razrušenom crkvom, čiji je dio krova bio raznesen, a strop je pao po klupama. Jedna granata pala je na zapadnu stranu župnog stana i porazbijala sve prozore.¹³⁶ Kakvo je bilo mišljenje u Ogulinu o obrani Saborskog govore riječi zapovjednika PS Ogulin Ante Ujevića za *Novi list*: „Na njihovom mjestu mnogi bi se predali, ali to nisu obični ljudi, to su heroji. Svi do jednog. Ne možete to ni zamisliti, još takve nisam vidio, srce mi se kida zbog njih“.¹³⁷

Otkako su srpski pobunjenici porušili dalekovod i dovode struje za Saborsko, iz Ogulina je naređeno da se isključi struja Plaškom i okolnim selima u kojima su teroristi. To je otežalo i opskrbu vodom, jer pumpe rade na struju. Srpski pobunjenici su tražili da im se „pusti“ struja, no odgovoreno im je da Plaški neće imati struje dok ne omogući popravak električne mreže za Saborsko.¹³⁸ Branitelji Saborskog su radio-vezom izvijestili da na popravak instalacija mogu doći samo provjereni ljudi iz Ogulina i da će „radije umrijeti bez struje, nego da im je dođu popravljati ekipe s područja Plaškog“, jer sumnjaju da su električari usput „snimali“ Saborsko i prenosili informacije teroristima.¹³⁹ Teroristi iz Plaškog su zaprijetili da će napasti Josipdol ako ne dobiju struju i da ne garantiraju sigurnost ekipi „Elektre“ iz Ogulina, a u Ogulinu su ostali dosljedni da Plaški slijedi sudbinu Saborskog što se tiče struje.¹⁴⁰ Na cesti kod Sertić Poljane, 11. rujna 1991., saborčanski policajci naišli su na

---

¹³³ Ico Mikuličić i Livio Černjul, „Mučki ubijena četiri policajca.“ *Novi list*, br. 232, 25. VIII. 1991: 3

¹³⁴ OKUDR, 678.

¹³⁵ Pecić, 90.

¹³⁶ Isto, 95.

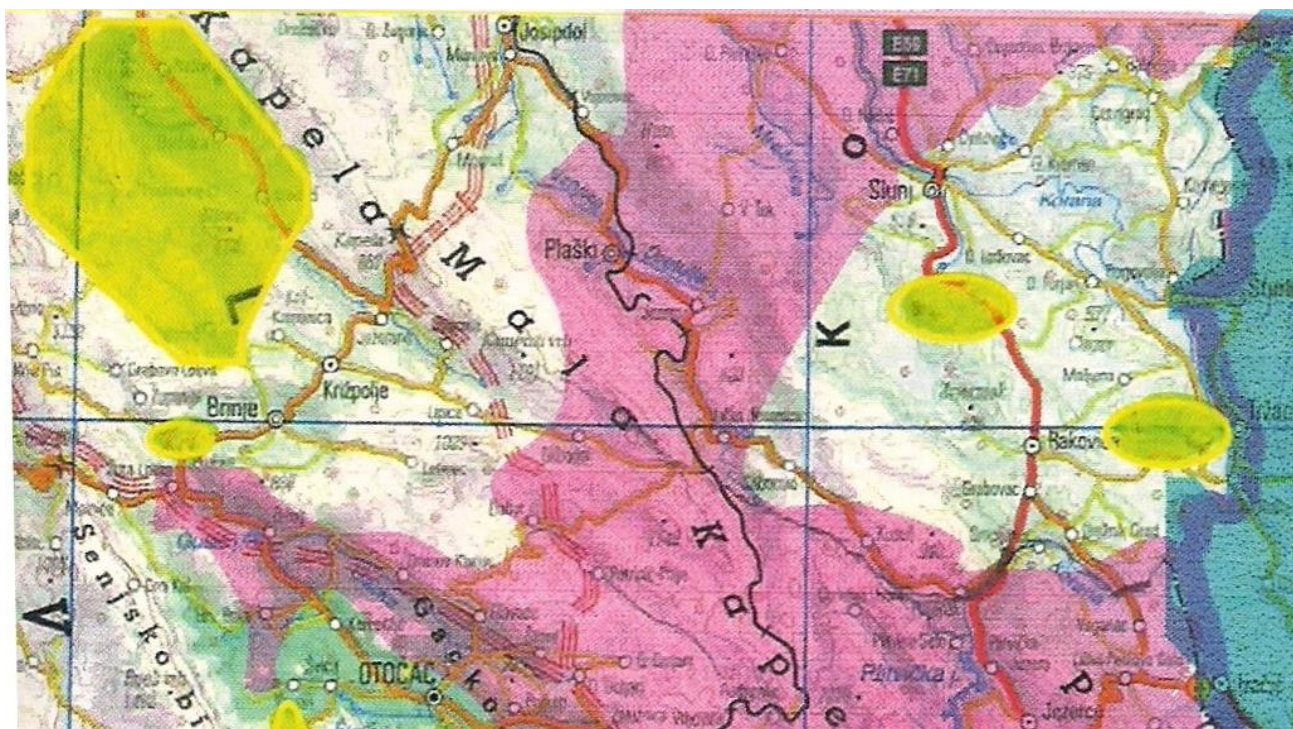
¹³⁷ Ico Mikuličić i Livio Černjul, „Kako spasiti Saborsko.“ *Novi list*, br. 246, 8. IX. 1991: 13

¹³⁸ Isti, „Saborsko i Plaški bez struje.“ *Novi list*, br. 247, 9. IX. 1991: 14

¹³⁹ Isti, „Ratovanje glasinama.“ *Novi list*, br. 250, 12. IX. 1991: 15

¹⁴⁰ Isti, „Provokacije ne prestaju.“ *Novi list*, br. 252, 14. IX. 1991: 4

dva mrtva čovjeka u prevrnutom vozilu bihaćkih registracijskih pločica.¹⁴¹ *Teritorijalci* s Plitvičkih jezera ubili su muslimanske trgovce, koje su Saborčani poznavali pod nadimcima „Bili“ i „Hasan“. Oni su trgovali sa Saborčanima uzimajući drvenu građu i krupnu stoku, a zauzvrat su dostavljali hranu, gorivo i ostale nužne potrepštine. Njihovom smrću, stanje u Saborskom se dodatno pogoršalo.¹⁴²

Karta 3. Okupirani teritorij (označen ružičastom bojom) i neokupirani etnički srpski teritorij (označen žutom bojom) na dan 11. 9. 1991.¹⁴³

Karta 3. pokazuje kako je Saborsko bilo prometno odsječeno od ostatka neokupiranog teritorija Hrvatske. Četverokut Saborsko – Drežnik Grad - Cetingrad – Slunj bio je svojevrsna hrvatska enklava okružena okupiranim teritorijem i tako prometno odsječena od ostatka Hrvatske. „Slunjski džep“ postupno će se smanjivati nastavkom ratovanja, sve dok neće biti posve okupiran. Prvo će biti okupirano područje Rakovice, zatim Saborskog, pa Slunja i

¹⁴¹ Pecić, 125.

¹⁴² OKUDR, 528.

¹⁴³ Davor Peitel, *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: memoarsko gradivo, Knjiga 5. Na prvoj crti protiv smrti (prilozi o povijesti regije Gacke u Domovinskom ratu 1991. - 1993.)* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2011), 505. (dalje: Peitel)

konačno Cetingrada. Najbliže naselje pod hrvatskom kontrolom zapadno od Saborskog bile su Lipice, istočno od Brinja i Križpolja.

Na dan prvog napada na Saborsko, 5. 8. 1991., preko Radija 101 Saborčanima u Zagrebu obratio se Slavko Kovačić i sazvao žurni sastanak istu večer u MZ Trnje. Na sastanku, kojem je nazočilo oko 60 Saborčana, osnovan je Zavičajni klub Saborsko sa svrhom pomaganja branitelja i žitelja Saborskog. Osnivanjem kriznog štaba u sklopu Zavičajnog kluba, djelatnosti se umnažaju, prate se osvajanja vojarni i skladišta JNA i nabavlja oružje. Veliku pomoć pružio je Vlado Sertić, davši kamione za konvoj. Dragovoljci, Saborčani iz Rijeke i Zagreba, 21. 9. 1991. dobili su oružje, a u međuvremenu je Marko Krizmanić, djelatnik PU Zagrebačke, u Ministarstvu obrane RH legalizirao postrojbu od 102 dragovoljca,¹⁴⁴ ustrojenu u vojarni na Črnomercu u Zagrebu i nazvanu Samostalna satnija Saborsko. Nakon što je formiran, u noći 24./25. rujna iz vojarne na Črnomercu krenuo je prvi konvoj za Saborsko preko Stajnice, Lipica i Glibodola.¹⁴⁵ Konvoj je išao makadamskom cestom prema Saborskom iznad vojarne u Ličkoj Jesenici. Na punktu Križ Kapela zarobljeno je devet pripadnika TO Plaški, među kojima i obavještajni oficir i načelnik Štaba TO Plaški potpukovnik Milan Boca, a Nikola Medaković uspio se spasiti bijegom. S konvojem su u Saborsko stigli brašno, ulje, šećer, lijekovi, mine, streljivo i oružje. Dio naoružanja i streljiva bio je namijenjen za branitelje slunjske općine i preuzela ga je grupa iz Drežnik Grada.¹⁴⁶

Devetorica zarobljenih pripadnika TO Plaški razmijenjeni su 29. rujna za trojicu Hrvata:¹⁴⁷ Nikolu Sertića (umrijet će u bihačkoj bolnici, podlegavši ranama zadobivenim u obrani mjesta), Stipu Kukuruzovića (ubit će ga agresori na pragu kuće u Vagancu) i Danu Hodaka. Glavni pregovarač imenovan s plašćanske strane bio je Mihajlo Knežević, koji je u Saborskom 13 godina bio nastavnik. Hrvatski zarobljenici odmah nakon razmjene snimljeni su videokamerom, na kojoj se vide teške povrede zadobivene u koreničkom zatvoru. S druge strane, Marko Krizmanić nije dopuštao ni najmanje zlostavljanje zarobljenih *teritorijalaca*, koji su dobivali kavu, cigarete, konjak, ručak i večeru. Većinu zarobljenih branitelji Saborskog poznavali su od osnovne škole. Za vrijeme pregovora, u Rakovičkoj uvali na putu za Slunj, zarobljeni su Vlado Vuković, policajac PI Saborsko, Ivica Vuković i Nijaz Porić, pripadnici Ratne jedinice Saborsko. Prebačeni su u Plaški, pa u Korenicu i koncentracijski

---

¹⁴⁴ OKUDR, 528.

¹⁴⁵ Peitel, 313.

¹⁴⁶ OKUDR, 530.

¹⁴⁷ Mate Rupić, ur., *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 1. Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1990. - 1991.)*, 2. izd. (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007), 591. (dalje: Knjiga 1)

logor Manjaču. Srpski pregovarači prešutjeli su to zarobljavanje hrvatskih branitelja, za koje su Saborčani saznali tek nakon razmjene.

Dolaskom konvoja, u Saborskom je osnovan Krizni štab kojim je predsjedao Luka Hodak. Obrana se objedinjuje, a zapovjednikom Ratne jedinice Saborsko, koja je sada narasla na oko 250 ljudi, imenovan je Marko Krizmanić. Saborsko se proteže u dužini oko 7 km uz cestu, pa je zapovjedništvo odlučilo branitelje rasporediti u vodove prema mjestu stanovanja.¹⁴⁸ Svako jutro imali su kondicijske vježbe, a radilo se i na obuci branitelja koji nisu prošli vojnu obuku u bivšoj JNA. Osnovan je i sanitet na čelu sa Slovencem Marjanom Žoharom, oficirom JNA koji je napustio Armiju i priključio se braniteljima Saborskog,¹⁴⁹ a i sam će biti ranjen u obje noge.¹⁵⁰

Dokumenti koji svjedoče da je JNA naoružavala Srbe u Gorskom kotaru pokazuju da je već prije postojanja „Štaba odbrane Gorskog Kotara“, koji je osnovan u Jasenku 7. rujna 1991., dio Srba u Gorskom kotaru u dva navrata - potkraj srpnja i sredinom kolovoza 1991., dobio 1000 komada oružja od JNA.¹⁵¹ Dobiveno oružje i organizacija „praktično su omogućili srpski suverenitet na novopriznatoj hrvatskoj državi - bez ratovanja“. ¹⁵² Naime, 25. srpnja 1991. „iz vojnog skladišta u Oštarijama kod Ogulina u ranim jutarnjim časovima dopremljena su tri vojna kamiona (dva od 8 tona i jedan od 5 tona nosivosti) oružja, oruđa, municije za iste i druge opreme“. Iz tog kontingenta naoružavali su se vojni obveznici Gomirja, Brestovca, Vitunja, Ponikava i Popova Sela, a djelomično Jasenka i Drežnice.¹⁵³ Učestala su miniranja pruge, a zabilježeni su i napadi na vlakove. Tako je 16. 9. na izlazu iz Oštarija lokalni vlak pogođen tromblonskom minom. Nakon promjene oštećenog pantografa i uključenja napona, vlak je nastavio vožnju da bi ispred predsignala Gornjih Dubrava ponovno bio gađan tromblonskom minom. Ipak, vlak je nastavio vožnju do Generalskog Stola.¹⁵⁴

Pripadnici Policijske postaje Ogulin, bataljuna „Klek“ Zbora narodne garde i Odreda narodne zaštite 16. 9. 1991. zauzeli su vojarne u Ogulinu i naselju Sveti Petar, te osvojili velike količine oružja i logističke opreme. JNA je uzvratila i započela napad pravcem poligon Slunj – Carevo Polje – Skradnik s ciljem osiguranja vojarne u Skradniku, no nije uspjela

---

¹⁴⁸ OKUDR, 533.

¹⁴⁹ Isto, 534.

¹⁵⁰ Dokumenti, 630.

¹⁵¹ Ante Nazor, „Naoružavanje Srba u Hrvatskoj (Gorski kotar), I. dio,“ *Hrvatski vojnik* 305/306 (2010), 32.

¹⁵² Knjiga 11, 347.

¹⁵³ Mate Rupić, ur., *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 3. Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku: (siječanj - lipanj 1992.)* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2008), 442.

¹⁵⁴ Lajnert, 114.

probiti crte obrane. Skladište i vojarna Skradnik osvojeni su 19. 9., pa je hrvatskoj strani pristiglo priželjkivano naoružanje. Tog dana, pobunjenici su raketirali vojarne u Skradniku iz kojih su se povlačili vojnici JNA.¹⁵⁵ Istog dana formira se Zapovjedništvo obrane grada Ogulina na čelu s kap. 1. kl. Stipom Gašljevićem i 5. bataljun 110. brigade ZNG-a Ogulin pod zapovjedništvom kap. 1. kl. Josipa Blaškovića.¹⁵⁶

Hrvatske snage su krajem rujna držale u okruženju vojarnu i veliko skladište u Oštarijama, iz kojih je upio pobjeći veliki broj vojnika. Nakon trodnevnih stalnih uzbuna za zračnu opasnost, život u Ogulinu vratio se iz skloništa na ulice. Na josipdolsko i modruško područje vratili su se muškarci da bi obavili sve potrebne pripreme za nastavak normalnog života. Nahranjena je stoka i raščićene posljedice velike bitke koja se vodila prije nekoliko dana.¹⁵⁷ Nakon višednevnog prekida rada, prouzrokovanog borbama kraj Ogulina i opasnošću od avionskih napada, 23. 9. su ponovno proradila sva ogulinska poduzeća i ustanove. Ne rade samo škole. Krizni štab općine Ogulin upozorava da se provodi energična akcija suzbijanja nasilnog ulaženja u napuštene stanove, te da će svatko tko tako nešto pokuša biti kažnjen u skladu sa zakonskim odredbama. Na snazi su odredbe o policijskom satu i zamračivanju, pa Ogulin u predvečernjim satima postaje pust grad.¹⁵⁸ Krajem rujna se oko 1000 prognanika s područja Cerovnika, Modruša, Carevog Polja Josipdola i drugih mjesta vraća iz Ogulina u svoje domove. Uništavaju se posljednje neeksplodirane mine, popravljaju kuće i oštećeni objekti. Stanovnici nastoje obaviti zaostale poljoprivredne poslove i pripremiti se za zimu.¹⁵⁹ Opskrba u Ogulinu je dobra i rade sve trgovine, poduzeća, kolektivi i ustanove.¹⁶⁰

Vijeće sigurnosti UN-a 25. 9. 1991. uvelo je embargo na sve isporuke oružja i vojne opreme Jugoslaviji (i državama sljednicama).¹⁶¹ Zbog nesigurnosti, autobusi ne voze do Plaškog, već samo do Josipdola. Ceste iz Plaškog prema Ogulinu su otvorene i neki dolaze obaviti uobičajene poslove i u kupovinu. S mjesec dana zakašnjenja, u Ogulinu je 30. 9. počela školska godina u osnovnim i srednjim školama. Na prozivki u ogulinskim srednjim školama nije bilo oko 10% učenika s kriznog područja Plaškog i drugih mjesta.¹⁶² Nakon samo dva radna dana, školska godina je morala biti prekinuta zbog opasnosti od avionskih i

---

¹⁵⁵ Fotomonografija, 14.

¹⁵⁶ IDG, 30.

¹⁵⁷ Ico Mikuličić, „Vojarna u okruženju.“ *Novi list*, br. 260, 22. IX. 1991: 5

¹⁵⁸ Isti, „Ogulinci krenuli na posao.“ *Novi list*, br. 262, 24. IX. 1991: 15

¹⁵⁹ Isti, „Oživio Ogulin.“ *Novi list*, br. 263, 25. IX. 1991: 15

¹⁶⁰ Isti, „Samo noćne provokacije.“ *Novi list*, br. 264, 26. IX. 1991: 13

¹⁶¹ OKUDR, 491.

¹⁶² Ico Mikuličić, „Zatišje i manji incidenti.“ *Novi list*, br. 270, 2. X. 1991: 5

drugih napada.¹⁶³ Učinak ogulinskih radnika je malen zbog stalnih uzbuna i odlazaka u skloništa. Nezaposlenost u općini Ogulin je porasla za 171%. Rat je uz mnoge tragične posljedice dramatično umnožio i problem nezaposlenosti.¹⁶⁴

Veća skupina pripadnika TO Plitvice ušla je 8. 10. 1991. u Sertić Poljanu,¹⁶⁵ čiji su se stanovnici tada povukli prema obližnjem Kuselju i Saborskom. Zapovjednik Krizmanić formira grupu od 50 branitelja s ciljem da oslobode prometnicu i protjeraju *teritorijalce* koji su postavili zasjedu kod predjela Sartuk. U žestokom okršaju ranjena su četiri branitelja, koji su prebačeni u Slunj, odakle su prevezeni u bihaćku bolnicu, gdje će od zadobivenih pet prostrijelnih rana umrijeti nedavno razmijenjeni Nikola Sertić. TO Plitvice imala je puno veće gubitke. Poginulo je pet njenih pripadnika, čija je tijela koja su ležala kraj ceste JNA pokupila tek treći dan nakon bitke.¹⁶⁶ Dva dana nakon okršaja, grupa branitelja Saborskog odlazi do Sertić Poljane. Zatekli su stravične prizore. Pronašli su posmrtnu ostatku dviju starica. Selo je bilo spaljeno, a stoka odvedena ili poubijana. Žrtve su bili 90-godišnja nepokretna Ankica Sertić i Ana Sertić (rođ. 1902.) koja je mogla hodati samo uz tuđu pomoć. Kćer Marija Sertić ostala je uz majku Anu. Pronašli su ih neprijateljski vojnici. Anu Sertić su likvidirali metkom u potiljak iz neposredne blizine, a pucali su i na Mariju, koja se srušila na pod i bili su uvjereni da je mrtva. Branitelji Saborskog zatekli su je kako nakon dva dana, iako teško ranjena, u voćnjaku u blizini kuće kopa grob za svoju ubijenu majku. Pokopali su staricu, a Mariju prenijeli u Saborsko. Ova ubojstva počinili su vojnici čete TO Plitvice pod zapovjedništvom kapetana 1. klase Dane Skokanića.¹⁶⁷ Ubojstva, pljačka i palež u Sertić Poljani bili su nagovještaj onoga što će uskoro dogoditi i u Saborskom. Padom Rakovice 17. 10. 1991.,¹⁶⁸ branitelji Saborskog našli su se u potpunom okruženju.¹⁶⁹

Za djelovanje na južnom dijelu Korduna, JNA je od snaga na poligonu Slunj i lokalnih postrojbi TO-a s područja općina Slunj, Ogulin, Veljun i Plaški osnovala Taktičku grupu 2 (TG 2).¹⁷⁰ Najveća vojna skladišta municije i eksploziva u općini Ogulin, Oštarije I. (upravnik skladišta Milomir Stevanović, kapetan 1. kl.) i Oštarije II. (upravnik skladišta major Slobodan

---

¹⁶³ Ico Mikuličić, M. Paver, D. Lončar, „Raketirani Kupjački vrh i Mirkovica.“ *Novi list*, br. 272, 4. X. 1991: 3

¹⁶⁴ N. Petković, „Posla nema nigdje.“ *Novi list*, br. 291, 23. X. 1991: 3

¹⁶⁵ Sertić Poljana je naselje koje pripada katoličkoj župi Saborsko u Gospićko-senjskoj biskupiji i općini Plitvička Jezera u Ličko-senjskoj županiji. Naselje je 1991. godine bilo u sastavu općine Titova Korenica i imalo 38 stanovnika (izvor: Naselja i stanovništvo RH 1857. - 2001., Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske).

¹⁶⁶ OKUDR, 534.

¹⁶⁷ Isto, 535.

¹⁶⁸ Ivan Strižić, *Bitka za Slunj: obrana i oslobađanje Grada Slunja i općina Rakovice, Cetingrad, Saborsko i Plitvička Jezera od velikosrbske agresije i okupacije 1991.-1995.* (Slunj-Zagreb: Naklada Hrvoje, 2007), 287. (dalje: Strižić 2007)

¹⁶⁹ Presuda Županijskog suda u Rijeci, Odjel za ratne zločine, K-Rz-5/12-118, Rijeka, 23. 9. 2013., 20.

¹⁷⁰ SHDIDR, 138.

Milošević)¹⁷¹ više od 7000 tona eksplozivnih sredstava, nakon bezuspješnih pregovora, pripadnici JNA dižu u zrak 13. 10. 1991. Od detonacija stradale su stambeno-gospodarske zgrade na području Oštarija i šire. Dvanaestorica vojnika koji su posljednji ostali u skladištima eksploziva, spasili su se u posljednji trenutak i predali hrvatskim snagama.¹⁷² Ozlijeđena je jedna žena, a desetak granata i drugih projektila doletjelo je na Ogulin, ali nisu eksplodirale. Unatoč tome, jedna je probila krov kuće.¹⁷³ *Novi list* u članku „Oštarije kao Hirošima“ 1. 2. 1992. piše da su Oštarije, nekada jedno od najvećih vojnih skladišta eksploziva u Hrvatskoj, Hirošima hrvatskog rata i „sve je posuto bezbrojnim eksplodiranim i neeksplodiranim minama i projektilima“. Sve to „tužno opkoljuje bezbroj nekad ogromnih i ponosnih borova, danas pretvorenih u zloslutne tužne panjeve kojima je strahovita eksplozija odrezala debla i krošnje“. JNA je za eksplozije okrivljavala gromove, a eksplodiralo je 10 milijuna kg eksploziva.¹⁷⁴ Ubrzo, agresor se okomljuje na malene hrvatske zaseoke uz crtu bojišnice. Zaseoke Plivelići i Medvedi u MZ Vojnovac 17. 10. napalo je tridesetak *martićevaca*, koji su pljačkali, a potom palili kuće.¹⁷⁵ Što nije tada zapaljeno, zapalili su poslije.¹⁷⁶ U opljačkanoj i uništenoj pilani „Drvomednik“ u Medvedima dotada je bilo zaposleno 27 djelatnika.¹⁷⁷

Grupa Saborčana određena za logistiku u Zagrebu zajedno sa Slunjanima 24. 10. organizira novi konvoj od 22 kamiona koji se trebao probiti iz Lipica preko Glibodola do Saborskog i Slunja.¹⁷⁸ Konvoj se uspješno probio do okruženog Saborskog, iako je u neposrednoj blizini sela dočekan vatrom minobacača iz Ličke Jesenice, kada su dvojica lakše ranjena. Veći dio konvoja bio je namijenjen za Slunj, kamo je krenuo šumskim putem.¹⁷⁹ S konvojem u Saborsko dragovoljno dolazi mladi liječnik ogulinske bolnice dr. Josip Zorko s nekoliko naprtnjača sanitetskog materijala i lijekova.¹⁸⁰ Zorko će skrbiti za ranjenike i narod u Saborskom sve do okupacije mjesta.¹⁸¹ JNA i TO SAO Krajine pokrenut će zajedničku

---

¹⁷¹ OKUDR, 555.

¹⁷² Isto, 557.

¹⁷³ Ico Mikuličić, „Trese se ogulinski kraj.“ *Novi list*, br. 282, 14. X. 1991: 14

¹⁷⁴ Ico Mikuličić i Livio Černjul, „Oštarije kao Hirošima.“ *Novi list*, br. 31, 1. II. 1992: 17

¹⁷⁵ Presuda Raspravnog vijeća MKSJ-a Milanu Martiću, Haag, 12. 6. 2007., 115.

¹⁷⁶ Ico Mikuličić i Dubravka Vuković, „Četnici spalili Saborsko.“ *Novi list*, br. 315, 17. XI. 1991: 3

¹⁷⁷ Ružica Neralić, „Što je ostalo od Drvomednika.“, *Ogulinski list*, br. 2, 15. X. 1995: 18

¹⁷⁸ Peitel, 315.

¹⁷⁹ Isto, 316.

¹⁸⁰ OKUDR, 570.

¹⁸¹ Dokumenti, 630.

ofenzivu usmjerenu na zauzimanje perifernih područja neokupiranog „slunjskog džepa“.¹⁸² Prema riječima Johna R. Cencicha, Saborsko je do tada bilo poznato po netaknutim šumama i kristalno čistim potocima i jezerima, a ljepotu krajolika uprljat će smrt.¹⁸³

5. VRIJEME NAJZNAČAJNIJEG INTENZITETA RATA

Nakon ulaska konvoja u Saborsko i osobito nakon HTV-ovog “Dnevnika” emitiranog 1. 11. 1991., kad je jedna novinarka napravila izvješće o hrabrom držanju postrojbe u Saborskom, slučajno ili ne, počinju sve žešći napadi na Saborsko.¹⁸⁴ Tri MIG-a 21 i tenkovi napali su Saborsko 2. 11. i tog dana poginula su petorica branitelja Saborskog, a trinaest ih je ranjeno. Helikopteri JNA izvlačili su poginule i ranjene *teritorijalce*, a srpske snage, povlačeći se s tenkovima, obarale su trupce praveći barikade. U dotad najtežem napadu na Saborsko, borbenim djelovanjem dva aviona na Kuselju poginula su petorica branitelja, među kojima braća Petar i Joso Matovina, a sedmorica su ranjena.¹⁸⁵ Petorica branitelja ušli su u neprijateljsko minsko polje, ranjeni su i prebačeni u Slunj i Bihać. Ove pogibije i ranjavanja dodatno su oslabila obranu Saborskog, pa se u redove Ratne jedinice uključuju svi za oružje sposobni muškarci.¹⁸⁶ U vrijeme neprijateljske ofenzive Saborčani teške ranjenike gorskim bespućima prenosili su do Slunja, pa su ranjenici puno iskrvarili. Jednu ranjenu staricu Saborčani su vozili u tačkama sve do Slunja.¹⁸⁷

Na sastanku u Novom Vinodolskom 31. 10., dogovoreno je da se raniji plan djelovanja 111. brigade iz Rijeke i 133. brigade iz Otočca proširi i da se u akciju uključe i postrojbe zapovjedništva obrane Ogulina s ciljem stvaranja uvjeta za deblokadu Saborskog, a potom i Slunja. Zapovjedništvo u Ogulinu dobiva zadatak da uz pomoć snaga iz 133. brigade i 137. brigade (Duga Resa) krene u deblokadu Saborskog. Kao datum početka akcije određen je 4. 11.,¹⁸⁸ a 5. 11. napadnuta je vojarna JNA u Ličkoj Jesenici, iz koje su dobro utvrđene srpske snage uzvratile vatru uz pomoć topništva s poligona Slunj. Nakon žestoke borbe i pogibije

---

¹⁸² Central Intelligence Agency, Office of Russian and European Analysis, *Balkan Battlegrounds: A Military History of the Yugoslav Conflict, 1990–1995, Volume 2*. (Washington, D.C.: Central Intelligence Agency, 2002), 226.

¹⁸³ John R. Cencich, *The Devil's Garden: A War Crimes Investigator's Story* (Lincoln, Nebraska: Potomac Books, 2013), 88. (dalje: Cencich)

¹⁸⁴ Peitel, 316.

¹⁸⁵ OKUDR, 571.

¹⁸⁶ Isto, 572.

¹⁸⁷ Ivan Alerić, „Četiri mjeseca opsade.“ *Glasnik – hrvatski politički tjednik*, br. 83, 29. XI. 1991: 20

¹⁸⁸ Peitel, 317.

dvojice branitelja, akcija proboja prema Saborskom prekinuta je 7. 11., jer se nije moglo dalje od Ličke Jesenice.¹⁸⁹ U ovom napadu na vojarnu JNA, pobunjenici su imali tri žrtve, a diverzantski vod na Glibodolskom križu likvidirao je trojicu pripadnika brigade TO Plaški.¹⁹⁰

Za razdoblje prije studenog 1991., u *Plaščanskom ratnom biltenu* spominju se neuspješni napadi na Saborsko, te odlazak delegacije iz Plaškog u Beograd i doprema pomoći iz Beograda u nafti, lijekovima, hrani i vojnoj opremi. Nakon što je 7. studenoga u *Biltenu* postavljeno pitanje „Što se čeka sa ustašama iz Saborskog???", uslijedile su intenzivne pripreme za odlučujući napad na Saborsko.¹⁹¹ Dana 7. studenoga 1991. zapovjednik istaknutog zapovjednog mjesta 13. (Riječkog) korpusa JNA na Mukinjama, pukovnik Slobodan Đorđević, piše „Zapovest za napad Op. br. 2“ koji šalje Komandi TG-2. U „Zapovesti“ razrađeni su zadaci pojedinih jedinica TO i taktičko-operativnih grupa sastavljenih od jedinica JNA, a glavni nositelji napada su jedinice u sastavu TG-2. Pod točkom 2. „Zapovesti“ puk. Đorđević navodi da TG-2 Slunj i 5. partizanska brigada (iz sastava 6. ličke divizije) imaju zadatak da „napadnu iz pokreta sa pravca Lička Jesenica - Saborsko i Sertić Poljana – Kuselj - Funtana, razbiju i unište snage neprijatelja u rejonu s. Saborsko, s. Funtana i s. Kuselj i oslobode pomenute prostore koje će posesti i kontrolirati snage TO Plaški i Titova Korenica“. Za izvođenje borbenih djelovanja predviđena je uporaba avijacije, artiljerije, te tenkovske i pješačke jedinice.

Temeljem „Zapovesti“ pukovnika Slobodana Đorđevića, zapovjednik TG-2 pukovnik Čedomir Bulat izdao je „Zapovest komandanta TG-2 za napad“ razradivši u 13 točaka „Plan napada na Saborsko“. ¹⁹² U podužoj školski pisanoj „Zapovesti“ pukovnika Đorđevića nema ni riječi o Ženevskim konvencijama, postupanju s ratnim zarobljenicima, vojnim i civilnim ranjenicima. Pozivanje na Ženevske konvencije ne sadrži ni Naredba komandirima četa I. bataljuna za napad od 10. 11. 1991. potpisana po komandantu I. bataljuna Plaščanske brigade Bogdanu Grbi. Dapače, komandant operacije osvajanja Saborskoga puk. Bulat, zajedno s Nikolom Medakovićem, neposredno pred napad upozorit će vojnike i oficire JNA i TO riječima „neka se čuva svaki onaj koji pomogne mještanima Saborskog, bilo u njihovom skrivanju ili drugom obliku pomaganja, jer će tom prilikom biti strijeljani“. Branko Kotur, milicajac, a nakon VRO „Oluja“ policajac PU Vukovarsko-srijemske, sudionik napada na mjesto, izjavit će da je „među Srbima iz Ličke Jesenice, prije napada na Saborsko, pao

---

¹⁸⁹ Isto, 318.

¹⁹⁰ OKUDR, 580.

¹⁹¹ Holjevac Tuković, 709.

¹⁹² OKUDR, 584.

dogovor da se nikoga ne poštedi, te da se prvog Srbina ubije koji bude pokušao zaštititi nekog Hrvata u Saborskom“.¹⁹³ Njegove riječi potvrdit će i agresorski vojnik, pripadnik TO „Plaški“, Milan Opačić, koji je čuo Bulata da se hvali kako je naredio da se Saborsko sravni sa zemljom.¹⁹⁴ Nikola Dokmanović, komandant brigade TO Plaški, u „Zapovesti za napad“ na Saborsko, naglasio je da jedan od klinova koji razdvaja jedinstven teritorij Krajine područje sela Saborsko.¹⁹⁵ Branitelji Saborskog 8. studenog radiovezom upućuju očajnički vapaj: „Ukoliko za dan, dva ne dođe pomoć u ljudstvu i opremi bit će Saborsko drugi Bleiburg“.¹⁹⁶ U *Plaščanskom ratnom biltenu* s „olakšanjem i zadovoljstvom“ navedeno je da su 9. studenog 1991. u Plaški iz Beograda dopremljeni hrana i topovi.¹⁹⁷

Apel za pomoć Saborskom je 9. 11. 1991. putem faksa uputila Željka Zatezalo, tajnica Općinske organizacije Crvenog križa Ogulin, Nenadu Javorniku, izvršnom predsjedniku Crvenog križa Hrvatske u Zagrebu, s namjerom da se proslijedi dalje. Apel podsjeća da je Općinska organizacija Crvenog križa Ogulin još 12. 9. 1991. uputila Izvještaj o stanju u Mjesnoj zajednici Saborsko općine Ogulin Crvenom križu Hrvatske i Ministarstvu vanjskih poslova Morsanu. Izvještaj je preveden na engleski jezik i predan međunarodnoj ekipi Liječnika bez granica. Apel upozorava da od tada ništa nije učinjeno u pogledu pomoći Saborskom, a Saborsko se od 5. 8. 1991. nalazi u okruženju, bez mogućnosti dostave potrebne hrane, lijekova i sanitetskog materijala. Navodi se da je u međuvremenu mnoštvo civila s područja Rakovice, Poljanka, Sertić Poljane i drugih mjesta našlo utočište u Saborskom, koje nema struje, a evakuacija stanovništva je neizvodiva. Liječnik Medicinskog centra Ogulin upućen u Saborsko više ne raspolaže lijekovima ni potrebnim sanitetskim materijalom. Apel moli da Saborsko, napadano danju i noću, ne ostane potpuno zapostavljeno i da se apelira dalje za pomoć. U Saborskom nema znakova uzbune, jer uzbuna je trajna, a napadačkim snagama pomažu i zrakoplovi. Naglašava se da je to maleno mjesto ostavljeno bez ikakve pomoći.¹⁹⁸

Ovaj apel zorno svjedoči kako je Saborsko, opkoljeno neprijateljskim snagama, ostavljeno bez pomoći, na milost i nemilost osvajačima. Ni prvi izvještaj Crvenog križa Ogulin o stanju u Saborskom, poslan Crvenom križu Hrvatske i Ministarstvu vanjskih poslova

---

¹⁹³ OKUDR, 586.

¹⁹⁴ Isto, 587.

¹⁹⁵ Isto, 585.

¹⁹⁶ Ivica Kostović i Miloš Judaš, ur., *Mass killing and genocide in Croatia 1991/1992: A book of evidence* (Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1992), 130. (dalje: Mass killing)

¹⁹⁷ Holjevac Tuković, 708.

¹⁹⁸ Matea Brstilo Rešetar, Ivica Neveščanin i Andreja Smetko, *Domovinski rat, katalog izložbe* (Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2013), 134.

nepuna dva mjeseca prije apela, i predan ekipi Liječnika bez granica, nije imao nikakvog učinka u pogledu pomoći okruženom Saborskom. Tri dana nakon slanja apela, Saborsko je bilo osvojeno i uništeno. Napad na Saborsko bio je prvotno predviđen za 8. 11. 1991., zatim je pomaknut na 10. 11., da bi uslijedio 12. 11. 1991. Bio je odgađan zbog magle i nemogućnosti sudjelovanja zrakoplovstva.¹⁹⁹ Dana 11. studenoga, agresor je napadao mjesto iz smjera L. Jesenice i Plitvica, na što su branitelji već bili navikli, da bi pred večer nastupilo zatišje. Oko 9 sati MIG-ovi su nadlijetali selo snimajući položaje branitelja. Zapovjednik Marko Krizmanić poslao je pomoć na Kuselj, držeći da će do napada doći iz smjera Plitvica. Još nitko ne sluti da su u neposrednoj blizini, u Ličkoj Jesenici, koncentrirane gotovo sve raspoložive agresorske snage.²⁰⁰

„Nekad sam samo u pričama slušao da se rodoljubljem i snagom volje mogu pobijediti tenkovi i avioni. Na primjeru Saborskog, tog malog ličkog sela, uvjerio sam se da nemoguće može biti moguće. To je mjesto već više od 100 dana opkoljeno. Mnogi dobri poznavaoци prilika i uvjeta ratovanja neprestano se iščuđuju kako Saborsko odolijeva ogromnoj neprijateljskoj snazi. Po mnogima, obrana Saborskog veće je čudo od Vukovara i Dubrovnika, jer su snage branitelja znatno slabije, a mogućnosti neprijatelja ogromne“, piše *Novi list* koji na naslovnici donosi glavni naslov „10.000 granata na Saborsko“. Navodi da se „četnici busaju pravom na samoodređenje, a drugima, kao Saborskom, to pravo određuju avionima, tenkovima, minobacačima“. Autor upozorava: „Ne dobije li pomoć, to hrabro selo moglo bi doživjeti strašnu sudbinu, jer oko njega je neprijatelj s takvom borbenom snagom da nitko već mjesecima ne može vjerovati kako se Saborčani uspijevaju oduprijeti“. Izražava se divljenje braniteljima i uspoređuje Saborsko s Vukovarem: „Malo junačko selo upisuje se velikim slovima u hrvatsku povijest. Saborsko je uz Vukovar i Dubrovnik postalo simbolom natčovječanskog otpora. Autor piše da „dok su Vukovar i Dubrovnik gradovi sa svojim obrambenim snagama i sistemima zaštite, Saborsko je malo selo koje se samo zahvaljujući neviđenoj hrabrosti njegovih stanovnika svrstalo uz bok ovih gradova – heroja“. Čine se ogromni naponi da se omogući dostava humanitarne pomoći, barem hrane i lijekova i da se izvuku bolesni i nemoćni, nešto slično konvojima kakvi su osigurani za Dubrovnik i Vukovar. Govori se i o prognanicima iz uništenih sela južnog dijela slunjske općine, koji su bježeći

---

¹⁹⁹ OKUDR, 587.

²⁰⁰ Isto, 589.

kroz šume dospjeli do slobodnog Saborskog, gdje su „primljeni s gostoprimstvom, pronašli spas za goli život, no ušli u novu golgotu života“.²⁰¹

Glasnik – hrvatski politički tjednik piše da su „Slunj i Saborsko u još težem položaju od Vukovara i Dubrovnika“.²⁰² Prenosi riječi predsjednika Skupštine općine Ogulin Rudolfa Špehara da se „ne smije dopustiti da Saborsko padne u ruke neprijatelja, jer će doći do velikog pokolja pučanstva“ i da bi se padom Saborskog i Slunja „srpski klin zabio sve do Karlovca, a na cijelom graničnom pojasu od Knina do Karlovca više ne bi bilo Hrvata“.²⁰³ Nadalje govori da je Saborsko zaslužilo puno više pozornosti od HTV-a i ostalih medija. Stanovnici Drežnice izrazili su lojalnost Hrvatskoj tako da „i Srbi pristupaju u Gardu“. Otkako je HV ojačao u ovom kraju, „uočljivo je da srpsko pučanstvo iz toga dijela ogulinske općine više respektira hrvatsku vlast“. *Glasnik* podsjeća da je „okupatorska vojska dala velika obećanja i krupna jamstva srpskom pučanstvu ovoga kraja“ te da se naoružanje često dijelilo uz prijetnje velikosrpskih ekstremista, koji su ubili i Dragana Šumonju, osnivača SDS-a u Plaškom. Navodi se prijetnja Rade Milanovića koji je „obećao da će na Dan mrtvih spaliti Ogulin“, što svjedoči da „i u zapadnom dijelu ogulinske općine ima velikosrpskih ekstremista“.²⁰⁴

O pripremama za napad i o napadu na Saborsko govori i ratni dnevnik (s posebnim poglavljem „Saborski“) Dragana Kosanovića, pripadnika srpskih postrojbi. Tako je zapisano: „Zadatak je bio da se očisti Hrvatsko mesto Saborski. (...) Vojska je ustala oko 8 časova. Avijacija je počela da izvršava svoj zadatak oko 9 časova. Nakon 15 minuta intenzivnog zadatka avijacije, zadatak je preuzela artiljerija. Nakon pola časa artiljerijskog napada, 1, 2 i 3 četa su dobile zadatak da se krene na odredište. (...) Na ulasku na brdo Alan 3 četa je trebala da se sastane sa leve strane sa tenkovskom jedinicom a sa desne strane sa jedinicom iz Korenice. Na vrhu brda četa je naletela na žestok otpor hrvatske vojske. Pri tom otporu vojska je ubila 6 hrvatskih vojnika. (...) Zbog velikog otpora hrvatske vojske i nepristupačnosti terena 3 četa se morala povući natrag u selo Vukelić Poljanu. Jedan dio jedinice je posle 1 čas otišao u Saborski glavnom cestom, a drugi je ostao na čuvanju sela“. U posljednjem odlomku koji se odnosi na Saborsko, u spomenutom dnevniku zapisano je: „Ustajanje je bilo u 6.30. Među borcima koji su se nalazili u selu Momčiloviću bilo je dogovoreno da se ide na čišćenje

---

²⁰¹ Ico Mikuličić, „10 000 granata na Saborsko.“ *Novi list*, br. 314, 16. XI. 1991: 11

²⁰² Ivan Alerić i Miljenko Manjkas, „Starozavjetni egzodus Plitvičana.“ *Glasnik – hrvatski politički tjednik*, br. 81, 15. XI. 1991: 15

²⁰³ Isto, 16.

²⁰⁴ Isto, 17.

Saborskog. Zadatak je bio: Ubiti svakog hrvatskog vojnika koji ima pušku u rukama i spaliti sve kuće i bajte oko kuća sa namerom da se meštani i njihova vojska nemaju kuda vratiti“.²⁰⁵

Pomoćne snage trebale su, za vrijeme trajanja napada na Saborsko, blokirati i onemogućiti bilo kakvu djelatnu pomoć hrvatskih snaga napadnutom selu, uključujući izvlačenje pripadnika Ratne jedinice i civilnog stanovništva iz prostora naselja. Ivan Luketić, zarobljeni hrvatski vojnik iz Korana Sela kraj Plitvica, u štalama blizu aerodroma na Željavi, gdje je bio zatvoren, slušao je srpskog dobrovoljca iz Vojvodine, koji je zorno prikazao „junački“ napad na Saborsko u kojemu je sudjelovao. Dobrovoljac je ispričao da je njihov komandant, obraćajući se borcima pred napad na Saborsko, naglasio da bez milosti udare na selo i ljude, jer je to srpsko selo, ali da tu Srba više nema, budući da su ih „ustaše“ sve mučki pobili, a selo zaposjeli. Po Luketiću, pritom je dodao „kako je komandant tražio osvetu, govoreći da je sada u tim srpskim kućama ustaška vojska koja planira nove napade po drugim srpskim selima, naglašavajući da ne štede kuće jer one nisu važne, da je jedino važno da zlikovci u njima budu spaljeni i uništeni, te da ne štede municiju jer im ni jedan ustaša ne smije pobjeći“. Luketić je izjavio: „Na naše objašnjenje da se tu ne radi o srpskom selu, nego o čisto hrvatskom, zastao je u nedoumici, a kada je shvatio da govorimo istinu, jer je vjerovao da vlč. Josip Bogović, župnik Drežnik Grada, također zatočenik na Željavi, ne laže i da su zapravo spalili hrvatsko selo u kojemu su bili civili, počeo je urlati i psovati, vaditi iz džepova i trgati srpske dinare vičući: Mi smo okupatori, mi smo ubice, što mi tu, bre, tražimo“, a nakon toga je „udario psovati režim, Miloševića, Srbiju, Armiju, prijevaru itd.“.

U napadu 12. 11. sudjelovalo je oko 700 pripadnika JNA u okviru Taktičke grupe 2, I. bataljun brigade TO Plaški, jedinice 5. partizanske brigade pristigle s Plitvica s oklopnim transporterima i tenkovima, kojima je zapovijedao Čedo Grbić, TO Titova Korenica, četa Vojne policije, četa policije iz PS Plaški s komandantom Dušanom Latasom, Jedinica za posebne namjene koju je vodio Nikola Medaković, odjeljenje „Službe državne bezbednosti“ na čelu s Đurom Ogrizovićem „Šnjakom“, kao i dragovoljci iz Srbije. Ukupno, u napadu je sudjelovalo preko 1500 pješaka, četiri tenkovske čete,²⁰⁶ tri MIG-a 21 itd. Pukovnik Slobodan Đorđević, komandant OG-3 (operativne grupe–3), pišući 7. 11. 1991. godine „Zapovest za napad br. 2“ na istaknutom zapovjednom mjestu u selu Mukinje na Plitvicama cijenio je snagu obrane na „oko 400 pripadnika paravojnih formacija“. Zapravo je bila riječ o oko 200

---

²⁰⁵ Ante Nazor, „Saborsko i Plaški u izvorima "Republike Srpske Krajine" (II. dio)“, *Hrvatski vojnik* 322 (2010), 32. (dalje: Saborsko i Plaški)

²⁰⁶ OKUDR, 587.

branitelja Ratne jedinice Saborsko koji su bili slabo naoružani, i to oružjem koje su ponajviše sami nabavili probijajući se vrletima Kapele do Ogulina i natrag.

Nakon pet dana intenzivnih priprema, 12. studenoga 1991. počeo je kombinirani napad na Saborsko. O tome je u *Biltenu* zabilježeno: „Oko 8:50 počeo je napad na Saborsko iz aviona, tenkova, artiljerije i pješadije iz svih pravaca: Jame Balinka, Momčilovića, Vukelić Poljane, Vojnog poligona, te kasarne u Ličkoj Jesenici. Oko 12 sati tenkovi su probili prvu liniju obrane. (...) Uz pomoć pješadije, počelo se sa osvajanjem mjesta uz pomoć dobrovoljaca iz Srbije i Crne Gore, da bi nakon 16 sati palo i posljednje uporište. Tako je palo Saborsko uz mnogo ubijenih ustaša, te dosta izbjeglog stanovništva. (...) Očekuje se daljnja akcija čišćenja, onih koji su se sakrili po šumama ili skloništima“.²⁰⁷ Otpor branitelja nije bio posebno velik, a dio njih se sklonio, i to u onom smjeru iz kojeg su trebali djelovati jedinice iz Korenice i dobrovoljci s Korduna i poligona. „Očito da njihove akcije nisu bile sinkronizirane s našim“, ljuti se kroničar plaščanske brigade. Pretpostavlja da je poginulo oko sto hrvatskih branitelja, s obzirom na nađena i uništena uporišta i oružja, a „na našoj strani četiri borca su ranjena, od kojih samo jedan teže, Korolija Rade“.²⁰⁸

Pukovnik Bulat sazvao je sve komandante i čestitao svima na izvrsno obavljenoj zadaći, a posebno pripadnicima *martićevaca* i djelatnicima Stanice milicije Plaški. Poslije raporta, uslijedila je pijanka. U Plavča Drazi slavila se pobjeda do kasno u noć. Većina branitelja i civila uspjela se spasiti izvlačeći se u vrlo teškim uvjetima prema slobodnim teritorijima. Pukovnik Đorđević znao je brojnost i raspored branitelja Saborskog, jer su avioni često nadlijetali mjesto i snimali položaje branitelja. Brojka od 400 branitelja Saborskog navedenih u „Zapovesti za napad“,²⁰⁹ ili kako ih on naziva „okorelih ustaša“, trebala je prikriti planirani zločin nad stanovništvom mjesta kojih je, zajedno s braniteljima, bilo približno toliko.²¹⁰ Branitelje Saborskog iznenadila je silina neprijateljskog udara. Borbe za Saborsko vodile su se točno sto dana gotovo svakoga dana, ali kombinirani artiljerijsko-tenkovsko-avionsko-pješački napad branitelji su tada prvi put doživjeli.

Željko Bićanić primijetio je u Boriku nekoliko tenkova i pozvao civile koji su se nalazili u podrumu kuće njegova strica Petra Bićanića „Krtana“ da ju napuste. Nisu ga poslušali, pošto su bili uvjereni da neće biti ubijeni. Kad su ih pripadnici brigade TO Plaški i *martićevci* pronašli, izveli su ih iz podruma, poskidali im satove, uzeli novčanike, odveli iza

---

²⁰⁷ Saborsko i Plaški, 32.

²⁰⁸ Knjiga 1, 499.

²⁰⁹ OKUDR, 588.

²¹⁰ Isto, 589.

jedne kuće i pobili s dva duga rafala iz automatske puške. Nakon što je pozvao civile, Bićanić se uputio prema brdu Alan, gdje se sastao s grupom od oko 50 osoba, od kojih su polovica bili civili. Lutali su šumom tri dana, dok nisu stigli u Lipice, gdje ih je dočekala HV i odvezla u Ogulin.²¹¹ O tim događajima svjedoči Ana Bićanić, koja se također sklonila u podrum Petra Bićanića. U podrumu su bili samo žene, starci i jedan dječak.²¹² Nakon što su izišli, jedan vojnik ubacio je bombu u podrum. Drugi je odveo odrasle muškarce, njih sedam, među kojima njenog muža Milana Bićanića, deset metara od njih i tada su ih ta dva vojnika ubila s dva rafala iz mitraljeza. Uz Milana Bićanića, ubijeni su Petar Bićanić, Nikola Bićanić, Jure Vuković „Zinko“, Jure Vuković „iz Kapele“, Ivan Vuković i Jure Štrk. Ana Bićanić kazuje da su potom krenuli prema njima ženama, pa je sklopila ruke i rekla: „Na što će doći moje dijete sad kad više nema oca, a neće imati ni majke“. Na upit vojnika gdje joj je sin, odgovorila je da je u JNA u Osijeku. Tada su vojnici rekli ženama da imaju pola sata vremena da napuste Saborsko i da bježe,²¹³ inače će biti ubijene. Dok su bježale, pucali su na njih, prilikom čega je ubijena Jeka Vuković. Tri su dana hodale kroz šumu, dok nisu stigle do kasarne HV-a u Lipicama.²¹⁴

Branitelj Mile Bićanić svjedočio je pred Okružnim sudom u Karlovcu da su neprijateljski vojnici pucali prema civilima. U njegovoj grupi bilo je četrdesetak mještana, među kojima dvadesetak branitelja. Zaputili su se prema Kapeli i Glibodolu, da bi se treći dan spustili u Stajnicu. Petar Štrk klao je svinje bratu Josipu u Boriku kada su počele padati granate iz smjera L. Jesenice. S mještanima je pobjegao u šumu.²¹⁵ Dolaskom u šumu, uletjeli su u neprijateljsku zasjedu. Od neprijateljske paljbe smrtno su stradali branitelji braća Darko i Ante Dumenčić, Ivica Dumenčić i Josip Štrk. Petar Grdić „Maćan“ s izvidničkim vodom krenuo je u Sertić Poljanu kako bi zaustavili agresora, ali je njihova grupa razbijena uslijed žestokog granatiranja. Vidjeli su neprijateljske tenkove kako se vraćaju u sumrak u smjeru Kuselja. Čula se pjesma osvajača i mahnita pucnjava iz smjera škole. Agresor je slavio okupaciju Saborskog. Prenoćili su u šumi, a ujutro se Grdić vratio nadomak sela, odakle je gledao spaljeno mjesto, kao i grupe *teritorijalaca* u pljačkaškom pohodu na hrvatske kuće. Među pljačkašima isticali su se civili, muškarci i žene iz obližnje L. Jesenice i Plaščanske doline. Opljačkane stvari odvozili su traktorima, kamionima i osobnim automobilima u smjeru L. Jesenice. Dolaskom u Slunj, jedna grupa prognanika se u grupama prebacila u

---

²¹¹ Isto, 591.

²¹² Presuda Raspravnog vijeća MKSJ-a Milanu Martiću, Haag, 12. 6. 2007., 80.

²¹³ Presuda Županijskog suda u Rijeci, Odjel za ratne zločine, K-Rz-5/12-118, Rijeka, 23. 9. 2013., 19.

²¹⁴ Presuda Raspravnog vijeća MKSJ-a Milanu Martiću, Haag, 12. 6. 2007., 81.

²¹⁵ OKUDR, 589.

Bosnu, odakle autobusima odlaze za Zagreb.²¹⁶ Veća grupa branitelja ostaje u šumi sve do 15. 11., kada su preko Kapele krenuli prema Ogulinu.²¹⁷

Dio civila izvlačio se preko Kapele na svoju ruku, bez pratnje vojske, i nakon nekoliko dana stižu u Ogulin. Krizmanić je zapovjedio da se izvuku svi zaostali civili iz sela i šume i upute prema Rakovičkoj uvali i dalje u Slunj. Tijekom noći su se rasporedili. Dio branitelja otišao je u selo tražiti civile, iako je selo bilo puno pripadnika TO Plaški, *martićevaca* i vojnika JNA. Drugi dio krenuo je prema Biljevini potražiti hranu. Znali su da je jedan mještatin, dan prije, imao svinjokolju. U Biljevini su sreli dvije starice. Jedna je bila slijepa, a druga nije htjela ostaviti dom. Među braniteljima bile su i dvije braniteljice: jedna domaća djevojka, Marija Matovina, i druga, Marica Matovina iz Rijeke, pridošla s Ratnom jedinicom Saborsko. Grupa od četrdesetak branitelja u noći 13. 11. ušla je u selo u potrazi za civilima, ali nikoga nisu našli. Ova grupa preko brisanog prostora primakla se kući vojnika srpskih snaga Garova koji je bio ranjen. Zatekli su i njegovu ženu, ostavili domaćine u miru i zaputili prema Glibodolu, gdje su opazili dabarske *teritorijalce*. Zaboravili su na umor i iscrpljenost i krenuli u proboj.²¹⁸ U žestokoj, bliskoj borbi, napravili su prolaz kroz neprijateljske redove. Neprijatelj je pretrpio teške gubitke. Na bojnom polju ostalo je ležati šest njegovih pripadnika, dok su sedmorica zarobljena. Došavši u Stajnicu, zarobljene neprijateljske vojnike, pridržavajući se ratnih propisa, predali su Vojnoj policiji, koja ih odvozi u Ogulin.²¹⁹ Tadašnji zapovjednik 133. brigade ZNG-a u Otočcu Davor Peitel svjedoči o prihvaćanju oko 70 Saborčana kraj zaseoka Ljuštine, među kojima i dva ranjenika.²²⁰

S većom grupom saborčanskih civila, u pratnji vojnika, kroz šumu se povlačila Marica Špehar, koja je ostavila svjedočanstvo o bježanju pred neprijateljskom vojskom: „Ja sam imala na nogama samo „pošivačice“ (pletene papuče), a već je bilo i malo snijega“. Skrivali su se u Rakovičkoj uvali pod šumskim stablima dva dana i dvije noći, a treću noć su krenuli prema Slunju, gdje su ih dočekali predstavnici hrvatske vlasti, odvezli u hotel, nahranili i zatim odvezli u Zagreb preko Velike Kladuše. Među njima je bilo ljudi iz Rakovice, Drežnik Grada, Sertić Poljane, Vaganca i Poljanka koji su u Saborskom bili tri tjedna, „dognali traktore i blago, a sad im je sve propalo u Saborskom“. Oni su prvi krenuli iz Saborskog, i to 10. 11., a Saborčani dva dana poslije kad je njihovo selo okupirano. Marica Špehar dalje svjedoči: „Kad sam bježala, iz šume sam vidjela kako mi gori kuća i štala. Naše kuće

---

²¹⁶ Isto, 590.

²¹⁷ Isto, 591.

²¹⁸ Isto, 592.

²¹⁹ Isto, 593.

²²⁰ Peitel, 322.

uglavnom su drvene, jer je oko nas bilo dosta šume. (...) Moj Mate je poginuo oko 11,30 sati, a napad na Saborsko je počeo u 10 sati. Tek kad sam 16.-og došla u Zagreb saznala sam da mi je sin Pere živ. Iz šume smo gledali četnike, koji su pjevali četničke pjesme, kako silaze u selo. To su sve bili domaći ljudi, Srbi koji su u našoj šumi znali svaki putić, sve Plaščani i Jeseničani“.²²¹

Kad je uslijedio napad Armije, *teritorijalaca* i milicije, Goran Matovina (rođen 1974.), tada sedamnaestogodišnjak, sklonio se s majkom pet stotina metara podalje od kuće. Ispričat će kasnije: „Mama mi kaže da su joj ostali novci i svi papiri i torbica, a ja bez razmišljanja krenem prema kući kroz kukuruze. Ulazim u kuću, uzimam torbicu i moja malodobna znatiželja povuče me da otiđem u potkrovlje kuće koja je bila katnica pa stoga i dobrog pogleda prema selu. Vidim početak sela koje gori i na brdu Alan dva tenka koji pucaju.²²² (...) Vidim kako tenk okreće kupolu prema mojoj kući i ispalivši projektil pogađa Dom (sadašnja općinska zgrada), koja se od mene nalazi oko 50 m. Obuzima me strah i ja počinjem bježati u šumu za ostalim stanovnicima Saborskoga. Tu prvu noć provodimo u šumi gdje se sakupljaju civili i poneki vojnici te u ranim jutarnjim satima krećemo u smjeru Slunja. Cijeli dan smo hodali šumom. U jednom trenutku nailazi vojni helikopter koji nas primijeti. U panici i strahu krećemo se brže, a nakon nekog vremena nailaze MIG-ovi JNA i raketiraju mjesto gdje nas je helikopter vidio. Uz veliki broj civila bilo je jako malo nas vojnika (oko 15), od toga više od pola maloljetnika, kao što sam bio ja. (...) Jako mi je žao kad sam bio u prilici srušiti helikopter, što su mi to branili stariji vojnici. Cijeli dan hodali smo kroz šumu te navečer zalazimo u vojni poligon prolazeći između redova neprijateljske vojske. Ujutro dolazimo do jednog hrvatskog mjesta prije Slunja, a oko 6 sati ujutro po nas dolaze autobusi i odvoze za Slunj, gdje se smještamo u hotel i predajemo oružje slunjskim braniteljima. Onako umorni, jadni, zamazani i neispavani krećemo preko Cetingrada za Cazin, gdje nas ljudi i više nego dobro dočekuju te nas smještaju u neku dvoranu. Ovdje dobivamo jelo, piće, a mogli smo se napokon i okrijepiti snom. Ujutro nam organiziraju konvoj Crvenog križa koji kreće preko Prijedora, Banja Luke, Bosanskog Šamca, Slavonskog Šamca, Đakova da bi napokon stigli u Zagreb. Prilikom dolaska u Bosanski Šamac zaustavljeni smo od strane JNA, gdje neki kapetan JNA nije dao da prođemo preko mosta, govoreći da će dignuti most u zrak ako konvoj krene preko njega. U pregovorima s hrvatskom stranom ipak smo propušteni“.

---

²²¹ Ana Medarić Tomljenović, „Morala sam pobjeći bez igdje ičega.“ *Vila Velebita*, br. 31, 17. III. 1995: 7

²²² OKUDR, 593.

Ulaskom grupacije neprijateljskih snaga u Varoš, dio Saborskog, oko 14,00 sati *martićevci* i 1. četa iz L. Jesenice²²³ počinju s pljačkom napuštenih kuća, a potom i paljenjem preostalih kuća i gospodarskih zgrada. Prema podacima Komisije za procjenu i popis ratne štete, na području Saborskog ukupno je srušeno i spaljeno 1171 kuća i gospodarskih objekata. Osim paljenja, pljačke i rušenja svih stambenih i gospodarskih objekata u Saborskom koji su bili privatno vlasništvo, oštećeni su i srušeni i svi infrastrukturni i društveni objekti (zgrada mjesne zajednice, škola, pošta), a miniranjem je u potpunosti srušena crkva Sv. Ivana Nepomuka iz 1864. godine, dok je teško oštećena kapelica Rođenja Blažene Djevice Marije iz 1726. godine. Staro i novo groblje pregaženi su tenkovskim gusjenicama. S obzirom na karakter i veličinu razaranja te objekte koji su bili razarani, jasno je da se nije radilo o razaranjima koja su nastupila uslijed borbenih djelovanja prilikom zauzimanja Saborskog 12. studenog 1991., već se nakon okupacije mjesta nastavilo sa sustavnim uništavanjem sela, što je dokaz da se radilo o svjesnom i namjernom uništavanju stambenih, gospodarskih, infrastrukturnih i sakralnih objekata koji su svjedočili o nacionalnom, kulturnom i vjerskom identitetu mještana Saborskog.

Iskazi svjedoka to potvrđuju. Od prvog artiljerijskog i avionskog napada na Saborsko 5. 8. 1991. do okupacije Saborskog 12. 11. 1991. godine, od napada neprijateljske artiljerije izgorjela je jedna kuća, dok su znatno oštećene crkva i škola, a u manjoj mjeri je oštećeno još nekoliko kuća i gospodarskih zgrada. Prilikom napada 12. studenog 1991., prema procjeni Petra Krizmanića, predsjednika MZ Saborsko, srušeno je ili zapaljeno oko 30% objekata. S Krizmanićem se slaže i Predrag Knežević, pripadnik *martićevaca*, koji ističe da se „glavno razaranje Saborskog nije dogodilo istoga dana kad smo ga zauzeli, jer za to jednostavno nije bilo vremena, budući je već bio mrak i većina vojske se povukla u L. Jesenicu. Pljačkanje, paljenje i rušenje počelo je idućih dana i trajalo je mjesec, možda i više“. Petar Vuković tvrdi da su se tenkovi zadržali u selu do sljedećega dana poslijepodne. Vidio je da su granatirali pojedine kuće i gospodarske objekte. Svjedoči da se „paljevina nastavila i nakon povlačenja tenkova iz sela, sve do 1. 12. 1991.“, do kada se skrivao u šumi.²²⁴

U izvješćima srpskih ratnih štabova o pljačkama i paležima hrvatskih naselja u Lici²²⁵ nalazi se podatak: „Poznato je da je u toku operacija u Lici od vremena septembar – decembar 1991. zapljenjeno na desetine putničkih automobila, teretnih vozila, traktora i raznih drugih mašina, zatim velike količine aparata za domaćinstvo (šporeta, frižidera, televizora,

---

²²³ Isto, 594.

²²⁴ Isto, 595.

²²⁵ Valentić, 186.

kazetofona i dr.), zapljeno je nekoliko stotina krupne i sitne stoke, do temelja je opljačkan nacionalni park Plitvice (desetine hotela), čitava sela od koranskog mosta do Slunja i sam Slunj, kao i sela Poljanak, Sertić Poljana, Kuselj i Saborsko, zatim sela oko Gospića, Ličkog Osika, Perušića, Ramljana, Otočca itd. i da sad nitko ne zna gde su ta sredstva. Nema ni jednog sabirališta ratnog plena, nema evidencije o zaplenjenim sredstvima, sem što je evidentirano nešto stoke, a zvanične vlasti ništa ne znaju i svi su sada poštenji“.²²⁶

Od staroga zdanja crkve Sv. Ivana Nepomuka ostala je samo gomila kamenja. Pogođena je više puta. U crkvi su izgorjeli oltari, slike, klupe i sav ostali vrijedan inventar.²²⁷ *Martićevac* Predrag Knežević o rušenju crkve kaže: „Crkva u Saborskom je gađana iz tenkova, te je prilično bio oštećen toranj, ali nije bila zapaljena prilikom ovog napada. Tek 10-15 dana kasnije, Ljuban Koralija, pod zapovjedništvom Šnjake, minirao je. Zvonu su odnijela braća Čombići i to negdje prema Sivniku. To mi je pričao Nedjeljko Mudrić“. Majka Ljubana Koralije, Desanka, hvalila se u Plaškom da je njezin sin srušio crkvu. Agresorski vojnik Branko Kotur svjedoči o tragičnoj, ali i znakovitoj sudbini crkve: „Kad je Koralija minirao crkvu, u jednom trenutku, neposredno nakon eksplozije, njima se učinilo kao da je zvonik ostao stajati, a donji dio je eksplozija izbila. Ovaj Malbaša bio je prisutan i rekao mi je da ih je uhvatio veliki strah, jer su pomislili da je u pitanju neka viša sila i da se crkva neće srušiti. Zvonik se ipak srušio, a svi prisutni su se u strahu razbježali, tek tada shvativši što su učinili“.

Zamjenik zapovjednika i načelnik Štaba OZ (Operativne zone) Karlovac, pukovnik Željko Gašparić, 13. 11. uputio je zapovijed zapovjedniku 3. bojne 133. brigade (brinjskom bataljunu), kojom se bataljun pridodaje snagama obrane Ogulina radi deblokade Saborskog i napada na Plaški i do izvršenja zadatka ostaje pod njihovim zapovjedništvom. Istoga dana, u zapovjedništvo 133. brigade ZNG-a stiže i zapovijed zapovjednika OZ Karlovac u kojoj traži napadno djelovanje smjerom Dabar - Lička Jesenica - Saborsko s ciljem razbijanja neprijatelja u području Ličke Jesenice, deblokiranja komunikacije i spajanja sa snagama Saborsko - Otočac. U realizaciji zadatka zajednički bi djelovale snage obrane Ogulina i Otočca. Za kontrolu teritorija i osiguranje značajnijih objekata i smjerova trebalo je, prema pukovnikovoj zapovijedi, angažirati postrojbe 111. brigade ZNG-a Rijeka, odrede Narodne zaštite i ostalo za borbu sposobno stanovništvo.²²⁸

---

²²⁶ Davor Marijan, „Djelovanje i pobuna Srba u Lici 1990.-1992. godine,“ u: *Senjski zbornik*, ur. Miroslav Glavičić (Senj: Gradski muzej Senj, 2006), 235.

²²⁷ OKUDR, 595.

²²⁸ Peitel, 277.

Po primljenoj zapovijedi OZ Karlovac, zapovjednik obrane grada Ogulina Gašljević, piše Zapovijed podčinjenim postrojbama, iz koje je vidljivo da je svu pozornost usmjerio na izvlačenje civila i vojnika iz Saborskog, bez namjere da izvrši zapovijed OZ Karlovac o deblokadi Saborskog i napadu na Plaški, što je bilo nerealno i odavalo je Gašparićevo nepoznavanje situacije na terenu. Istog dana kad je trebao početi zadatak deblokade Saborskog, postignut je sporazum predstavnika Vlade RH i Glavnog stožera HV-a s predstavnicima JNA u cilju stvaranja uvjeta za trajan mir. Temeljem ovog sporazuma zapovjednik OZ Karlovac 16. studenog šalje novu zapovijed u kojoj kaže: „Osigurati apsolutni prekid vatre u svim zapovjedništvima i jedinicama OZ Karlovac. Prekid vatre strogo poštovati i spriječiti izazivanje bilo kakvih incidenata i oružanih sukoba od strane pripadnika HV-a“. Uvjeti primirja nisu poštovani s neprijateljske strane.²²⁹

Nakon osvajanja i okupacije Saborskog, Nikola Medaković uputio je pismo predsjedniku Skupštine općine Ogulin Rudolfu Špeharu, u kojemu, između ostalog, kaže: „Povodom teških događaja u Saborskom imam moralnu obavezu da Vam se obratim. Saborsko je doživjelo tužnu sudbinu Vaganca, Drežnika, Lovinca i svih ostalih koji su silom pokušali prkositi srpskom narodu. Ovi ljudi koji će vam donjeti poruku su živi svjedoci da onaj „tko se mača laća od mača i gine“. Da opravda zločin genocida, kulturocida i memoricida počinjen u Saborskom, Medaković dodaje: „Nudili smo narodu u Saborskom da predaju oružje i formiraju civilnu vlast, sve je to odbijeno. Sada Saborskog više nema i vjerojatno ga nikad neće ni biti. Neka to bude opomena svima onima koji su mislili silom nametnuti svoju vlast srpskom narodu“. U pismu Medaković nudi hrvatskoj vlasti kao i predstavnicima ogulinske vlasti pregovore o granicama i podjeli zajedničke imovine, koja je, kako je napisao, stjecana godinama, te prijeti: „Ono što nam ne vratite milom moraćete silom“. Pismo završava riječima: “Protiv zla, zlo činiti nije zlo!”.²³⁰

Do 15. studenoga 1991. u Ogulinu je prihvaćeno 11 prognanika iz Saborskoga, koji su se uspjeli preko vrleti Male Kapele probiti do Stajnice, odakle su prebačeni u Ogulin. Zapovjednik obrane Ogulina 15. 11. obavještava Štab Civilne zaštite da se očekuje veći broj prognanika iz Saborskog i traži da se mobiliziraju tri autobusa za evakuaciju iz Stajnice, te se u Učeničkomu domu Ogulin za prognanike pripremi prihvati. Oko 17 h stiže prvi autobus s prognanicima iz Saborskog, ukupno 51 osoba. Uzimaju se podaci, evidentiraju i obavlja

---

²²⁹ OKUDR, 597.

²³⁰ Mate Rupić, ur., *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 2. Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (1990. - 1991.)* (Zagreb, Slavonski Brod: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2007), 270. (dalje: Knjiga 2)

raspored onih koji ostaju u Domu i onih koji idu u privatni smještaj. Posluženi su topli obroci, napitci i sendviči. Osigurana je dovoljna količina odjeće i obuće. Tijekom 16. 11. pristigla su 102 prognanika iz Saborskog.²³¹ *Novi list* piše da „neusporedivo slabije snage branilaca jednostavno nisu imale šanse s neprijateljem koji je imao takve snage i tehniku da je mogao slomiti otpor i nekog ogromnog grada, a ipak je četiri mjeseca lomio zube na Saborskom“. Prenosi svjedočanstva iz grupe prognanika u Ogulinu o njihovom povlačenju i spašavanju kroz šumu bez hrane i vode, spavajući na granama na snijegu i jedući snijeg koji je zamjenjivao vodu. Jedna starija žena je ostala u šumi, jer nije mogla dalje, ali su muškarci poslije otišli po nju i spasili je.²³² *Večernji list* 18. 11. piše o okupaciji i razaranju Saborskog, kojeg su neprijateljske snage prethodno tukle topništvom, a raketirali zrakoplovi okupacijske vojske koji su polijetali s bihaćkog i udbinskog aerodroma.²³³

Službena zabilješka PU Karlovačke od 12. 3. 2002., donosi iskaz Branka Kotura, pripadnika vojne policije i sudionika agresije na Saborsko. Iskaz govori o barbarstvu pojedinih okupatorskih vojnika: „Pričao mi je kolega vojni policajac Milorad Vulić da su vidjeli jednu ženu kako puzi pored neke živice i tada je u nju pucao vojni policajac Rajko Mišćević koji sada živi u Srbiji. Što se tiče ubojstva tri starice u zaseoku Skrada negdje polovicom 12. mjeseca '91., Branko Vrcelj i Nikola Šumonja ispričali su da je Mišćević Željko - Šurdija, *martićevac*, zaklao nožem dvije žene i potom ih zapalio u kući. Isti su mu pričali da je vojni policajac Đuro Kraguljac, koji je bio s njima, ubio iz ruskog mitraljeza PKT-a i treću ženu. (...) Tu pucnjavu smo Bogdan Grba i ja čuli, ali nismo vidjeli. Kasnije je sam Kraguljac pričao da „da j... bog i babu, da je morao ispucati 500 metaka u nju, jer da je samo kleknula i da se nikako nije htjela srušiti“. Kraguljac se sam ubio. Prislonio je pištolj na glavu, ali je zaboravio da je metak u cijevi, opalio i tako se ubio. I prije se tako igrao sa sobom i drugima, a ovaj put je nastradao. Čuo sam da su ove žene imale dosta novaca“.²³⁴ Iskaz svjedoči da je među žrtvama čije su kosti pronađene nakon oslobođenja 1995., bilo i zaklanih, te da su pojedini civili ostali na području Saborskog do prosinca, kada su ubijeni.

U prihvatnom centru u Ozlju, PU Karlovačka je 11. 08. 1995. obavila informativni razgovor s Manom Vukasom iz Janje Gore. U službenoj zabilješci piše da je Vukas radio do 27. 7. 1991. u Tvornici papira u Plaškom, koja od tog datuma više nije radila zbog napada *martićevaca* na Josipdol. Za oružani napad je izjavio da su ga izveli *martićevci* od kojih pozna

---

²³¹ OKUDR, 599.

²³² Ico Mikuličić i Dubravka Vuković, „Četnici spalili Saborsko.“ *Novi list*, br. 315, 17. XI. 1991: 3

²³³ Ana Holjevac Tuković, ur., *Novinari – svjedoci vremena (zapisi Trajka Grkovskog: Plitvice – Karlovac 1991. - 1996.)* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007), 104. (dalje: NSV)

²³⁴ Dokumenti, 746.

Nikolu Medakovića, Miloša Vučetića iz Lapta i Đuru Ogrizovića zv. Šnjaka iz Blata, koji su bili glavni organizatori SDS-a i oružane pobune. Vukas svjedoči da su, nakon ulaska u selo, pljačke i ubojstva, osim Plaščana, vršili i pojedinci iz Korenice i Knina. Od Zdravka Pejića je čuo da je ubijao i pljačkao po Saborskom, što isto vrijedi i za braću Korolija i Đuru Ogrizovića, a o tome se osobno hvalio Pejić u gostionici“.²³⁵ Odsjek za suzbijanje terorizma Odjela kriminalističke policije 1999. je sastavio službenu zabilješku u razgovoru s Predragom Milkovićem iz Janje Gore. Milković svjedoči da je zapovjednik njegove čete Bogdan Pešut otišao u Saborsko, vratio se preplašen i rekao da čitava stvar nema smisla jer je pobijeno više civila. Pešut je rekao da ih je pokušao spasiti, no rečeno mu je neka im se pridruži, ako mu ih je žao.²³⁶ Dok su silazili u Saborsko, vršeni su pregledi kuća i podruma. Pucano je po kućama, a ponegdje je bačena i bomba u podrum ili kuću.²³⁷ Pojedini vojnici koji su u Saborsko ušli pješice, vratili su se traktorima, jer su počele krađe.²³⁸

U Saborskom su do pada mjesta živjele tri obitelji srpske nacionalnosti, prezimena Šolaja. Anka Šolaja, kćer Nikole Šolaje (po nacionalnosti Srbin) i Marice Šolaje rođ. Hodak (po nacionalnosti Hrvatica), rođena 1.1. 1971. u Saborskom, ispitana je u PS Ogulin. Zapisnik o uzimanju izjave sastavljen je u PS Ogulin 7. 4. 1992. Šolaja govori da je do dana pada mjesta živjela s roditeljima i bratom u Saborskom, gdje je radila u privatnoj ugostiteljskoj radnji svoje obitelji. Tog dana, oko 10 h je naišao avion i bombardirao kuću Mile Bićanića, a od detonacije je na njenoj kući popucalo staklo. Ona i članovi njene obitelji sklonili su se u podrum Steve Šolaje, jer je on imao zidanu kuću s podrumom. Tu su se sklonili i Bogdan i Danica Šolaja, te Hrvati Ivan i Jaga Malkoč, Slavko i Kata Dumenčić. Po njih je došao Sveto Ogrizović iz Ličke Jesenice, koji ih je odveo u L. Jesenicu, gdje su bili smješteni u školu. Prilikom odlaska iz Saborskog, vidjela je da oko sto vojnika pješice ide u pravcu Saborskog i da je selo u plamenu.²³⁹ Putem iz Saborskog, Ogrizović im je prijetio da će biti ubijeni ako će se zadržavati i okretati u pravcu Saborskog kako ne bi vidjeli što je tamo učinjeno. Na putu do L. Jesenice, Ogrizović se susreo i razgovarao s Nikolom Medakovićem u vojnoj uniformi, nakon čega im se Medaković obratio vičući da su oni „ustaše koje treba ubiti, jer su ustaše krivi što njegovi ljudi ginu u Saborskom“.²⁴⁰ Nakon što su u školi prespavali noć, ujutro je do njih došao Medaković u trenirci, naoružan automatskom puškom. On se tada predstavio i

---

²³⁵ Isto, 752.

²³⁶ Isto, 756.

²³⁷ Isto, 757.

²³⁸ Isto, 758.

²³⁹ Strižić 2007, 771.

²⁴⁰ Isto, 775.

rekao da je predsjednik općine Plaški i da ne postoji više Lička Jesenica, već je to sve Plaški. Prijetio im je da ih sve treba ubiti i tražio tko će od njih otići u Ogulin i predati pismo. Šolaja govori da je tada u školu došao njen bratić Petar Momčilović, te su od njih 13, iz škole pušteni ona, njeni roditelji, brat Željko i Desa Šolaja, dok je ostalima bratić rekao da im ne može pomoći. Njen bratić je njih pet puštenih odvezao u svoju obiteljsku kuću te ih upozorio da ne govore da su imali namjeru otići u Ogulin ili Rijeku, jer će ih onda u Plaškom ubiti. Ostali su bili zatvoreni u školi još tri dana i, koliko je Šolaji poznato, odvezeni su u Vojnovac, gdje su pušteni. Drugi dan su u školu u L. Jesenici dovedeni Dane i Kata Malkoč, koji su naknadno bili pušteni u Vojnovcu.

Šolaja svjedoči da je četvrtog dana s ocem i bratićem krenula traktorom u Saborsko da vide je li što ostalo od njihove imovine. Usput su sreli desetak vojnika, koji su išli automobilima iz pravca Saborskog. Kad su došli na vrh odakle se vidi Saborsko, vidjela je strahovit prizor. Sve je bilo popaljeno i srušeno, a stoka je nekontrolirano šetala po poljima. Kada je ušla u kuću, uočila je „kompletan kaos“, učinjen od granate i primijetila da im nedostaju vrijedne stvari. Prema tome, pljačkaši nisu pljačkali samo napuštene kuće hrvatskih obitelji, već i napuštenu kuću srpske obitelji. Šolaja je primijetila i ženu kako leži na tlu, a oko nje razbacane stvari. Kada je došla do nje, vidjela je da je mrtva, te da se radi o Vuković Jeki. Ženu nisu dirali, već su ju ostavili.²⁴¹ Nekoliko dana poslije, do njih je u L. Jesenicu došla jedna starija žena iz Saborskog. Zadržala se kod njih oko tri dana, kada je po nju došao Dušan Latas s obrazloženjem da je voze na razmjenu. Šolaja tvrdi da su narednih dana osobe u vojnim uniformama gonile blago iz Saborskog prema Plaškom. Također, kamioni i traktori su u više navrata iz Saborskog odvozili opljačkane stvari prema Plaškom.²⁴² U napadu na Saborsko sudjelovale su sve sposobne mlade osobe, koji su bili pripadnici tzv. *martićevaca* ili TO Plaški.

Nadalje, Šolaja svjedoči o osobama za koje zna da su sudjelovale u napadu na Saborsko, pljačkama i paleži. Opisuje nekoliko njih kao vrlo ekstremne i spremne za najmanju sitnicu ubiti čovjeka. Milan Pavlica i Milan Vezmar su još tijekom lipnja i srpnja dolazili u L. Jesenicu obučeni u „Martićevu uniformu“ i naoružani. Ondje su zaustavljali automobile, pod prijetnjom oružja vadili putnike iz autobusa, legitimirali ih i prijetili da će ih ubiti ako su došli špijunirati.²⁴³ *Martićevac* Milan Malbaša „Čombi“ sudjelovao je u napadu na Saborsko i pljačkama poslije pada mjesta. Željko Momčilović ukrao je luksuzni automobil

---

²⁴¹ Isto, 772.

²⁴² Isto, 773.

²⁴³ Isto, 774.

Mate Matovine. Vukelić zv. „Paja“, star oko 60 godina, sa svoja tri sina sudjelovao je u napadu na Saborsko i poslije je vršio pljačku i odvezio stvari.

Nakon otprilike 20 dana po padu Saborskog, Šolaja je vidjela da u Saborsko odlazi vojni buldožer koji je išao iskopati rake, gdje će sakriti mrtva tijela Saborčana koja su ostala,²⁴⁴ kao i uginulu stoku, kako ne bi došlo do zaraze. O ubojstvima su međusobno pričali mještani L. Jesenice, pa je tako Šolaja od njih čula da su u šumi Poljane ubijeni Darko i Ivica Dumenčić i Jeka Vuković. Nikola i Kata Dumenčić ubijeni su pred kućom Duje Šolaje. Kada je došao u L. Jesenicu, Stevo Šolaja je rekao da je na njivama u Tuku poginula Ana Bićanić. Na Kuselju su buldožerima kopali rake i sahranjivali poginule Saborčane koje su ubili vojnici iz Korenice. Šolaja izjavljuje da joj je Željko Momčilović rekao da je u napadu na Saborsko sudjelovalo 200 četnika rodom iz Niša.²⁴⁵ Njen brat Željko, student 4. godine političkih znanosti u Zagrebu, došao je kući u svibnju 1991. i od tada nije odlazio iz Saborskog. Krajem listopada, mobiliziran je od strane MUP-a RH u pričuvni sastav PI Saborsko, gdje je ostao oko 10 dana do napada na Saborsko, kada je s obitelji pobjegao iz kuće u spomenuti podrum, ostavivši u kući naoružanje i opremu, koje je padom Saborskog nestalo. U L. Jesenici mobiliziran je od strane neprijateljske vojske te je zadužio vojnu uniformu, dok oružje nije dobio, jer nije povjerljiv. Nakon deset dana rekao je obitelji da više nije vojnik, nabavio propusnicu za Beograd i otputovao autobusom. Iz Beograda se javio svojoj sestrični u Zagreb i pitao može li tamo položiti dva ispita koji su mu ostali. Ona mu je rekla da u Zagreb ne dolazi, jer je proglašen ratnim zločincem.²⁴⁶

Prema Zapisniku o uzimanju izjave, sastavljenom u ogulinskoj bolnici²⁴⁷ 7. 4. 1992., Marinko Mudrić, nastanjen u Josipdolu, svjedoči kako su on i Milan Dević prešli sa slobodnog na okupirani teritorij, gdje su se pridružili pobunjenicima. Kada ga je zaustavila policijska patrola na Vjetrenicama, rekao im je da ide u posjet ujaku.²⁴⁸ Dolaskom u Plavča Dragu, vidio je pripadnike milicije SAO Krajine, koji su bili obučeni u maskirne uniforme, a na glavi su imali beretke sa kokardama. Mudrić napominje da je najgori od svih *martićevaca* Zdravko Pejić, bez zaposlenja, koji je prilikom napada na Saborsko „strijeljao osmero ljudi ispred Doma u Saborskom“. Sam se hvalio u gostionicama da je to izvršio zato jer „mrzi sve ustaše“. O tome se hvalio i *martićevac* Željko Mudrić „Buba“. Marinko Mudrić kazuje da je

---

²⁴⁴ Isto, 775.

²⁴⁵ Isto, 776.

²⁴⁶ Isto, 777.

²⁴⁷ Isto, 762.

²⁴⁸ Isto, 778.

na čitanju naredbe za napad na Saborsko bilo oko 1500 ljudi, postrojena 23 tenka, a u napadu su sudjelovali svi muškarci iz Plaškog u starosti od 16 do 60 godina.²⁴⁹

Mudrić svjedoči da je kamion Jure Matovine zapaljen, a svi traktori iz Saborskog su odvezeni i „nalaze se skoro kod svake kuće u Ličkoj Jesenici“. Mudrić govori o licitiranju oduzetih traktora. Prednost kod kupnje imao je onaj koji ga je ukrao. Blago je dovedeno u Plaški, od čega je dio od 50 krava i 17 ovaca odvezen na farmu u Kunić, vlasništvo Miloša Jančića iz Josipdola. Drugi dio je spremljen u dvorište kod brijačkog salona, vlasništvo društvenog sektora, odakle se odvozilo na klanje u tvornicu u Plaški. Svu ostalu stoku, npr. svinje, pljačkaši su odvozili kući. Isto je učinjeno s pokućstvom i tehničkom robom. Mrtvi su se zakapali zato što je trebao doći UN, a pričalo se u Plaškom da bi se u Saborskom trebao izgraditi aerodrom. Došle su nove ploče s nazivima mjesta ispisane ćirilicom, a ime sela Saborsko promijenjeno je u „Ravna Gora“. Ploče su dopremili prilikom odvoženja trupaca u Beograd, zajedno sa streljivom koje je dano za uzvrat.

Što se tiče pružanja liječničke pomoći, ona je organizirana tako da se hitni slučajevi avionom prebacuju iz Udbine u Petrovu goru i u Beograd, a lakši slučajevi se rješavaju u Plaškom. Za pružanje pomoći su organizirani dr. Živko Vrcelj, prije zaposlen u medicinskom centru Ogulin, dr. Jelena Jančić, zubar te desetak sestara koje su radile u medicinskom centru u Ogulinu. Nastava u školi je organizirana pomoću udžbenika na ćirilici dobivenih iz Beograda. Mudrić navodi da su u napadu na Saborsko sudjelovali direktor škole u Plaškom i nastavnici.²⁵⁰ Na održavanju električnih vodova su bivši radnici Elektre iz Ogulina, tj. bivšeg odjeljenja u Plaškom koji su također sudjelovali u napadu na Saborsko. Svi su bili zaduženi uniformama i naoružanjem. Oprema je bila dobivena od strane vojske. Prema Mudriću, Nedjeljko Trbojević je prilikom pada Saborskog bacao bombe po podrumima, palio stogove i spalio 20-ak kuća. Mudrić svjedoči da je 15-20 dana prije pada Saborskog čuo da se Zdravko Pejić i Željko Mudrić „Buba“ hvale kako su masakrirali trojicu civila starih oko 35 godina u Glibodolskom križu (kraj Glibodola) tako da su im vadili oči i odsijecali uši, te ih zavezali za konje i zatrpali u zemlju.²⁵¹

Svoj iskaz dao je i načelnik saniteta TO Plaški, dr. Savo Adamović, s prebivalištem u Plaškom. Prema službenoj zabilješci sačinjenoj 15. 3. 1999. u prostorijama III. PP Ogulin, izjavio je da je posao načelnika saniteta obnašao sve do 15. 2. 1992., kada je tu funkciju preuzeo dr. Vrcelj koji je prije radio u Općoj bolnici u Ogulinu. Glavni zadatak svih u sanitetu

---

²⁴⁹ Isto, 779.

²⁵⁰ Isto, 780.

²⁵¹ Isto, 781.

kod napada na Saborsko bio je da se treba pružiti medicinska pomoć samo nastradalim i ranjenim braniteljima „Srpske krajine“. U noći kad je palo Saborsko, zapovjednik Bulat sazvaio je sve komandante, među kojima se nalazio i Adamović, da mu podnesu izvješće. Adamović je izvijestio da je samo jedan vojnik, Ljupčo Korolija, ranjen, jer je nagazio na protupješačku minu zvanu „pašteta“. Bulat je čestitao svima na izvrsno obavljenom zadatku.²⁵²

Službena zabilješka sačinjena u prostorijama PU karlovačke 3. 6. 2002., donosi značajan iskaz Predraga Kneževića iz Plaške Glave. Dok je pukovnik Bulat držao govor prije napada, ondje se okupio i dio mještana civila.²⁵³ U napadu je sudjelovao i Ratko Grković „Baja“ iz Plaškog, čija je majka Hrvatica iz Saborskog. Imao je polubrata u Saborskom, kojega je htio naći i zaštititi. Grković je rekao Zdravku Pejiću i još nekima da mu ni slučajno ne diraju brata, a za sestru je napomenuo da nju prepušta njima. Međutim, nije našao ni jedno ni drugo, jer su ljudi otišli na vrijeme. Kad su došli do kuća u predjelu Šolaje, znali su da u njima žive Srbi, i na njihov poziv, iz jednog podruma kuće u vlasništvu Srbina, izašlo je četvoro ljudi, dva bračna para. Jedan par bili su Srbi, drugi Hrvati.²⁵⁴ Domaći Srbi, Šolaje, prepoznali su svog rođaka Dubravka Vukelića. Vrlo brzo nakon toga naišao je Ratko Grković „Baja“ i galamio na Šolaje da „on dobro zna Saborsko, te da su oni kod sebe skrivali ove Hrvate“. Knežević svjedoči da je vidio kako je u taj tren naišao Zdravko Pejić, prišao ovom bračnom paru, Hrvatima, odmaknuo ih u stranu i na licu mjesta ih pokosio rafalom iz automatske puške. Bili su to Nikola i Kata Dumenčić, ekshumirani 1995. iz zajedničke grobnice Popov Šanac. Tijela ovih ljudi ostala su na dvorištu. Ubojstvo su vidjeli i Dragomir Dokmanović, Dubravko Vukelić, Ratko Grković „Baja“ i „Čkalja“.

Knežević je čuo da su Zdravko Pejić i Mudrić „Buba“ ubili 7-8 ljudi. Petar Bićanić „Krtan“ davao je novac koji je imao kod sebe da ih ne ubiju, a Pejić i Mudrić su novac uzeli i ljude pobili. Knežević se te večeri vratio u L. Jesenicu na ukradenom traktoru kojeg je uzeo stanoviti Jančić, punom ukradene robe. Crkva u Saborskom je gađana iz tenkova, te je bio oštećen toranj, ali nije bila zapaljena prilikom ovog napada. Tek 10-15 dana kasnije minirao ju je Ljuban Koralija, pod zapovjedništvom Ogrizovića „Šnjake“. Prethodno su zvono odnijela braća Čombići. Prema Kneževićevu svjedočenju, glavno razaranje Saborskog nije se dogodilo istoga dana kad je zauzeto, jer za to jednostavno nije bilo vremena, budući da je već bio mrak i većina vojske se povukla u L. Jesenicu. Pljačkanje, paljenje i rušenje počelo je

---

²⁵² Isto, 742.

²⁵³ Dokumenti, 747.

²⁵⁴ Isto, 748.

idućih dana i trajalo je „mjesec, možda i više“. Knežević se sjeća da je u lokalu u Plaškom Ogrizović „Šnjaka“ pričao da su se dvije žene iz Saborskog bacile u bunar pred njim od straha kad su ga vidjele. Knežević pretpostavlja da ih je on osobno bacio. Prema Kneževiću, Željko Mišćević „Šurdija“ pričao je da je zaklao jednog čovjeka u Saborskom, nakon što su popili litru vina koju je čovjek imao. Mišćević je također ubio dvije žene u zaseoku Skrada, a zapovjednik mu je u to vrijeme bio Škorić“. ²⁵⁵

Slučaj Ratka Grkovića „Baje“ koji je u Saborskom imao polubrata i polusestru je specifičan. *Glasnik – hrvatski politički tjednik* piše da je njegova pokojna majka rođena u Saborskom, a on je „spalio njenu rodnu kuću, kao i okolne kuće svoje bliže rodbine“. ²⁵⁶ U napadu su sudjelovali i Dušan Kompar, čiji je otac Hrvat, i Miloš Momčilović koji je imao stan u Saborskom, gdje je povremeno živio, a žena mu je radila u ambulanti u Saborskom. ²⁵⁷ Momčilović navodi da je htio vidjeti u kakvom stanju je njegov stan te da je vidio da u stanu nema ničega. ²⁵⁸ Predrag Knežević svjedoči i da su u napadu na Saborsko, osim milicije SAO Krajine, TO i JNA, sudjelovali i „šešeljevci“ i druge skupine pridošle iz Srbije, no „80% ljudi je bilo iz Plaščanske doline, ali koga god sada pitate, svi će reći da nisu bili tamo“. ²⁵⁹

Plan velikosrpske politike da zauzme Saborsko potvrđuje i svjedočenje zaštićenoga svjedoka, pripadnika srpskih postrojbi na suđenju Slobodanu Miloševiću u Haagu. On je spomenuo da su srpske snage, udružene sa snagama JNA, potkraj 1991. napale Saborsko kako bi zaokružile „srpsko područje“. U *Plaščanskom ratnom biltenu* navodi se da je nakon zauzimanja Saborskoga bilo pljačke imovine koja bi „stečena na takav način trebala i morala pripasti opštini Plaški i služiti svima“. U prosincu 1991. u *Biltenu* je navedeno da akcija čišćenja dijela terena i okoline Saborskog traje, zbog skupina „ustaša“ i hrvatskih civila koji se neće moći probiti jer su osuđeni ili na predaju ili na smrt: „Kiša i ružno vrijeme, te snijeg koji je opet zabijelio šumska područja tjeraju ih iz skloništa, na svjetlo dana“. Tijekom napada i za vrijeme okupacije Saborsko je sravnjeno sa zemljom, uključujući i crkvu sv. Ivana Nepomuka na koju je pucano iz tenka, a poslije je srušena miniranjem. Nadgrobni spomenici su također oskvrnuti. Preostali civili koji se nisu uspjeli izvući iz sela predali su se s uvjerenjem da će biti sigurni zbog prisutnosti JNA. No, dio civila muškaraca postrojen je ispred zida i ubijen. Ženama je rečeno da pobjegnu, ali dok su bježale, pucali su na njih i prema iskazima svjedoka ustrijelili barem jednu ženu. Grupa stanovnika odvedena je u školu

---

²⁵⁵ Isto, 749.

²⁵⁶ Ivan Alerić, „Četiri mjeseca opsade.“ *Glasnik – hrvatski politički tjednik*, br. 83, 29. XI. 1991: 20

²⁵⁷ Presuda Županijskog suda u Rijeci, Odjel za ratne zločine, K-Rz-5/12-118, Rijeka, 23. 9. 2013., 13.

²⁵⁸ Isto, 14.

²⁵⁹ Isto, 7.

u Ličkoj Jesenici, gdje su bili zatvoreni tri dana. Nakon rata na području Saborskog ekshumirani su posmrtni ostaci 18 Hrvata iz masovnih grobnica - „Popov Šanac“ (15 ubijenih) i „Borik“ (dva civila i 1 hrvatski vojnik), a iz pojedinačnih grobova ekshumirani su posmrtni ostaci šest civila. Pobunjeni Srbi Saborskom su promijenili ime u „Ravna Gora“.²⁶⁰

U *Plaščanskom ratnom biltenu* se navodi zauzimanje Slunja i dodaje da je položaj Plaščanske doline time popravljen: „padom Saborskog, a posebno 18. 11. kada je oslobođen Slunj, otvara se put prema Kordunu“, uz napomenu da su „u zauzimanju Slunja učestvovali i neke naše jedinice, neki časno i pošteno, neki opet u otimačini i krađi imovine“. Neposredno nakon zauzimanja Saborskog i Slunja odlukom „vlade SAO Krajine“ „u svim opštinama formiraju se ratna predsjedništva“ kao jedini legitimni predstavnici vlasti u ratnim uvjetima. Na skupštini Komande mjesne zajednice održanoj 20. studenog 1991. formirano je Ratno predsjedništvo Plaškog. U studenom je formirana i 145. plaščanska brigada, a *Bilten* je 21. 12. izvijestio da je 19. prosinca 1991. u Kninu proglašena „Republika Srpska Krajina“.²⁶¹

Osobna sjećanja o padu Saborskog zabilježila je Documenta - centar za suočavanje s prošlošću. Tako Ivan Krizmanić iz Saborskog svjedoči da je neposredno nakon pada Saborskog u naselju tražio svoju majku, a njegov teta i tetak kojemu do danas nisu nađene kosti, te još dvoje Saborčana su bili zarobljeni kod škole u Saborskom kada su gasili požar. Zarobio ih je lokalni trgovac Branko Šupica. Po Krizmaniću, nedaleko škole okupatori su „pjevali i igrali kolo, te oštrili noževe za klanje, no oficir JNA im to nije dao“ i troje civila starijih od 70 godina natjerao da „bježe gore uz cestu, čime ih je spasio“. Okupatori su pljačkali i palili kuće, a Krizmanić je sa skupinom mještana išao u dvodnevni proboj kroz šumu. Svjedoči kako su „svi lutali, jer nisu znali put“. Kraj Glibodola su se probili kroz neprijateljsku zasjedu. Ostali mještani su se probijali drugim putovima kroz šumu.²⁶²

Milka Grdić (rođena 1940.) iz Saborskog svjedoči kako su odnosi između Saborčana i stanovnika susjednih srpskih sela prije rata bili dobri i prijateljski. Svjedoči kako se četiri dana nakon pada Saborskog vraćala po hranu u svoju kuću, koja još nije bila zapaljena. Ona i ostali iz njene skupine prognanika su napustili Saborsko i otišli u šumu unatrag po snijegu kako bi tragovima zavarali neprijateljsku vojsku.²⁶³ Petar Grdić „Kinkela“ govorio je kako su prva dva – tri dana nakon pada Saborskog spavali u šumi pod vedrim nebom, a poslije u

---

²⁶⁰ Saborsko i Plaški, 32.

²⁶¹ Holjevac Tuković, 711.

²⁶² Documenta - centar za suočavanje s prošlošću, Osobna sjećanja - Ivan Krizmanić, Saborsko, <http://www.documenta.hr/hr/osobna-sje%C4%87anja-ivan-krizmani%C4%87-saborsko.html> (10. 2. 2015.)

²⁶³ Documenta - centar za suočavanje s prošlošću, Osobna sjećanja – Milka Grdić, Saborsko, <http://www.documenta.hr/hr/osobna-sje%C4%87anja-milka-grdi%C4%87-saborsko.html> (10. 2. 2015.)

pečini. Temperature su noćima bile niže od 0° C. Neprijatelji su svakodnevno nadlijetali s avionima i helikopterima. Bilo je teško ložiti vatru zbog odavanja položaja.²⁶⁴ Grdić, njegovi roditelji i dvojica branitelja su nakon okupacije ostali u šumi kraj sela. Imali su šator, improviziranu peć i svinjskog mesa, jer su uspjeli dovesti jednu svinju koju su našli u selu. Grdić i Marko Krizmanić „Pivac“ odlučuju se krajem studenog na proboj i stižu u Lipice. Odlaze u Zagreb u Zavičajni klub Saborčana. Formira se grupa od dvanaest Saborčana s namjerom proboja do spaljenog sela. U PS Ogulin javljaju se zapovjedniku JPN Josi Turkoviću, koji im daje oružje i streljivo. Iz Lipica 7. 12. kreću u Saborsko po dubokom snijegu pješice kroz šumu.²⁶⁵ Živa na termometru spustila se na -20° C. Bez zaustavljanja, stižu u Saborsko za 12 sati. Kad su pristigli, zapaljena je jedina preostala kuća u predjelu Galovići. S uzvisine su gledali pljačkaše kako odlaze s plijenom. Zatim su otišli do šatora gdje su bili Grdićevi roditelji i branitelj Dane Špehar, koji je imao bolesne vene. Još su imali svinjskog mesa. Po noći, svi skupa uspijevaju doći do Lipica.²⁶⁶

Svjedoci i dokumenti dokazuju da su snage TO opremljene od JNA i pod zapovjedništvom JNA izravno upletene u zločinačke akcije na području Saborskog.²⁶⁷ Zločine su počinili članovi udruženog zločinačkog pothvata. Martićeva policija i druge srpske snage odigrale su nedjeljivu ulogu u pokolju.²⁶⁸ U Saborskom je u Domovinskom ratu ukupno smrtno stradalo 52 ljudi, od čega 26 branitelja i 26 civila. Na dan pada Saborskog 12. 11. 1991. i poslije pada mjesta stradalo je 40 mještana. Od poginulih i ubijenih 26 branitelja Saborskog, 15 ih je smrtno stradalo na dan pada Saborskog 12. 11. 1991. Poginuli branitelji bili su od 19 do 64 godine starosti. Šestorica poginulih branitelja bili su od 19 do 23 godine starosti. Petorica poginulih branitelja bili su stariji od 60 godina. Od 26 ubijenih i poginulih branitelja Saborskog, 24 ih je stradalo 1991. godine na području Saborskog (uključujući zaselak Sertić Poljanu, koji nije spadao u općinu Ogulin, ali se nalazi u župi Saborsko), što svjedoči da su branitelji ginuli blizu vlastitih kućnih pragova braneći svoje domove.

Svih 26 smrtno stradalih saborčanskih civila stradalo je 1991., a njih 25 stradalo je nakon pada Saborskog 12. 11. 1991. Među njima je 17 žena. Svi stradali civili bili su stariji od 50 godina, osim 32-godišnje Slavice Matovine, čije su kosti, kao i kosti još četvero

---

²⁶⁴ Documenta - centar za suočavanje s prošlošću, Osobna sjećanja – Petar Grdić - Kinkela, Saborsko <http://www.documenta.hr/hr/osobna-sje%C4%87anja-petar-grdi%C4%87-kinkela-saborsko.html> (10. 2. 2015.)

²⁶⁵ OKUDR, 603.

²⁶⁶ Isto, 604.

²⁶⁷ Cencich, 88.

²⁶⁸ Isto, 89.

mještana, pronađene u zapaljenoj kući.²⁶⁹ Najstarije žrtve bili su 96-godišnji Polde (Leopold) Conjar, rođen 05. 01. 1895.,²⁷⁰ koji je ostao zatrpan u ruševinama svoje zapaljene kuće,²⁷¹ te 96-godišnji Mate Matovina, rođen 15. 04. 1895.,²⁷² ubijen u dvorištu svoje kuće.²⁷³ Od 26 civilnih žrtava stradalih 1991., 24 su bile starije od 60 godina, 17 starijih od 70 godina, a osam žrtava bilo je starije od 80 godina. Dvojica branitelja i sedmero civila vode se nestalima.

Trojica od 26 poginulih branitelja nisu imala prebivalište u Saborskom. To su Nikola Sertić iz Sertić Poljane, Marko Šebalj iz Lipovače (Drežnik Grad)²⁷⁴ i Ante Kovačić s prebivalištem u Zagrebu,²⁷⁵ rodnom iz Saborskog. Tako brojka poginulih i ubijenih mještana Saborskog iznosi 49 od ukupno 852 stanovnika 1991., što čini udio od 5,75% poginulih u ukupnom stanovništvu. Od 49 stradalih mještana, 29 ih je bilo starijih od 60 godina (59,18%). Svi poginuli su Hrvati, što znači da je u Saborskom ubijeno 6,13% od ukupnog broja od 800 Hrvata 1991. godine, dok su svi ostali otišli u progonstvo.

6. DALJNI TIJEK RATA I SVAKODNEVNI ŽIVOT

Do druge polovice studenog, snagama JNA i TO-a u Lici i južnom Kordunu zapovijedano je s istaknutog zapovjednog mjesta Riječkog korpusa u Mukinjama na Plitvicama. Nakon toga, nadležnost za područje južnog Korduna i Like bez Gračaca i Donjeg Lapca preuzela je OG 3 (Operativna grupa 3).²⁷⁶ Nakon okupacije Saborskog i Slunja, načelnik Glavnog stožera HV-a 18. studenoga 1991. donosi zapovijed kojom nalaže: „Glavne snage OG Lika, 111. i 133. brigade odmah upotrijebiti za ofenzivna djelovanja na smjerovima Brinje - Lička Jesenica i Otočac - Lička Jesenica - Saborsko, sa zadatkom ovladavanja širim prostorom Lička Jesenica - Saborsko. Po zauzimanju ovoga prostora osigurati se iz smjera Plitvičkih jezera, a dijelom snaga djelovati prema selu Plaški.“. Istog dana upućuje zapovjedništvu OZ Rijeka zapovijed o dovođenju kompletne 111. brigade na prostor Otočca i napominje: „Naša zapovijed o ubrzanoj mobilizaciji 111. brigade Rijeka i njenom dovođenju u rajon Otočac do sada nije realizirana. Ovo je imalo negativne posljedice za uspješnu obranu

---

²⁶⁹ Mass killing, 132.

²⁷⁰ IDG, 82.

²⁷¹ Mass killing, 131.

²⁷² IDG, 100.

²⁷³ NSV, 159.

²⁷⁴ Pecić, 90.

²⁷⁵ IDG, 113.

²⁷⁶ SHDIDR, 141.

Saborskog i Slunja, a možda i šireg prostora“.²⁷⁷ Ovim zapovijedima bitno se ojačala obrana cijelog područja, ali su došle prekasno i u novonastaloj vojnoj situaciji nisu se mogle u cijelosti realizirati. Dan nakon pada Saborskog, 13. 11., bataljon „Klek“ Ogulin, Zapovjedništvo obrane grada Ogulina, 4. i 5. pješачka bojna 110. brigade Zbora narodne garde preustrojavaju se u 143. brigadu HV Ogulin.²⁷⁸

Rat su, uz vojnike, vodili i mediji. U izvješćima srpskih medija o Domovinskom ratu najviše je stradala istina. Širenjem lažnih informacija, srpski mediji nastojali su što više ocrniti neprijateljsku stranu. To je sasvim jasno u beogradskim *Večernjim novostima*. Dok su JNA, pripadnici teritorijalne obrane i dobrovoljci označavani kao „osloboditelji“ i „branitelji“, hrvatske vojne jedinice su etiketirane kao „ustaše“, „ustaške horde“, „crnokošuljaši“ i „militanti“.²⁷⁹ U članku *Večernjih novosti* iz 17. studenog 1991. (str. 3.) koji potpisuje M. Bošnjak, pod naslovom „Krajišnici zauzeli Saborsko“, Hrvate se optužuje za barbarstvo.²⁸⁰

Novi list 16. 11. piše da u Ogulinu škole i vrtići ne rade, obavezno je potpuno zamračivanje, a policijski sat je od 23 do 5 h.²⁸¹ Krizni štab grada Ogulina od 22. 11. 1991. je uveo potpunu zabranu točenja alkohola u ugostiteljskim radnjama i prodaju alkohola u trgovinama, jer je „alkohol postao ozbiljan uzročnik neodgovornog ponašanja pojedinaca“.²⁸² Krizni štab je odlučio i da se od 27. 11. nastavi školska godina.²⁸³

Glasnik – hrvatski politički tjednik iz 22. 11. 1991. govori o „bešćutnosti današnje europske javnosti (koja, doduše poglavito iz egoističkih pobuda vlastitog užitka, nastoji spasiti dubrovačko kamenje od razaranja) glede sudbine pučanstva tamo nekog gorskog Slunja, Saborskog i Vukovara“. *Glasnik* navodi da „prognanici svjedoče o držanju europskih promatrača biblijske tragedije hrvatskog naroda, koji su prigodom prvog susreta s ratnom zbiljom pobjegli s poprišta ratne drame“ i to tako da su „misiju Europljana koja je bila u Slunju i Saborskom, prljavi i zarasli četnici postrojili ispred kukuruza i htjeli postreljati, no slučajno ih je spasio jedan vojnik“, nakon čega su „pobjegli glavom bez obzira“.²⁸⁴

Zapisnik 16. sjednice Vlade „SAO Krajine“ u Kninu (predsjednik Vlade Milan Babić) 7. 12. 1991. bilježi da je Vlada donijela odluku kojom se „prihvata Odluka Konferencije

---

²⁷⁷ Peitel, 282.

²⁷⁸ IDG, 30.

²⁷⁹ Pål Kolstø, *Media Discourse and the Yugoslav Conflicts: Representations of Self and Other* (Farnham: Ashgate Publishing, 2009), 74.

²⁸⁰ Isto, 75.

²⁸¹ N. Valerjev, „Ogulin – policijske kontrole.“ *Novi list*, br. 314, 16. XI. 1991: 6

²⁸² Ico Mikuličić, „Peta kolona širi glasine.“ *Novi list*, br. 320, 22. XI. 1991: 16

²⁸³ Isti, „Ogulin otvara škole.“ *Novi list*, br. 324, 26. XI. 1991: 9

²⁸⁴ Ivan Alerić, „Agonija pred očima bešćutne Europe.“ *Glasnik – hrvatski politički tjednik*, 22. XI. 1991: 29

Mjesne zajednice Plaški da se konstituiše opština Plaški²⁸⁵ koju su činile mjesne zajednice Vojnovac, Latin, Plaški, Janja Gora i Blata – Lička Jesenica.²⁸⁶ Na okupiranom području Plaščanske doline škole ne rade.²⁸⁷ Iz Srbije, najviše zahvaljujući privrednicima porijeklom iz Plaščanske doline, dolaze konvoji s pošiljkama pomoći tamošnjeg naroda i institucija plaščanskom kraju²⁸⁸ koji od početka rujna 1991. nema struju, a nema ni telefonskih veza. U Plaškom se izražava zadovoljstvo padom Saborskog i Slunja, čime je otvoren put prema Korenici i Kordunu. Na sjednici općinske vlade donesena je odluka da se srpskom agresoru u Vukovar kao pomoć pošalju tri šlepera rezane građe.²⁸⁹ Autobusna linija Plaški – Beograd uvedena je u prosincu 1991. U ugostiteljskim objektima zabranjeno je točenje alkohola.²⁹⁰

U Beogradu je u veljači 1992. „odlukom Štaba odbrane Gorskog Kotara“ osnovano „predstavništvo Srba Gorskog Kotara“ te dobivena podrška i ostvarena suradnja s „organima SRJ i Srbije“. ²⁹¹ U dokumentu „Šta sa Srbima Gorskog Kotara“ iz 17. travnja 1994.,²⁹² govori se o spremnosti Srba iz Gorskog kotara da postanu „najzapadnija granica Velike Srbije“, te organizaciji „Štaba obrane Gorskog Kotara“, odnosno „predstavništva Srba Gorskog Kotara“ u Beogradu, kao političkog tijela koje bi nastavilo borbu, nakon što su Srbi u Gorskom kotaru primorani na dogovor s hrvatskim vlastima, kojim su se obvezali sve oružje primljeno od JNA predati hrvatskoj policiji. Unatoč tomu, predali su samo 20% oružja²⁹³ i kazali da je to sve što imaju. Poslije toga, ostaju samo male grupe fanatičnih pojedinaca, nema straža, nema odreda i zatrpavaju se fortifikacijski objekti. Hrvati ulaze u Jasenak, naseljavaju ga svojim izbjeglicama i nema više jugoslavenske zastave.²⁹⁴ Dugotrajno pregovaranje lokalnih Srba s predstavnicima hrvatskih vlasti dovelo je do toga da su Srbi predali oružje koje su dobili od JNA. Bilo je manjih incidenata, ali oni su uvijek rješavani na miran način. Ocjena hrvatske javnosti bila je da je na tom području prevladala težnja za mirnim rješavanjem sukoba, pregovorima i suživotu Srba s Hrvatima. Srbi s tog područja nisu imali teritorijalnu vezu s pobunjenim područjima, a izjavljivali su da se nisu pobunili jer imaju četiri stoljeća dugu tradiciju suživota s Hrvatima, i zato što na tom području tijekom Drugog svjetskog rata „nije

---

²⁸⁵ Knjiga 2, 295.

²⁸⁶ Holjevac Tuković, 710.

²⁸⁷ Knjiga 1, 497.

²⁸⁸ Isto, 586.

²⁸⁹ Isto, 587.

²⁹⁰ Isto, 588.

²⁹¹ Ante Nazor, „Naoružavanje Srba u Hrvatskoj (Gorski kotar), I. dio,“ *Hrvatski vojnik* 305/306 (2010), 32.

²⁹² Nikica Barić, *Srpska pobuna u Hrvatskoj: 1990.-1995* (Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2005), 325.

²⁹³ Knjiga 11, 347.

²⁹⁴ Isto, 348.

bilo međusobnih pokolja“.²⁹⁵ Od listopada do prosinca 1991., u razgovorima između lokalnih Srba i hrvatske vlasti, dogovoreno je da se u mjesnim zajednicama sa srpskom većinom neće osnivati nove hrvatske policijske postaje, da HV neće ulaziti na ta područja i da Srbi iz Gorskog kotara neće biti mobilizirani u HV. Dogovor u Vrbovskom početkom srpnja 1992. označavao je konačno rješenje krize, jer su Srbi na tom području pristali predati oružje dobiveno od JNA. Srpsko stanovništvo uglavnom se nije iseljavalo iz Gorskog kotara i međusobnim pregovorima i jačanjem povjerenja uspjelo se izbjeći sukobe. No, ako se podaci iz dokumenta „Štaba odbrane Gorskog kotara“ prihvate kao utemeljeni, može se pretpostaviti da bi srpsko stanovništvo tog prostora ipak iskoristilo dobiveno oružje da su srpski pobunjenici i JNA tijekom 1991. bili vojno uspješniji i da su prodrli do Gorskog kotara.²⁹⁶

Nakon potpisivanja Sarajevskog sporazuma o primirju 2. siječnja 1992., uslijedilo je prihvaćanje Vanceova plana, kojim je predviđen dolazak mirovnih snaga i pacifikacija Hrvatske. Predsjednik Srbije Slobodan Milošević službeno je prihvatio plan, no dio vodstva pobunjenih Srba u Hrvatskoj tome se usprotivio. Ipak, pod pritiskom iz Beograda, „vlada RSK“ pristala je na Vanceov plan, no zapis u *Plašćanskom ratnom biltenu* pokazuje zašto mu se dio pobunjenih Srba u Hrvatskoj protivio: „U Europi se govori o dolasku mirovnih snaga u Hrvatsku, no dok je ijednog od nas, to nije niti će ikada biti Hrvatska“. Sredinom siječnja 1992., *Bilten* šturo navodi: „Nema ratnih sukoba, radi se na sanaciji terena u Saborskom; ukapanju ljudi i životinja u očekivanju mirovne misije“.²⁹⁷

Nakon međunarodnog priznanja RH i dolaska mirovnih snaga UN-a, ogulinska, 143. brigada HV-a, privremeno se prevodi u pričuvu i demobilizira. Domobranska bojna Ogulin, osnovana 20. 2. 1992., preuzima održavanje crte bojišnice. U njen sastav privremeno prelaze dio topničkih i izvidničkih postrojbi, samostalna satnija Saborsko i dio pripadnika 143. brigade. Domobranska bojna Ogulin u neprijateljskoj dubini na području Radošića i Kapele uspostavila je novu crtu bojišnice, čime je osigurala bolji taktički položaj obrane i na taj način smanjila ugrožavanje naselja uz crtu bojišnice (Josipdola, Carevog Polja, Modruša itd.) i povećala sigurnost prometa na glavnoj cesti koja preko Kapele povezuje sjever i jug Hrvatske. Ta postrojba će se, zajedno s 143. brigadom HV-a u jesen 1993. podignutom iz pričuve,²⁹⁸ 1. 9. 1994. preustrojiti u 143. domobransku pukovnicu.²⁹⁹

---

²⁹⁵ Barić, *Srpska pobuna u Hrvatskoj: 1990.-1995*, 328.

²⁹⁶ Isto, 329.

²⁹⁷ Holjevac Tuković, 711.

²⁹⁸ Fotomonografija, 15.

²⁹⁹ IDG, 31.

Nakon dolaska snaga UN-a u Hrvatsku, 1992. godine formirane su zaštićene zone UN-a (UNPA) na koje su bile razmještene Zaštitne snage UN-a (UNPROFOR), osnovane 21. 2. 1992. radi provođenja mirovnog plana u Hrvatskoj.³⁰⁰ UNPA područja (sektori Istok, Zapad, Jug i Sjever) formirana su za samoproglašene umjetne tvorevine „Srpsku autonomnu oblast“, kasnije „Republiku Srpsku Krajinu“. ³⁰¹ UN Sektor Sjever obuhvaćao je prostore 11 tadašnjih općina, uključujući okupirano područje općine Ogulin.³⁰² Dijelovi pojedinih općina izvan UNPA zona, koji su ostali pod srpskom okupacijom bili su nazivani ružičastim zonama, uspostavljenim i na čitavom okupiranom dijelu općine Ogulin.³⁰³ Na slobodnom području općine, teretni i putnički promet uspostavljen je 18. 5. 1992. na pruzi Ogulin – Josipdol.³⁰⁴ Uz uništeno Saborsko, na popisu ratom oštećenih sela 1992. godine nalaze se Carevo Polje, Cerovnik, Gerovo Tounjsko, Kamenica Skradnička, Modruš, Modruški Sabljaki, Modruški Salopeki, Potok Tounjski, Rebrovići i Tounj.³⁰⁵ Od navedenih naselja, jedino je Saborsko bilo okupirano. Uništeni su i okupirani hrvatski zaseoci Medvedi, Pavlići, Plivelići i Poljaci u MZ Vojnovac.³⁰⁶

U travnju 1992. Vlada RH donijela je odluku da će u apartmane sportsko-rekreacijskog centra „Bjelolasice“ biti smješteno najmanje 976 izbjeglica i prognanika.³⁰⁷ „Opština Plaški“, kojoj je u rujnu 1991. isključena struja, u suradnji s 145. lakom pješačkom plaščanskom brigadom u svibnju 1992. dovršila je izgradnju visokonaponske mreže, čime je Plaški elektrificiran.³⁰⁸ Početkom svibnja 1992. počinje raditi šalter Beobanke u Plaškom, s troje zaposlenih.³⁰⁹ Sav privredni, a dobrim dijelom i društveni život u Plaškom gotovo je zamro, uslijed nagle militarizacije cjelokupnog društva. Osnovna i srednja škola, nakon pet mjeseci, započele su s radom nakon potpisivanja primirja 20. 1. 1992. u teškim uvjetima, uz nedostatak nastavnog kadra. Sredinom siječnja uspostavljena je i lokalna telefonska veza. Plaščani su, nakon devet mjeseci, dobili jednu izlaznu telefonsku liniju i vezu sa svijetom, što

---

³⁰⁰ SHDIDR, 230.

³⁰¹ Igor Graovac, „Pokazatelji o civilnim žrtvama u bivšem, pod zaštitom Ujedinjenih naroda, Sektoru Sjever u Oluji i nakon nje,“ u: *Dijalog povjesničara-istoričara*, sv. 8., *Izlaganja s međunarodnog skupa održanog 26. – 28. rujna 2003. u Zagrebu*, ur. Hans-Georg Fleck, Igor Graovac (Zagreb: Zaklada Friedrich Naumann, 2004), 450.

³⁰² Isto, 451.

³⁰³ OKUDR, 653.

³⁰⁴ Lajnert, 128.

³⁰⁵ Mass killing, 106.

³⁰⁶ OKUDR, 746.

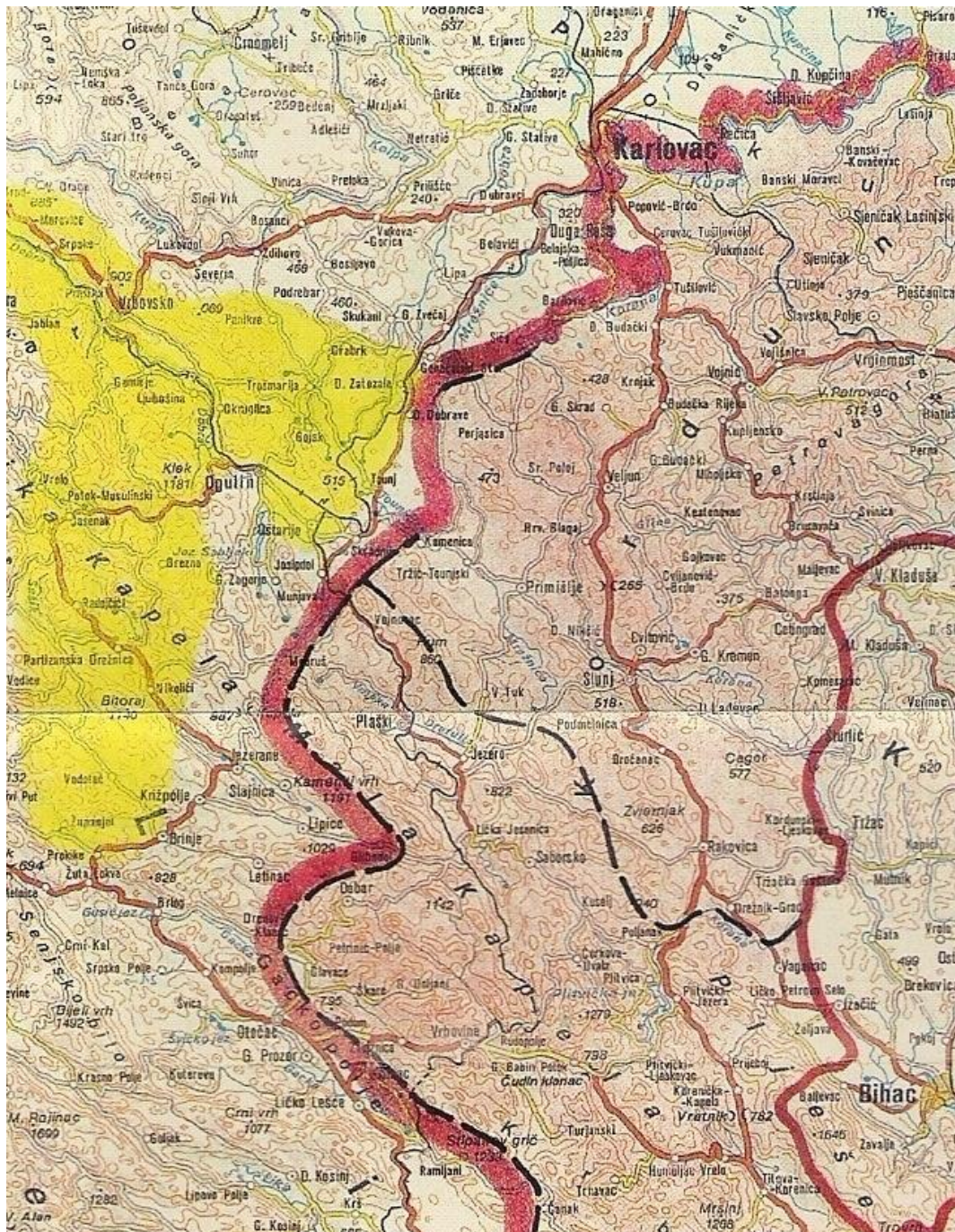
³⁰⁷ Zapisnik s 19. sjednice Gradskog vijeća Grada Ogulina, Ogulin, 09. 06. 1995.

³⁰⁸ Dokumenti, 714.

³⁰⁹ Isto, 659.

je stvaralo gužve u pošti. Svatko se htio čuti s nekim svojim, s kim se nije čuo od početka rata.³¹⁰

Karta 4. Dio karte tzv. Republike Srpske Krajine (crvenom bojom označena je granica teritorija „RSK“ pod kontrolom „Srpske vojske Krajine“, a žutom bojom teritorij s većinskim srpskim stanovništvom)³¹¹

³¹⁰ OKUDR, 667.

Plaščanski ratni bilten u travnju 1992. piše o prolasku pripadnika UN-a kroz razoreno Saborsko, te postavlja pitanje tko je dopustio njihov posjet tom mjestu. U lipnju i srpnju 1992. piše o neimaštini i oskudici te o promatračima Europske zajednice koji su inzistirali da se dopremi pomoć iz Zagreba, no odgovor „vlade RSK“ bio je da se nikakva pomoć iz Hrvatske neće prihvatiti. Tako se navodi da su „trgovine prazne, da nema niti novaca da se nešto kupi, nema vojničkih plata, penzija“. Sve teža situacija u Plaškom, neimaština, prodaja na bonove i šverc spominjala se i u sljedećim mjesecima: „problemi već poznati, nedokazane malverzacije pojedinaca, šverc, pucanje, alkohol i kod vojnika i kod starešina“. Zbog nedostatka stege u „Srpskoj Vojsci Krajine“, u svibnju 1992. je na području Plaškog došlo do „velike tragedije od naših minskoeksplozivnih sredstava, u kojima smrtno stradavaju naša tri vojnika... nepažnja, neodgovornost“. U skladu s tim je i izvješće Nikole Medakovića iz veljače 1992. u kojem je navedeno: „Poznat je podatak da je samo jedan borac stradao u borbi, dok su svi ostali stradali od javašluka i alkohola“.

U izvorima tijekom 1992. se pisalo se o pokušajima oživljavanja gospodarstva u Plaškom. Vlada RSK-a donijela je odluku o osnivanju poduzeća Šume Krajine, budući da se gospodarstvo RSK u znatnoj mjeri temeljilo na šumarskoj industriji, uz napomenu o širokom tržištu Srbije. Tako je u svom javnom nastupu direktor Šuma Krajine Petar Rodić izjavio: „Dosta je ovaj kraj davao Ogulinu u Hrvatskoj trupaca, a nama ostajala kora. Ne želimo da tako bude i dalje“. Krajem 1992., u Kronologiji se navodi da je stigla nova cisterna nafte u zamjenu za 230 kubika drva.³¹² Spomenuti podaci ukazuju da se gospodarstvo na području Plaškog moglo osloniti samo na iskorištavanje šuma i poljoprivredu. Osnovne potrepštine kupovale su se na bonove, a trgovine su bile prazne. Zbog teških uvjeta života stanovništvo je iseljavalo s područja Plaškog. Tako je u Kronologiji navedeno da se sve više ljudi seli u Beograd.³¹³

O teškoj situaciji u Plaškom svjedoči i izvješće Doma zdravlja Plaški Glavnom štabu TO RSK o uvjetima rada i zdravstvenoj situaciji na području Plaškog, u kojem se žale na problem nedostupnosti sanitetskih vozila. Navodi se i da je prije rata Dom zdravlja Plaški koristio bolnički kapacitet bolnice u Ogulinu na 27 km udaljenosti, a po izbijanju rata „upućeni smo na transport ranjenika i bolesnih ljudi u Ratnu bolnicu na Petrovoj Gori koja je

---

³¹¹ Mirko Valentić, *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995.* (Zagreb, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2010)

³¹² Holjevac Tuković, 712.

³¹³ Isto, 713.

udaljena 72 km, Glina 120 km, a najčešće radi opremljenosti bolnice u Knin od koga smo udaljeni čak 200 km“. Transport pacijenata vrši se sa dva sanitetska vozila.³¹⁴

Izvješće komande 145. brigade TO komandi Zonskog štaba TO Lika o ocjeni morala pripadnika brigade 14. 7. 1992. govori da su borci 145. brigade TO svojim aktivnim borbama su pokazali da su čvrsto opredijeljeni da se bore „za svoj narod, za RSK i za srpstvo i srpski ponos“³¹⁵ te da su s velikim oduševljenjem primili vijest o probijanju „koridora kroz SR BiH i spajanje sa našom budućom domovinom SRJ“. Navodi se da je preko 90% boraca vrlo savjesno i uspješno izvršavalo svoje zadatke u obrani Plašćanske doline i RSK, „a bilo je i trenutaka gde su se borci lepo i uz logorsku vatru družili“. Ističe se: „Osnov svega je briga za druga, za čoveka što je stalno prisutno u našoj brigadi, te stavljanje svih boraca u ravnopravan položaj“. Svi sposobni građani su uključeni u brigadu, što je motiv više da se svladaju svi naponi i da se istraje u borbi. Izvješće tvrdi da lokalni narod daje punu podršku borcima, oduševljava se njihovim akcijama, a na borce se vrlo pozitivno odražava kada nešto čuju o sebi i borcima susjednih brigada na valovima radio Korenice i radio Petrove Gore. Navode se i negativni utjecaji, a to su izbjegavanje odlaska na položaj pojedinaca sposobnih za borbu, šverc, krađe i nepravilna podjela pomoći Crvenog Križa.³¹⁶

Ministar obrane RSK Stojan Španović uputio je 6. 8. 1992. pismeni protest zapovjedništvu UNPROFOR-a u sektoru Sjever zbog ponašanja pripadnika poljskog bataljuna UNPROFOR-a koji su, bez prethodnog dogovora s posebnom jedinicom milicije i organima civilne vlasti, postavili rampe na komunikaciji Plaški – Vojnić, na raskrsnici puteva Medveđaki i komunikaciji Bijela draga – Plaški.³¹⁷ U odgovoru, zapovjednik Musa Bamaïyi 8. 8. piše Španoviću da se treba pridržavati plana Cyrusa Vancea od 11. 12. 1991. Bamaïyi ističe da odluke o raspoređivanju snaga UNPROFOR-a unutar zaštićene zone ne mogu biti podložne prethodnom odobrenju od strane „specijalne milicije i civilnih vlasti“. Specijalna milicija ne bi trebala biti na liniji razdvajanja, jer je dogovoreno povlačenje jedinica. Bamaïyi piše: „Vaša specijalna milicija nije ništa drugo nego pokušaj da se vojnici pretvore u miliciju, dajući im razne nazive. Možda vas zanima da saznate da mi poznajemo veliki broj ljudi koji su bili u uniformama JNA, pa u uniformama TO i sada u uniformama takozvane milicije“.

---

³¹⁴ Mate Rupić, ur., *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 5. Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (srpanj - prosinac 1992.)* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2009), 138. (dalje: Knjiga 5)

³¹⁵ Isto, 73.

³¹⁶ Isto, 74.

³¹⁷ Isto, 131.

Podsjeća da je prisutnost UNPROFOR-a u zaštićenoj zoni odobrena³¹⁸ od strane svih zainteresiranih strana, a isto tako i potpuna sloboda kretanja i razmještaja snaga unutar zaštitne zone, prema planu Cyrusa Vancea. Bamaيي tvrdi da uloga i postojanje „specijalne milicije“ izgleda nelegalno i neprihvatljivo u sjevernom sektoru, jer ona tvrdi da radi ono što je mandat UNPROFOR-a – zaštita naroda u zaštićenoj zoni UN-a. Bamaيي kazuje ministru da je bio u Plaškom 31. 7. 1992., gdje je preuzeo dva sakrivena TSS tenka i 6 oklopnih transportera koji su bili trajno dati njegovom „mezimčetu“ specijalnoj miliciji. To je vojna oprema i mora biti predana ako demilitarizacija treba imati neko značenje. Bamaيي ističe da čin sakrivanja tenkova, tajno prebacivanje vojne opreme policijskoj organizaciji, kao i sadržaj ministrovog pisma, nemaju oznaku traženja mira. Apelira ministru da se zaštićena zona UN-a ne pretvara u „policijsku državu“ i moli ga da se trudi i da se pridržava „pravila igre koja se zove plan Cyrusa Vancea“. Zaključuje da će to „najviše odgovarati običnom čovjeku, koji se više nego dugo molio za mir na ovim prostorima“.³¹⁹

Tijekom 1992., u plaščanskoj Kronologiji je spomenut i neostvareni plan o spajanju ličkih Srba sa Srbima u Gorskom kotaru. Tako se u srpnju 1992. navodi da hrvatske vlasti oduzimaju oružje Srbima u mjesnim zajednicama Drežnica, Jasenak, Gomirje i Vrbovsko, te se ogorčeno primjećuje da je riječ „o izrodima srpskog naroda koji su odlučili pristati na naredbu Tuđmanove države i takvim postupkom gurnuli srpski narod ovog djela Gorskog kotara u konclogor NDH“. Dva broja *Plaščanskog ratnog biltena* iz 1992. pišu i o sportskim događajima na području Plaškog. U *Biltenu* za travanj 1992. nalazi se podatak da na prostoru Plaškog djeluje nogometni i košarkaški klub, a da jedino ženski košarkaški klub „Partizan“ može biti uključen u službena natjecanja u „RSK“. U izdanju *Biltena* za lipanj je kraći prikaz održanoga malonogometnog turnira u Plavča Drazi, na kojem je prvo mjesto osvojila ekipa „Beli orlovi“.³²⁰

Zapovjednici srpskih snaga nisu se ustručavali zastrašivanja i motiviranja svojih vojnika propagandom. Za vojnike HV-a koristili su naziv „ustaše“, a za Republiku Hrvatsku naziv „NDH“. Tako u Zapovijedi komande 145. brigade TO Plaški 3. pješačkom bataljunu za obranu komandant Đoko Jakšić 24. 9. 1992. piše da će „Ustaško-Muslimanska koalicija nezadovoljna sadašnjom situacijom i postignutim rezultatima u ovom građansko-genocidnom ratu nad Srbima u RS-Krajina i SR-BiH“ nastojati upotrijebiti velike sile agresije „na našim prostorima s ciljem da povrate ustašku vlast, te zajedno s muslimanskom braćom zaokruže

---

³¹⁸ Isto, 135.

³¹⁹ Isto. 136.

³²⁰ Holjevac Tuković, 713.

NDH državu“. Tvrdi da se vrši izmjena i pojačavanje brojnog stanja u „brigadama brinjsko-ogulinskoj i slunjsko-karlovačkoj“, te stalno učestale provokacije u „graničnim pojasevima NDH i RS-Krajina“. Navodi da obavještajni podaci govore da će „ustaška – ogulinska brigada, potpomognuta snagama iz Rijeke, te dijelom muslimanskih snaga“ krenuti „u dva pravca napada komunikacija Josipdol – Vojnovac – Plaški i M. Sabljaci – Kunić – Plaški, spajajući snage u Plaškom frontom po dolini“ te se istovremeno spojiti s „lijevo-krilom ustaško slunjskom brigadom koja napada pravcem Kamenica – Tržić – Primišlje – Slunj“.³²¹ Zastrašivanje i motiviranje vojnika širenjem propagande u ovoj zapovijedi se očituje i u tvrdnji da je „za očekivati da će ustaše biti krajnje nemilosrdne, ne ustručavajući se od klanja, silovanja i paljenja“.³²²

Čim su u Ogulin u drugoj polovici studenog 1992. pristigli materijali o novom teritorijalnom ustroju RH, Međustranačko vijeće se sastalo i zaključilo da treba probati izboriti novu županiju Modruško-senjsku sa središtem u Ogulinu, koji uvjete ispunjava prometno i gospodarski, iako je gospodarstvo bilo u posvemašnjem stanju propadanja. Diskutanti, neovisno o stranačkoj pripadnosti, složili su se da ako se ne uspiju izboriti za Modruško-senjsku, pokušat će ući u Riječku županiju. Složili su se i da Saborsko nikako ne može biti u općini Plaški, „jer koljači i ovce ne mogu zajedno“, već treba dobiti vlastitu općinu.³²³ Vlada je početkom prosinca 1992. dala na raspravu prijedlog Zakona o područjima županija, gradova i općina u RH. Ogulin je ušao u sastav Karlovačke županije.

Vlada RH je predložila da se općina Ogulin s 82 naselja, 32 katastarske općine i 25 mjesnih zajednica podijeli na četiri općine: Ogulin, Josipdol, Oštarije i Plaški. Provedena je rasprava po mjesnim zajednicama, a najviše prigovora bilo je što se na potezu od Ogulina do Josipdola osnivaju tri općinska središta međusobno udaljena od 3 do 5 km. Niti jedna MZ općine Ogulin nije podržala Vladin prijedlog da prostor općine Ogulin uđe u sastav Karlovačke županije, već su htjeli osnivanje Modruško-senjske županije, a rezervna varijanta je bila ulazak u Primorsko-goransku županiju. Na zborovima birača po mjesnim zajednicama i na sjednici SO Ogulin održanoj 2. prosinca 1992. iskristalizirao se stav da bi na teritoriju općine Ogulin trebalo ustrojiti grad Ogulin, općinu Josipdol, općinu Plaški i općinu Saborsko, koju bi sačinjavala naselja Saborsko, Lička Jesenica, Begovac Plaščanski i Blata sa središtem u Saborskom.³²⁴ Ovaj prijedlog SO Ogulin uvažili su Vlada i Sabor, koji je 29. 12. izglasao

---

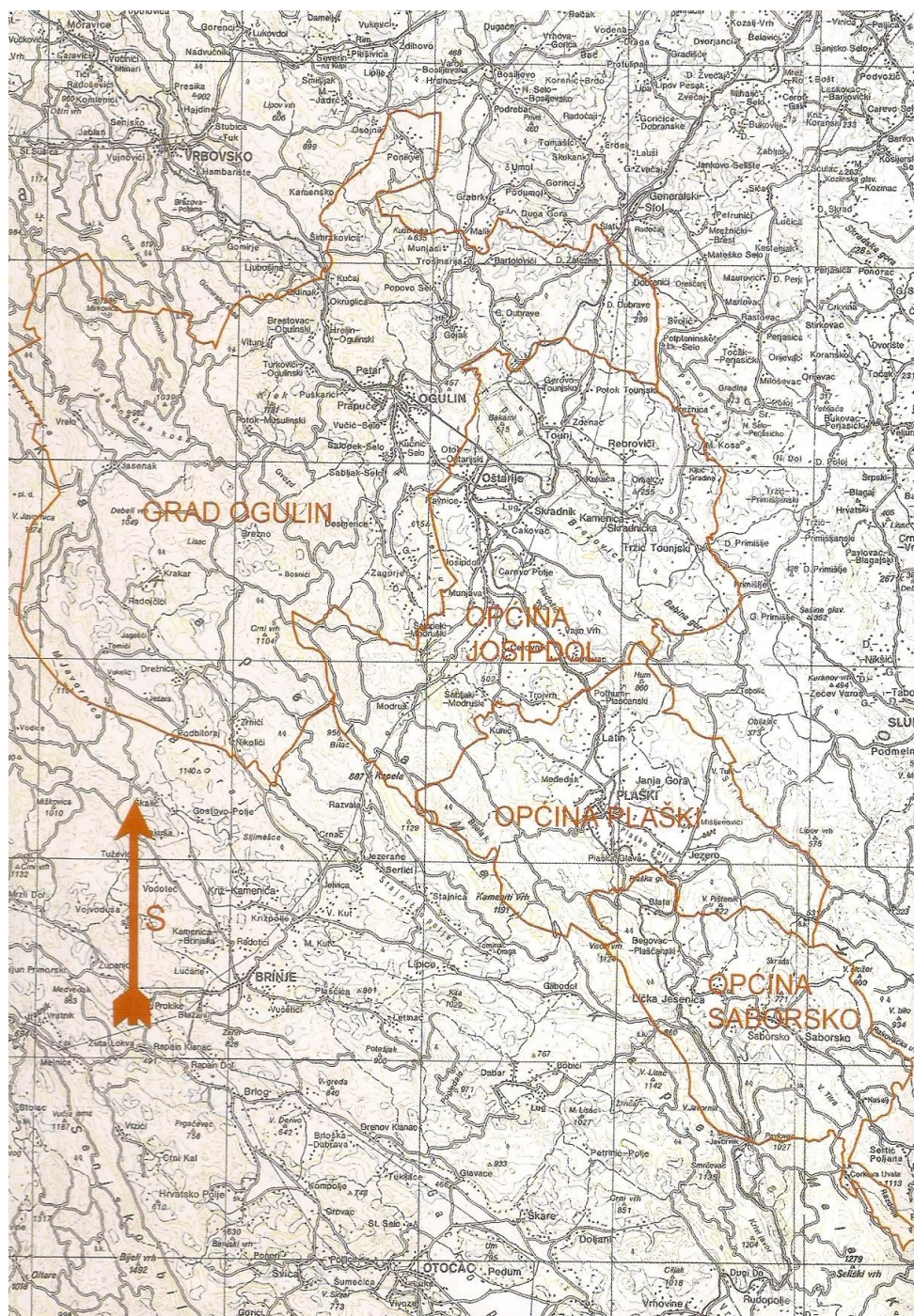
³²¹ Knjiga 5, 328.

³²² Isto, 329.

³²³ Skraćeni zapisnik sa sjednice OO HDZ-a Ogulin, Ogulin, 24. 11. 1992.

³²⁴ Zapisnik s 11. zajedničke sjednice sva tri vijeća SO Ogulin 2. 12. 1992.

Zakon o područjima županija, gradova i općina.³²⁵ Tounjci neće dugo izdržati u sastavu općine Josipdol, pa će se na referendumu 1997. odvojiti iz sastava josipdolske općine i osnovati vlastitu.³²⁶

Karta 5. Jedinice lokalne samouprave nastale na teritoriju općine Ogulin (stanje do 1997.)³²⁷

³²⁵ Kronologija, 1992.

³²⁶ Zapisnik s 11. zajedničke sjednice sva tri vijeća SO Ogulin 2. 12. 1992.

Procjena sigurnosne situacije u zoni odgovornosti 13. brigade Srpske vojske Krajine 31. 1. 1993. govori da je „naročito sigurnosno nepokriven prostor ogranaka Kapele od Josipdola do Plitvičkih jezera“,³²⁸ dakle upravo okupirani prostor bivše općine Ogulin. Zbog većeg broja postrojbi u širem području Ogulina, 1. 3. 1993. osniva se Zborno mjesto Ogulin,³²⁹ teritorijalna vojna ustanova za logističku potporu svim postrojbama razmještenim u zoni odgovornosti. Zapovjednik 143. brigade HV-a ujedno je zapovjednik ove ustanove.³³⁰ Na dan 25. 5. 1993. v. d. direktora „PMI“ Plaški Darko Stanić obrazlaže svoju ostavku na to mjesto. Kao razloge navodi „nagomilane teškoće u dužem vremenskom periodu, a naročito u zadnje tri godine stajanja DP Simo Dimić Plaški“, koje karakterizira „napuštanje tvornice kako od radnika tako i od rukovodeće strukture“, uništavanje i pljačka imovine, uništavanje poslovodne dokumentacije, vremensko propadanje opreme i objekata, ratno stanje, razbijeno i udaljeno tržište i hiperinflacija.³³¹

Ogulin je bio jedan od rijetkih gradova u Hrvatskoj, uz crtu bojišnice, koji nije bio izložen granatiranju, no i to se promijenilo u srpnju 1993. Pri granatiranju Ogulina 14. 7. 1993. ranjena su trojica civila, od čega dvojica teže.³³² Ogulinska bolnica, koja će u ratnim uvjetima raditi u podrumu, pogođena je s dvije granate. Pogođena je jedna trgovina i uništena dva vagona na željezničkom kolodvoru.³³³ Prilikom artiljerijskog napada na Ogulin 9. 9. 1993. pogođena je pilana, distributivni centar željezničke stanice u Ogulinu, vagon na željezničkoj stanici, jedna kuća, svlačionica na stadionu i jedna trgovina.³³⁴ Oštećen je 71 stan, športska dvorana, četiri škole, dva željeznička kolosijeka, deset željezničkih vagona, dva sakralna objekta... Teško je ozlijeđeno šestoro ljudi, a sedmero lakše ozlijeđeno.³³⁵

U „Obavijesti načelnika Organa bezbednosti 15. korpusa načelniku sigurnosti 70. pješadijske brigade“ 31. 12. 1993. pukovnik Nikola Šuput donosi krajnje netočne nepotvrđene podatke da je prilikom tog artiljerijskog napada na Ogulin poginulo „oko 200 ljudi koji su

---

³²⁷ OKUDR, 2013.

³²⁸ Mate Rupiće, ur., *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 7. Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (siječanj - lipanj 1993.)* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2009), 95.

³²⁹ IDG, 31.

³³⁰ Fotomonografija, 16.

³³¹ Mate Rupiće, ur. *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 8. Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj - lipanj 1993.)* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2010), 480.

³³² OKUDR, 842.

³³³ Isto, 844.

³³⁴ Mate Rupiće, ur., *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 9. Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (srpanj - prosinac 1993.)* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2010), 504. (dalje: Knjiga 9)

³³⁵ OKUDR, 854.

sahranjeni u zajedničku grobnicu iza spomenika“, a ranjeno 400-500 ljudi. Navodi da se u sportskom centru u Jasenku nalazi 200 izbjeglica Hrvata iz Bosne. U vojsku pobunjenih Srba mobilizirano je 40 Srba iz Otoka Oštarijskog. Pola je na radnoj obvezi, a pola upućeno u borbene jedinice. U „Informaciji Komande 18. korpusa SVK podređenim jedinicama“ navodi se da je intenzivirana propagandna djelatnost preko radio Plaškog.³³⁶ Dana 7. 12. 1993. dogovoreno je otvaranje tzv. prijelaza Vojnovac između Josipdola i Plaškog, ali samo za vozila UN-a.³³⁷ Dokumenti srpske provenijencije upozoravaju na problem bivših *martićevaca* koji se bave krađom i švercom oružja Muslimanima. Navodi se da je Zdravko Pejić „časniku UNPROFOR-a oteo luksuzno vozilo, a milicija nema hrabrosti da riješi slučaj“.³³⁸

Izvješće Izvršnog savjeta općine Plaški Vladi RSK o stanju u općini iz 19. 5. 1994. govori o gospodarskoj situaciji u općini Plaški, za koju navodi da zauzima površinu od 232 km², na kojoj živi 5200 stanovnika u 21 naselju. Formirano je javno poduzeće „Krajina šume“ – „Šumarija“ Plaški. Pored ranije uposlenih, Šumarija je zaposlila dio kadrova koji su došli s područja Hrvatske. „Likapromet“ je obnovio svoju djelatnost u vidu snabdijevanja stanovništva na području općine. Govori se da je 1992. formirana „PZ Plaščanka“, a „odnedavno“ i privatno poduzeće „Klas“, koji snabdijevaju stanovništvo sjemenskom robom i umjetnim gnojivom. Gašenjem tvornice papira, nefunkcioniranjem željeznice i povratkom većeg broja ljudi iz Hrvatske, u Plaškom, udaljenom od svih većih centara, stvorena je situacija većeg broja nezaposlenih. Zbog trajnog pomanjkanja naftnih derivata sjetva je umanjena za 20%.³³⁹ U Plaškom se nalazila i radna jedinica „Elektroprivrede Krajine“.³⁴⁰ Uz sve probleme, stanovništvo je mučila hiperinflacija. Početkom 1994., jedno pivo koštalo je 100 milijardi dinara, a za mirovinu se mogao kupiti toaletni papir, tako da je novac gotovo nestao iz optjecaja, pa se pribjegavalo robnoj razmjeni. Kad su beogradske vlasti denominirale dinar, onda je 1.000.000.000.000.000 vrijedilo 1 novi dinar, ali ni to nije dugo potrajalo, pa je jedino priznato platežno sredstvo bila njemačka marka.³⁴¹

Prognanici su od petka 1. 7. do ponedjeljka 4. 7. 1994.³⁴² blokirali vozila UNPROFOR-a, UNHCR-a i EZ-a na cesti Josipdol – Vojnovac, nedaleko UNPROFOR-ove

---

³³⁶ Knjiga 9, 504.

³³⁷ NSV, 229.

³³⁸ Knjiga 11, 67.

³³⁹ Knjiga 12, 350.

³⁴⁰ Josipa Maras Kraljević i Janja Sekula Gibač, ur., *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 16. Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj - travanj 1995.)* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2014), 229.

³⁴¹ OKUDR, 915.

³⁴² NSV, 273.

kontrolne točke. Na prosvjednom skupu okupilo se više stotina prognanika smještenih u Ogulinu i sportsko-rekreacijskom centru „Bjelolasica“, odakle su organizirano s autobusima i transparentima došli na mjesto prosvjeda. Prognanici su organizirali dežurstva i živi zid na cesti Josipdol – Vojnovac. *Vjesnik* prenosi njihovu osnovnu poruku: „Dosta nam je UNPROFOR-a kao zaštitnika pobunjenih Srba, ali nam je dosta i jalovih obećanja Vlade RH o našem konačnom povratku“. Gradonačelnik Ogulina Ivan Kolić rekao je za *Vjesnik* kako je grad pomogao prognanicima u njihovim opravdanim zahtjevima i prosvjedu protiv neučinkovitosti i jalovosti UNPROFOR-a. Načelnik okupirane općine Saborsko Luka Hodak susreo se s visokim časnici UNPROFOR-a, pri čemu je prenio zahtjev Saborčana Vladimiru Kirilovu, šefu 9. policijske stanice UNCIVPOL-a sa sjedištem u Plaškom. Tim se zahtjevom tražilo da se omogući posjet deseteročlane delegacije prognanih Saborčana svom spaljenom mjestu, kako bi ljudski i dostojanstveno pokopali ubijene mještane,³⁴³ što će biti realizirano tek nakon oslobođenja Saborskog u vojno-redarstvenoj operaciji „Oluja“.

O stanju na području Plaškog piše „Informativni list 70. pešadijske brigade“. Prema mišljenju njegova autora, 1995. godinu obilježio je pad zapadne Slavonije, što je negativno utjecalo na moral boraca i stanovništva, jer se „i sada osjećaju posljedice“. Moral stanovništva je bio nizak i svi su bili spremni za odlazak, iako je „vlada RSK“ donijela odluku da se svi vojni obveznici vrate u „RSK“. Posebno oduševljenje i „dodatnu sigurnost“ stanovništvu dao je vojni mimohod na Vidovdan 28. lipnja 1995. i dolazak generala Vojske Jugoslavije Mile Mrkšića na čelo „Srpske vojske Krajine“. Reorganizacija vojske i dolazak dobrovoljaca u najtežim trenucima, prema autorovim riječima, omogućit će opstanak na ovim prostorima. Zadnji zapis autora Informativnoga lista bila je tvrdnja: „Smatram da je najveći uspeh što do sada ustaše nisu uspjele pokoriti Plaščansku dolinu, a tvrdim da u tome nikada neće ni uspeti dok i jedan od nas ovdje postoji“. Svega mjesec dana nakon te tvrdnje, vojno-redarstvenom operacijom Oluja oslobođeno je okupirano područje Dalmacije, Like, Korduna i Banovine, a „Republika Srpska Krajina“ je prestala postojati.³⁴⁴

---

³⁴³ Isto, 269.

³⁴⁴ Holjevac Tuković, 715.

7. ZAVRŠETAK RATA

Pod kraj srpnja 1995. godine srpsko stanovništvo okupirane Plašćanske doline, pod dojmom oslobodilačkih operacija Hrvatske vojske u Bosni i Hercegovini, počelo je masovnije napuštati okupirano područje odlazeći u Srbiju. Kako bi spriječili iseljavanje stanovništva, što je nepovoljno utjecalo i na obrambene planove, ratno predsjedništvo Plaškog sazvalo je žurnu sjednicu 30. srpnja, na kojoj je razmatrana pojava paničnog iseljavanja stanovništva. Zaključeno je, usprkos očitim činjenicama o masovnosti, da se ipak radi o sporadičnim slučajevima iseljavanja preplašenih pojedinaca, koji bi svojim defetizmom i tako loše utjecali na ostale građane, pa je „u neku ruku i bolje što odlaze“. Ipak, zaključeno je da svim sredstvima treba suzbijati glasine o masovnom iseljavanju iz Plašćanske doline. Štab Civilne zaštite tzv. RSK 2. kolovoza izdao je naredbu za provođenje priprema za evakuaciju materijalnih dobara, arhiva, matičnih knjiga, materijala „poverljive naravi“, pokretnih kulturnih dobara, ali također i novčanih sredstava, vrijednosnih papira itd.

Uz plan evakuacije materijalnih i financijskih dobara na čitavom području tzv. RSK, postojali su i planovi o izmještanju stanovništva, doneseni već 1991. godine, koji su, uz manje izmjene, bili na snazi i neposredno pred VRO „Oluju“. Prvi plan o evakuaciji stanovništva donio je komandant Civilne zaštite okupirane općine Plaški Milan Šušnjar u prosincu 1991. i sadržavao je način i postupanje za vrijeme neposredne ratne opasnosti, s ciljem zaštite kategorije stanovništva koje nije uključeno u obranu ratom zahvaćenoga područja.³⁴⁵ Kad je 143. domobranska pukovnija krenula u oslobađanje Plašćanske doline, i civilno stanovništvo i vojska, nakon kraće borbe, krenuli su bezglavo u zbjeg, ne mareći za utvrđeni i uvježbavani plan izmještanja.

Načelnik „bezbednosti 15. ličkog korpusa“, potpukovnik Petar Bor, dan prije početka VRO „Oluje“ tvrdio je: „Sve jedinice su na svojim mestima spremne za odsudnu obranu. Organi komande 15. korpusa procenjuju da se korpus može uspešno suprotstaviti agresiji ustaša“.³⁴⁶ Prema izvješćima komandanta 70. pješačke brigade, pukovnika Milana Milivojevića, pripreme koje su se izvodile s pripadnicima jedinice i stanovništvom tekle su vrlo dobro. Petnaestak dana prije početka operacije „Oluja“, svi za borbu sposobni muškarci i žene u Plašćanskoj dolini znali su svoje borbene zadaće. S jednim brojem mlađih žena i djevojaka obavljeno je gađanje iz pješačkoga naoružanja i provedena obuka u rukovanju i

---

³⁴⁵ Isto, 1004.

³⁴⁶ Isto, 1005.

uporabi bombi. Izrađeni su i planovi izmještanja stanovnika sela s prostora u blizini prednjeg kraja obrane. Zdravstvena zaštita bila je detaljno organizirana. Po Milivojeviću, dosegnuta je zadovoljavajuća razina odlučnosti i povjerenja kod naroda i boraca u uspješnu obranu, s čime se nije slagao Rade Čikara, koji je u nastupu malodušja 22. srpnja počinio samoubojstvo. Tri dana pred VRO „Oluju“ brigadi je pridodana BG-3 (52 borca, 2 tenka, 2 oklopna transportera i samohodni protuavionski top) iz sastava Korpusa specijalnih jedinica. Položaji za obranu su uređeni na procijenjenim smjerovima djelovanja HV-a. Stanje u jedinicama 15. korpusa nije bilo idilično kako su ga opisivali komandanti brigada i potpukovnik Bor, jer su civili nezaustavljivo i dalje napuštali okupirana područja, a vojnici bježali s položaja.³⁴⁷

Na prvi dan vojno-redarstvene operacije „Oluja“, 4. kolovoza, oko 7 h počeo je avionski napad pobunjenih Srba na Ogulin. Bolnica je pogođena projektilom, pri čemu je uništen ulaz na dječji odjel te ortopedija i interni odjel. Nitko nije stradao, jer su svi pacijenti evakuirani u skloništa, a osoblje premješteno s pokretnom opremom u podrum.³⁴⁸ U operaciji „Oluja“, 143. domobranska pukovnija glavna je snaga na glavnom pravcu napada Zbornog područja Karlovac sa zadaćom da u roku od dva dana oslobodi i u ustavno-pravni poredak vrati okupiranu Plašćansku dolinu.³⁴⁹ Na pravcu od Ogulina prema Plaškom angažirane su snage 14. i 143. domobranske pukovnije, te 99. brigade HV-a.³⁵⁰ Zapovjedno mjesto bilo je u Karlovcu, a Istaknuto zapovjedno mjesto u Ogulinu, na čelu s generalom Marijanom Marekovićem.³⁵¹ Zapovjednik Zbornog područja Karlovac bio je general-bojnik Miljenko Crnjac. Protivničke snage činio je Kordunaški korpus (sjedište na Petrovoj gori, zapovjednik pukovnik Veljko Bosanac, kojeg je navečer 5. 8. zamijenio pukovnik Čedomir Bulat) i 70. pješačka brigada Ličkog korpusa SVK koja je imala zadaću da spriječi prodor HV-a na pravcu Ogulin – Plaški – Plitvička Jezera.³⁵² Napad 99. brigade HV-a i pridodane satnije Saborsko iz 143. domobranske pukovnije počeo je u 5 sati prema prometnici Plaški – Plavča Draga i prema Plaškom. Brigada je zaustavljena u napadu. Na pravcu od Josipdola prema Plaškom 143. domobranska pukovnija naišla je na minska polja i jak srpski otpor.³⁵³ Drugog

---

³⁴⁷ Isto, 1006.

³⁴⁸ Dokumenti, 638.

³⁴⁹ Fotomonografija, 16.

³⁵⁰ Davor Marijan, *Oluja* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007), 90. (dalje: Marijan)

³⁵¹ Isto, 96.

³⁵² Isto, 91.

³⁵³ Isto, 92.

dana, 5. 8., zauzela je brdo Hum, a tijekom noći ovladala područjem Plašćanske doline i oslobodila Plaški.³⁵⁴

Napad postrojbi 143. domobranske pukovnije pod zapovjedništvom bojnika Mate Pađena³⁵⁵ i 1. gardijske motorizirane brigade pod zapovjedništvom generala Joze Miličevića, 5. kolovoza ugrozili su bokove 70. pješačke brigade na smjerovima Glibodol - Konjsko brdo i Vojnovac - Latin. Hrvatsko pješaštvo i tenkisti već su oko 10,00 sati ovladali Dabrom i Konjskom glavom, a 1. četa 3. bataljuna 70. pješačke brigade bezglavo se povlačila. Oko 15 sati hrvatske snage ovladale su objektima Visoki vrh, odakle su navodili artiljeriju koja je djelovala po Ličkoj Jesenici i Blatima. Hrvatski diverzanti presjekli su komunikaciju Dabar – Jesenica i odsjekli dio snaga plašćanske brigade. Nešto prije ponoći 4. kolovoza, kad je „Vrhovni savjet odbrane RSK“ već izdao naredbu o izvlačenju civilnog stanovništva iz okupiranih općina Knin, Benkovac, Obrovac, Drniš i Gračac, Milivojević je ocijenio da je stanovništvo u Ličkoj Jesenici i Blatima ugroženo, pa je odlučio da se ono izvuče u Plaški, a predsjednik okupirane Plašćanske doline Milan Radmilović obećava da će ga prihvatiti. Tek što se pokrenulo stanovništvo iz ovih sela, Milivojević je dobio brzopjav komandanta 15. korpusa pukovnika Steve Ševe s naredbom o izvlačenju cjelokupnog stanovništva smjerom Korenica – Srb - Donji Lapac, što je u novonastaloj situaciji bilo teško izvedivo, jer je HV paljbom kontrolirao ovo područje. Stoga je pukovnik Milivojević uputio prijedlog Komandi 15. korpusa da stanovništvo Plašćanske doline izvuče smjerom Slunj - Topusko, što je prihvaćeno, pa je komandant brigade angažirao sve civilne strukture i organizirao izvlačenje stanovništva navedenim smjerom.³⁵⁶

U izbjeglištvo su među prvima krenuli stanovnici Ličke Jesenice, koji su iz sela krenuli 4. kolovoza, a nakon njih odlaze stanovnici Plašćanske doline.³⁵⁷ U međuvremenu, 50. pješačka brigada već se bila izvukla na crtu Plitvice – Poljanak. Kako izvješćuje pukovnik Milivojević, nakon što je izdao naređenje o povlačenju, nastao je pravi stampedo i brigade više nije bilo, jer su borci krenuli kućama po obitelji koje su se već pokrenule uzimajući najnužnije stvari. Milivojević navodi da je u borbama poginulo deset vojnika, dok se petnaestorica vode kao nestali. S dostignutih položaja pripadnici 143. domobranske pukovnije vidjeli su masu ljudi u pokretu i za kratko zaustavili napredovanje, ne želeći prouzročiti nepotrebne žrtve. U Slunju su se oko 4 sata ujutro 5. kolovoza pojavile prve izbjegličke

---

³⁵⁴ Isto, 94.

³⁵⁵ IDG, 42.

³⁵⁶ OKUDR 1007.

³⁵⁷ Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, *Vojna operacija Oluja i poslije: izvještaj* (Zagreb: Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, 2001), 203. (dalje: HHO)

kolone civila i vojnika iz Plaškog, a u 7 sati pristigla je i glavnina. Pukovnik Letić s četom vojnika i tenkovima na Koranskom mostu pokušao je zaustaviti povlačenje pripadnika 70. Plaščanske brigade i uključiti ih u obranu, čemu se žestoko usprotivio zapovjednik pukovnik Milivojević i predsjednik okupirane Plaščanske doline. Pridružili su im se i vojnici, spremni prokrčiti put oružjem, a masa je nastavila dug i težak put prema krajnjem odredištu - Srbiji.³⁵⁸ Veljko Grković iz Plaškog dao je svoje svjedočanstvo povlačenja civila iz Plaškog u Srbiju. Neki čovjek mu je rekao da će biti granatiranje i da bi bilo poželjno otići 5-6 kilometara izvan Plaškog. Tako je s prijateljima otišao s njihovim traktorom 5 km izvan Plaškog, a odande se išlo dalje do Slunja, pa u Bosnu. Po danu se stajalo, a po noći se išlo i tako desetak dana dok nisu došli u Srbiju, gdje su smješteni u kolektivne centre.³⁵⁹ Srpkinja Marija Grković, koja je ostala u Plaškom, ondje 7. 8. 1995. svjedoči novinarima *Vjesnika*: „Došli su s popisima još u petak (4. 8.). Tko nije imao benzina i automobil, traktor, u autobus – pod moraš. Mi smo se skrivali...“.³⁶⁰

Nakon oslobađanja Plaščanske doline i vojnog poligona Slunj 5. kolovoza, 143. domobranska pukovnija dobila je dodatni zadatak da tijekom noći pregrupira snage i ujutro nastavi napadno djelovanje s ciljem oslobađanja grada Slunja.³⁶¹ Pješaka bojna 1. mehanizirane gardijske brigade „Tigrovi“ trebala je preko Jezerana, Glibodola, Ličke Jesenice i Saborskog stići na hrvatsku granicu i spojiti se s Petim korpusom Armije BiH, što je i učinjeno.³⁶² U subotu 5. kolovoza, oslobođena su sva okupirana naselja općine Ogulin, uključujući Plaški, Ličku Jesenicu i Saborsko, a istog dana oslobođeni su i Knin, Gračac, Drniš, Obrovac, Benkovac, Škabrnja, Vaganac, Rakovica, Drežnik Grad i druga naselja.³⁶³ Snage 138. domobranske pukovnije (Delnice) izbile su na željezničku postaju Lička Jesenica, a Prva gardijska brigada HV-a ušla je u Ličku Jesenicu i Saborsko. Na pravac Glibodol – Lička Jesenica – Saborsko uvedena je 2. bojna 119. brigade HV-a.³⁶⁴ Oslobađanje Plaškog i Saborskog bio je uspješan prodor na jedan od glavnih pravaca proboja prema državnoj granici – južnom padinom Kapele. Ekipa HRT-a ušla je u Saborsko i Ličku Jesenicu nakon što su ih oslobodili pripadnici 1. gardijske brigade „Tigrovi“. Novinarka HRT-a Ana Mudrić, kao i

---

³⁵⁸ OKUDR, 1008.

³⁵⁹ Documenta - centar za suočavanje s prošlošću, Osobna sjećanja – Veljko Grković, <http://www.documenta.hr/hr/osobna-sje%C4%87anja-veljko-grkovi%C4%87-pla%C5%A1ki.html> (10. 2. 2015.)

³⁶⁰ NSV, 379.

³⁶¹ Fotomonografija, 16.

³⁶² *Za Hrvatsku kao Tigar*, dokumentarni film, HRT 1995., redatelj Ninoslav Lovčević, <https://www.youtube.com/watch?v=5Kx1I8Z05MQ> (citirano 10. 3. 2015.)

³⁶³ Nazor 2011, 260.

³⁶⁴ Marijan, 84.

sнимateljji Boris Zegnal i Davor Lovrić, svojom reportažom svjedoče kako su u Saborskom zatekli „pustoš, ruševine i do temelja srušenu crkvu“, dok je u Ličkoj Jesenici „pravoslavna crkva potpuno netaknuta, kao i kuće Srba koji su napustili naselje“. Pripadnici 1. gardijske brigade bez zaustavljanja uspjeli su brzim naletom razbiti snage pobunjenih Srba, koji su u početku pružali žestok otpor, ali kako nisu imali izgleda, napustili su ovaj dio Like u rasulu i pobjegli.³⁶⁵ Jedine dvije kuće u Saborskom koje nisu potpuno uništene, bile su dvije srpske kuće obitelji Šolaja, koje su i same pretrpjele teška oštećenja.³⁶⁶

O oslobođenju Ličke Jesenice iz pravca Glibodola piše Sanja Šale, umirovljena pripadnica 1. gardijske brigade „Tigrovi“: „Sa prvim zrakama svjetlosti započelo je turističko razgledavanje Ličke Jasenice. (...) Miris kože, baruta, stoka koja muče od žeđi, nešto je što će me pratiti cijeli život. Dolazimo i do prvih ratnih zarobljenika u uniformi, pa do nepokretnih seljana, starica koje su ostavljene na milost i nemilost od strane svoje obitelji. Tužne životne priče. Obilazim svakog od njih, popisujem imena. Dečki im daju hrane i vode, ljudi smo, nismo divljaci. Oni su prestrašeni. Mogu misliti kako se osjećaju. Objašnjavam jednoj starici koja plače ko kišna godina i moli me za milost da joj garantiram svojim životom da joj se ništa neće desiti... I da će biti predana Civilnoj zaštiti iz Ogulina, te da će biti smještena u starački dom u Ogulinu, jer je nepokretna (kasnije sam je čak i posjetila jednom u Ogulinu). Ulazim u kuću tko zna čiju. Tu je prije sat vremena poginuo još jedan Tigar (ne mogu se sjetiti imena). Kuća je puna mina iznenađenja. (...) Prolazimo pored mrtvih neprijateljskih vojnika. (...) Niti ne razmišljamo da se još uvijek nalazimo u centru sela u kojem je do prije par sati bilo jako tenkovsko uporište (dvije brigade) neprijatelja. Sve oko nas je šuma, gusta šuma. I polja kukuruza. (...) Domaći su se razbježali po šumi. Naoružani su do zuba. (...) Kroz par sati, cijelo selo smo ispregledali. Zaplijenjenog oružja ko u priči. Stvarno su bili naoružani do zuba. Sanduci s municijom u nepreglednim količinama. Ne postoji oružje koje nismo našli. Sve, sve, sve, apsolutno sve su imali! U podrumu ”mojeg prisilnog domaćina” pronalazim Bazu M.A.S.H., kompletna pokretna ratna bolnica, operaciona sala. (...) Kuće su pune hrane, šunki, sira... Grah je na stolu u velikom loncu! (...) Gledam u njega i krajem oka vidim ”nogicu”. Crni se nogica, no nekako mi je čudna, zagasita. Nagnem lice bliže loncu i ne vjerujem svojim očima! Pa ja gledam u metal! Vadim šipku iz moje puške i krajnjim oprezom pomičem pažljivo metal. Gledam i ne vjerujem... PA OVO JE DRŠKA PIŠTOLJA ! TT ! Odmah sam ga prepoznala. TT viri iz lonca punog graha. Marković me uopće nije skužio što

---

³⁶⁵ „Oslobođeno Saborsko [HRT]“, <https://www.youtube.com/watch?v=i88DAhh5TcM> (citirano 2. 12. 2014.)

³⁶⁶ Presuda Raspravnog vijeća MKSJ-a Milanu Martiću, Haag, 12. 6. 2007., 79.

sam rekla, a već je u ruci držao Škorpion - trofej i po! Obično ga nose "Face"! Ma di si to izvuka!? Našao u fotelji!...Kojoj fotelji!? Na kojoj si sjedila - smijao se poput malog djeteta! A vidi ovoooooo!?...i izvučem Pištolj TT, nasaden na šipku moje puške te ga krajnjim oprezom spustim na pod, pretpostavljajući da je možda metak u cijevi i da bih se mogla slučajno ozlijediti. Grah i mast cijedili su se s njega. Svašta! Koja je to brzina bježanja bila, kada su ga uvalili u lonac graha. (...) Ulazim u garažu. Prepuna je svakakvog alata, ali i "specijalnih stvari". Zadivljeno posmatram veliki sanduk prepun štekera, šuko utičnica, pipa za vodu, pa se mislim "ovaj mora da je bio vodoinstalater"! U samom uglu velike garaže prostirao se je dugi radni stol, a na njemu svakakve steg, glodalice, cijevi... čija unutrašnjost me je trгла iz primisli kako je riječ o "vodoinstalateru". Otvaram ormar sa desne strane, opet krajnjim oprezom (da ne bude žica!), a ono kundak na kundaku. Same puške, patroni, municija, pribor za čišćenje, rezervne cijevi pištolja, hrpa okvira i prekrasan snajper sa optikom. No tu je i pribor za "upucavanje", štimanje nišana! Ovo je profesionalac".

Sanja Šale piše i o ulasku njenih „Tigrova“ u Saborsko: „Dolaskom u selo vidimo na početku samo jednu kuću sa desne strane, onako relativno očuvanu, a onda sablasni prizor ravan apokaliptičnim filmovima. Nema nikakve table sa nazivom mjesta. Odavno je skinuta. Prema karti znam da je predamnom Saborsko. Naši vojnici su poslagani uz rubove ceste. U daljini se nazire pročelje jedne velike bivše zgrade, centralne u selu (to je zgrada Općine), ali je sva izbušena. Ostao je samo zid pročelja i ništa više. Sve uokolo ne postoji. (...) Trava je visoka metar i po, uf... Nije dobro. Joj ako budem morala negdje skočit i zaleć... Sigurno ima mina (...) Preuzimam prema zapovijedi bdijenje nad ostatkom ove skupine. Tenk rula po cesti. Pješaštvo je sa obje strane, pješačim i ja. Polako, korak po korak, pa kroz cijelo selo. Metak je u cijevi. Puška čvrsto stisnuta. Zanimljivo... U Saborskom još uvijek ne vidim niti jednu kuću. Pa di su ode kuće... Sama travurina i šuma!? Kad ćemo već ući u centar sela, pitam kolegu. "Pa ušli smo"- veli on meni. Kako smo ušli!? Pješke...progovara i smije se. Ček! Ono je centar sela? Da. A di su kuće??? Okrećem se. I šokirano skužim. Piramidalne hrpice zagasite boje. Samljevenu ciglu, koju je prekrila visoka trava. Ne treba mi objašnjenje. Sve je jasno! Bože kolika je to mržnja u čovjeku, da te prvo zarobi, prebije i ubije, pa te opljačka, sustavno. Skida sve što se skinuti da, pa te potom minira i na kraju pregazi teškim strojevima, bagerima, tenkovima. Bože... Pa uništili su cijelu jednu generaciju ljudi! Zato je moj "domaćin-puškar" imao punu kuću štekera, utičnica, pipa za vodu, kada i tuš kada, štokova i vrata... Sve je to bilo poslagano u garaži i potkrovlju kuće. (...) Jedan izviđač mi kaže: "dole u centru sve je minirano, našli smo na minsko polje i čini nam se jamu. Obilježili smo je krpama. Čekali smo inženjere da dođu. Tko zna što je unutra. Pazi se kad se vraćaš da

ne nagaziš. Kasnije ću saznati od kuharice iz moje vojarne, koja je iz Saborskog, da oni za tu jamu znaju, odnosno preživjeli, još kada su seljani zarobljeni 1991. godine. Tu su ubijeni njeni roditelji, rođaci i brojni seljani. (...) Iskricali smo nekoliko sanduka municije i preko 50 pušaka, sanduk granata, cijelu onu pokretnu kiruršku salu. Sve je to bilo natrpano u vozilu. Imala sam vremena da otrčim u sobu, obučen čistu uniformu i već sam bila natrag sa ogromnim sendvičem u ruci. Napravila mi ga je kuharica iz vojarne, Saborčanka čiji su roditelji ležali u dubokoj jami u centru sela i čekali da ih netko pronađe, još od 1991. godine. Pričajući kasnije sa njom, nakon gotovo godinu dana od identifikacije, rekla mi je da ih je odmah prepoznala. Oca po specifičnom satu kojeg srećom nitko nije ukrao, a majku po naušnicama. DNK analiza učinila je ostatak. Sada mirno spavaju na seoskom groblju“.³⁶⁷

Trećeg dana operacije „Oluja“, 6. kolovoza, 99. brigada je izvela čišćenje Plašćanske doline i izbila na zadanu crtu u području Vrela Mrežnice, gdje je izvršila blokadu Poligona Slunj.³⁶⁸ Plaški i Saborsko su 7. kolovoza posjetili novinari *Vjesnika*, koji piše: „Gledamo u Plaškom cijele kuće. Pravoslavna crkva u središtu stoji netaknuta. Čuvamo je, kažu nam Varaždinci“.³⁶⁹ Pošta i telefonska centrala u Plaškom zatečeni su u neurednom i devastiranom stanju. Odmah nakon oslobođenja uspostavljene su telefonske veze i postavljena telefonska govornica. Prijenosni spojni put od L. Jesenice do Saborskog u cijelosti je uništen. Jedini trag na mjestu gdje je nekad bila pošta u Saborskom bio je jedan poštanski kovčez u hrpi opeke.³⁷⁰ Petnaest žrtava Saborskog ubijenih na dan okupacije i bačene u zajedničku jamu na lokaciji Popov Šanac u blizini župne crkve, ekshumirane su 26. 10. 1995.³⁷¹ i pokopane 15. 11. 1995. na mjesnom groblju u Saborskom.³⁷²

Više od 4000 pripadnika Hrvatske vojske i policije u Domovinskom ratu prošlo je kroz redove vojnih i policijskih postrojbi u bivšoj općini Ogulin.³⁷³ S područja općine Ogulin, u postrojbe HV-a za vrijeme Domovinskog rata mobilizirana su 3593 vojna obveznika, od čega 3488 Hrvata, 53 Srba, 20 Roma, 14 Muslimana, 10 Albanaca, 3 Slovenca i 2 Slovaka i Makedonca.³⁷⁴ Za vrijeme rata, poginulo je 125 branitelja, pripadnika Hrvatske vojske i

---

³⁶⁷ „Prašinarske priče“ (5.8.2013.), <http://nakovana.com/2013/08/prasinarske-price-tigra-iz-kucista/> (citirano 2.12.2014.)

³⁶⁸ Marijan, 95.

³⁶⁹ NSV, 378.

³⁷⁰ Čišper, 213.

³⁷¹ Presuda Županijskog suda u Rijeci, Odjel za ratne zločine, K-Rz-5/12-118, Rijeka, 23. 9. 2013., 3.

³⁷² Ana Tomljenović, „Lički Hrvati civilne žrtve u obrambeno-osloboditeljskom ratu 1991.-1995.“ u: *O žrtvama u ratu i u miru, zbornik radova Četvrtog hrvatskog žrtvoslovnog kongresa*, ur. Zvonimir Šeparović (Zagreb: Hrvatsko žrtvoslovno društvo, 2008), 455. (dalje: Tomljenović)

³⁷³ Fotomonografija, 17.

³⁷⁴ IDG, 52.

policije s područja bivše općine Ogulin, a 710 ih je ranjeno, mnogi od njih s trajnim posljedicama na zdravlje.³⁷⁵ Među poginulim braniteljima, 26 ih je iz Saborskog. Tako je Saborsko, u kojem je prema popisu 1991. godine živjelo 2,93% stanovništva općine Ogulin, imalo 20,8% poginulih branitelja istog prostora. Trojica branitelja vode se nestalima. Starost poginulih branitelja bila je od nepunih 17 (Milan Sabljak, pripadnik Narodne zaštite Ogulin) do 64 godine.

Podaci o smrti dostupni su za 79 pripadnika srpskih postrojbi s okupiranog područja općine Ogulin.³⁷⁶ U Plaškom su nakon operacije „Oluja“ hrvatski policajci zatekli oko 150 civila.³⁷⁷ Hrvatski helsinški odbor u svom izvještaju „Vojna operacija Oluja i poslije“ navodi pet srpskih civila poginulih i nestalih za vrijeme i nakon operacije „Oluja“ na prostoru bivše općine Ogulin. Sudsko vijeće haškog tribunala ustvrdilo je da izvješće HHO-a donosi tvrdnje čiji izvori nisu navedeni, kao i dvostruke opise istih događaja. Iz tih razloga, sudsko vijeće je odlučilo da se neće oslanjati na prilog P2402 (Izvješće koje se vodi pod naslovom „Vojna operacija Oluja i poslije“) za informacije koje su u njemu iznesene, ukoliko nisu potkrijepljene nekim drugim dokaznim materijalom.³⁷⁸ Poginuli i nestali srpski civili na prostoru bivše općine Ogulin iz izvješća HHO-a „Vojna operacija Oluja i poslije“ su:

1. Mileva (Branko) Grba, Srpkinja, stara oko 37 godina, Lička Jesenica 169, Lička Jesenica. Bila je mentalno bolesna osoba. Za vrijeme vojno - redarstvene akcije „Oluja“ ostala je u selu. Nekoliko dana nakon odlaska HV-a iz sela, pronađena je ubijena u svojoj kući.
2. Đuro (Mane) Jovetić, Srbin, star oko 70 godina, Begovac. Pogodio ga je geler granate kojima je HV granatirao područje Begovca 4. kolovoza 1995.
3. Mileva (Dušan) Grba, Srpkinja, r. 1934. u Ličkoj Jesenici, Lička Jesenica. Ostala je u selu za vrijeme vojno - redarstvene akcije „Oluja“. Prema jednoj verziji, nađena je ubijena iza kuće.³⁷⁹ Prema drugoj verziji, ubijena je i pronađena u bunaru.
4. Bude Vezmar, Srbin, rođen oko 1910. u Begovcu, Begovac. Tijekom vojno - redarstvene akcije „Oluja“ ostao je u selu. Bio je nepokretan. Svjedok navodi kako je krevet na kojem je ležao bio izrešetan mecima.³⁸⁰
5. Rade (Nikola) Ralić, Srbin iz Blata, rođen oko 1933., nije napuštao selo za vrijeme operacije „Oluja“. Nedugo nakon „Oluje“ je nestao i nije poznato što se s njim dogodilo.³⁸¹

---

³⁷⁵ Fotomonografija, 17.

³⁷⁶ IDG, 127.

³⁷⁷ NSV, 388.

³⁷⁸ Andrija Hebrang, *Zločini nad civilima u srpsko-crnogorskoj agresiji na Hrvatsku* (Zagreb, Zadar: Udruga hrvatskih liječnika dragovoljaca 1990. – 1991., Ogranak Matice hrvatske u Zadru, 2013), 235.

³⁷⁹ HHO, 224.

³⁸⁰ Isto, 225.

Rade (Nikola) Ralić navodi se u popisu osoba čiji je nestanak pokrenut posredstvom Međunarodnog odbora Crvenog križa pri Upravi za zatočene i nestale Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. No, ondje se kao datum njegovog rođenja navodi 1. 5. 1954., datum nestanka 5. 8. 1995., a mjesto nestanka Mala Kapela³⁸² (Blata je naselje uz obronke Male Kapele). Pretpostavljam da je riječ o istoj osobi. Na istom popisu nalaze se Milan (Rade) Boca (12. 12. 1939. – nestao 4. 8. 1995. u Plaškom), Mile (Dmitrije) Dokmanović (1. 1. 1932. – nestao 5. 8. 1995. u Plaškom)³⁸³ i Milan (Rade) Vorkapić (25. 9. 1954. – nestao 5. 8. 1995. u Trojvrhu).³⁸⁴ Na popisu umrlih civila na okupiranom području za koje se na temelju izvora može pretpostaviti da je njihova smrt posljedica ratnog djelovanja ili da je riječ o nasilnoj smrti (ubijeni od pripadnika srpskih postrojbi ili civila srpske narodnosti), bez obzira na to je li ona posljedica izravnog ratnog djelovanja, nalaze se Milan (Petar) Čalina (3. 11. 1934. – 12. 1. 1995.)³⁸⁵, Milka (Pero) Grba (1946. – poginula 16. 10. 1991.), Smiljana (Rade) Grba (1914. – poginula 16. 10. 1991.)³⁸⁶ i Milka Vrcelj (poginula 6. 8. 1995.).³⁸⁷

Uz ranije spomenute stradale civile iz današnjih općina Saborsko i Plaški, civilne žrtve rata su i 15-godišnji Paulino (Ivan) Brletić (17. 8. 1979. – 9. 4. 1994.) iz Ogulina,³⁸⁸ 15-godišnji Mario (Josip) Cindrić (31. 8. 1977. – 18. 10. 1992.) iz Ogulina,³⁸⁹ Josip (Ivan) Rendulić (11. 9. 1955. – 15. 11. 1992.) iz Josipdola,³⁹⁰ Mile (Jovo) Popović iz zaseoka Popovići kraj Munjave (poginuo 6. 11. 1991. od mitraljiranja aviona JNA)³⁹¹ i Milan Turkalj, Hrvat iz Trojvrha, kojeg je 5. 8. 1995. ubio pripadnik „Plaščanske brigade“, paravojske tzv. RSK Milko Pandža.³⁹² Na prostoru općine Ogulin u Domovinskom ratu bile su tri maloljetne ratne žrtve (dva civila Hrvata i branitelj Hrvat, dok među srpskim žrtvama nema maloljetnih). Ranjeno je 16 djece, od čega 13 na području Grada Ogulina i 3 u općini Josipdol.³⁹³

---

³⁸¹ Isto, 240.

³⁸² IDG, 151.

³⁸³ Isto, 150.

³⁸⁴ Isto, 151.

³⁸⁵ Isto, 130.

³⁸⁶ Isto, 132.

³⁸⁷ Isto, 148.

³⁸⁸ Isto, 87.

³⁸⁹ Isto, 89.

³⁹⁰ Isto, 108.

³⁹¹ OKUDR, 580.

³⁹² Presuda Županijskog suda u Karlovcu, K-19/95-21, Karlovac, 21. 11. 1995.

³⁹³ IDG, 64.

8. POSLJEDICE RATA

Hrvatski helsinški odbor, prema svjedočenjima Srba koji su tijekom operacije „Oluja“ ostali u svojim kućama u bivšem Sektoru Sjever, navodi da se veći broj slučajeva uništavanja objekata dogodio mnogo vremena nakon same akcije. Prvi val jedinica HV-a uglavnom je prošao ne čineći znatnijih šteta na oslobođenim područjima, ali oni koji su stizali nakon njih i naseljenici koji su se ubrzo nakon akcije naselili na oslobođena područja, sudionici su češćih incidenata. U svom specijalnom izvještaju, promatrači Europske komisije su zaključili: „Nemoguće je ustanoviti točan opseg uništenja, ali je primjetno da je razaranje bilo potpunije u bivšem Sektoru Jug, nego u bivšem Sektoru Sjever“. Očigledno je da postrojbe nisu dobivale naredbe za uništavanje, paljenje i pljačku iz Glavnog stožera HV-a. Petar Mrkalj, član i aktivist HHO-a, u studenom 1995. izjavio je: „Na tom području (bivši Sektor Sjever) – što služi na čast državi Hrvatskoj – većina kuća nije spaljena. Ostale su cijele i mogu se koristiti. Svakodnevno u njih naseljavaju izbjeglice iz BIH i Vojvodine. Kuće koje su ostale prazne i nisu naseljene, sve su opljačkane“.³⁹⁴

Minska polja koja su zaostala nakon Domovinskog rata direktno ugrožavaju sigurno korištenje prostora i onemogućavaju normalizaciju života nakon završetka rata. Nakon rata, od nagaznih mina, „agresije koja još traje“, na području općina Plaški i Saborsko poginuli su Marijan Grdić (rođen 1. 9. 1970., poginuo 1. 9. 1995.),³⁹⁵ Slavko Kovačić (rođen 1960.), Joso Kovačić (rođen 1913.), Branko Sabljak (rođen 1968.) i Miroslav Družić (rođen 1971.).³⁹⁶

Demografske posljedice rata mogu se sagledavati usporedbom popisa stanovništva 1991. godine, izvršenog uoči rata, s popisom stanovništva iz 2001. godine. Pri analizi rezultata popisa stanovništva važno je uzeti u obzir metodološke promjene u pojedinim popisima. Te promjene razlog su da nisu svi popisni rezultati izravno usporedivi. Popis 1991. obavljen je prema načelima stalnog stanovništva (*de iure* načelo), a popis 2001. prema načelu prisutnog stanovništva (*de facto* načelo).³⁹⁷

---

³⁹⁴ HHO, 249.

³⁹⁵ IDG, 92.

³⁹⁶ Tomljenović, 456.

³⁹⁷ Ivo Turk, „Suvremene demografske promjene na kontaktnom prostoru Karlovačke i Ličko-senjske županije: analiza slučaja“, u: *Identitet Like: korijeni i razvitak, knjiga II*, ur. Željko Holjevac (Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2009), 69. (dalje: Turk 2009a)

Tablica 2. Promjena broja stanovnika 1991. - 2001.³⁹⁸

Jedinica lokalne samouprave	Broj stanovnika 1991.	Broj stanovnika 2001.	Indeks promjene 1991./2001.
Grad Ogulin	16732	15054	89,97
Općina Josipdol	4850	3987	82,21
Općina Plaški	4317	2292	53,09
Općina Saborsko	1501	860	57,30
Općina Tounj	1695	1252	73,86
Ukupno (bivša općina Ogulin)	29095	23445	80,58

Prostor bivše općine Ogulin prema popisu iz 1991. godine imao je 29095 stanovnika, dok je 2001. imao 23445 stanovnika. Što se tiče općeg/ukupnog kretanja stanovništva (prirodno kretanje i migracije) u međupopisnom razdoblju 1991.-2001., spomenuti prostor izgubio je 5650 stanovnika, od toga 1172 prirodnim kretanjem stanovništva (4% stanovništva iz 1991.), a ostatak čini negativni migracijski saldo (-4478 stanovnika ili -15,4% stanovništva). Tip općeg kretanja stanovništva je E4 (izumiranje).³⁹⁹ Promatrani prostor kontinuirano gubi stanovništvo od 1931., što je posebno izraženo nakon Drugog svjetskog rata. Uzroke treba tražiti u procesima deagrarizacije, deruralizacije i urbano bazirane industrijalizacije. Budući da je promatrani prostor ruralni, jasno je da spomenuti procesi potiču iseljavanje stanovnika iz sela u gradove. Grad Ogulin je receptivno središte za stanovništvo iz okolnih ruralnih prostora. Iseljavanje iz ruralnih područja rezultiralo je smanjenjem demoreproduktivnog potencijala ruralnog stanovništva, jer je sa sela najviše odlazilo stanovništvo u najpovoljnijoj reproduktivnoj dobi. Proces ukupne depopulacije dodatno je pojačan prirodnim padom broja stanovnika.⁴⁰⁰ Vrlo negativan utjecaj na strukturu stanovništva imao je Domovinski rat (i srpska okupacija), koji je već postojeće teško stanje dodatno pogoršao. Danas je najteža situacija u općini Saborsko, čije je stanovništvo u izrazito dubokoj starosti.⁴⁰¹ Od 1991. do 2001., najveću depopulaciju doživjele su općine Plaški (pad

³⁹⁸ Isto, 73.; Ivo Turk, „Promjene u narodnosnom sastavu stanovništva Karlovačke županije (1991. – 2001.),“ u: *Demografski kontekst i sociokulturne posljedice Hrvatskoga Domovinskog rata*, ur. Dražen Živić, Ivana Žebec (Zagreb - Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2009), 87. (dalje: Turk 2009b)

³⁹⁹ Pejnović, 76.

⁴⁰⁰ Turk 2009a, 73.

⁴⁰¹ Isto, 82.

od 46,91%) i Saborsko (pad od 42,70%). U istom razdoblju, broj stanovnika Ogulina smanjen je za 10,03%.⁴⁰²

Tijekom rata nisu bili okupirani Grad Ogulin, najveći dio općine Tounj, te sjeverni i zapadni dio općine Josipdol, dok su općine Plaški i Saborsko u cijelosti bile okupirane. S okupiranih prostora Hrvati su bili protjerivani.⁴⁰³ Tijekom Domovinskog rata znatno je padao broj rođenih i umrlih. To je posljedica nepotpunosti podataka o vitalnoj statistici. Pobunjeni Srbi za vrijeme okupacije nisu na okupiranom prostoru vodili sustavnu vitalnu statistiku, pa su registrirani samo rođeni i umrli koji su se tada zatekli na slobodnom prostoru. Neposredno nakon rata, natalitet je bio nešto viši zbog imigracije izbjeglog stanovništva iz susjedne BIH, pa je nakratko smanjena prirodna depopulacija.⁴⁰⁴ Cijeli promatrani prostor ima negativnu migracijsku bilancu, odnosno emigracijski karakter, a uzrok je Domovinski rat i iseljavanje stanovništva srpske nacionalnosti. Najveći dio Srba izbjegao je iz Hrvatske uoči početka „Oluje“ u Srbiju. Emigracija Srba je s različitim intenzitetom trajala čitavo vrijeme srpske okupacije. Razlozi su bili blizina ratnih zbivanja i opća nesigurnost na okupiranom prostoru. Nakon oslobođenja okupiranih prostora, dio promatranog prostora naselili su protjerani Hrvati iz dijelova BIH pod srpskom vlašću.⁴⁰⁵ Ogulin je po broju stanovnika drugo naselje u Karlovačkoj županiji i njegove centralne funkcije uvjetovale su nešto manje negativno opće kretanje stanovništva, no u međupopisnom razdoblju situacija se pogoršala, a uzroci su loša ekonomska situacija i Domovinski rat.⁴⁰⁶

U međupopisnom razdoblju 1991.-2001., na prostoru bivše općine Ogulin broj Hrvata povećao se s 17566 na 17869, odnosno za 1,72% (303), ponajviše zahvaljujući doseljavanju izbjeglog hrvatskog stanovništva iz Bosne. U istom razdoblju, broj Srba je pao s 10113 na 4809, odnosno za 52,45% (5304). U popisu više nije bilo kategorije Jugoslaveni koja je 1991. činila 1,99% (580 stanovnika). Broj ostalih smanjio se s 836 na 737. Udio Hrvata porastao je s 60,37% na 76,21%, a udio Srba pao s 34,76% na 20,51%.⁴⁰⁷ Broj Hrvata u Gradu Ogulinu je blago pao s 11 472 na 11 390, a udio je porastao s 68,49% na 75,66%. Broj Srba u Gradu Ogulinu pao je s 4329 na 3138, a udio s 25,85% na 20,84%. Više nije bilo kategorije Jugoslaveni koja je 1991. činila 2,48% (416 stanovnika). Broj Hrvata u općini Josipdol pao je

---

⁴⁰² Turk, Jukić, 1178.

⁴⁰³ Turk 2009a, 73.

⁴⁰⁴ Isto, 75.

⁴⁰⁵ Isto, 76.

⁴⁰⁶ Isto, 78.

⁴⁰⁷ Pejnović, 80.

s 3742 na 3489, a udio se povećao sa 77,15% na 87,51%. Broj Srba pao je s 866 na 417, a udio s 17,86% na 10,46%.

Naseljavanjem izbjeglih Hrvata iz Bosne nakon oslobođenja okupiranog prostora, broj Hrvata u općini Plaški znatno je porastao s 83 na 1054 (indeks promjene 1991./2001. iznosi 1336,14), a udio s 1,92% na 48,39%. Broj Srba znatno je pao s 4074 na 1054 (indeks promjene 25,87), a udio s 94,37% na 45,99%. Broj Hrvata u općini Saborsko pao je s 801 na 675 (indeks promjene 84,27), a udio porastao s 53,36% na 78,49%. Broj Srba pao je s 658 na 165 (indeks promjene 25,08), a udio s 43,84% na 19,19%. U općini Tounj, broj Hrvata pao je s 1466 na 1206, a udio je porastao s 86,49% na 96,33%. Broj Srba pao je s 186 na 35 (indeks promjene 18,81), a udio s 10,97% na 2,80%.⁴⁰⁸ Najmanju regresiju Srba zabilježio je Grad Ogulin koji tijekom Domovinskog rata u cijelosti nije bio okupiran. Dio izbjeglih Srba vratio se svojim domovima, no broj Srba danas je unatoč tome znatno manji nego 1991. godine.⁴⁰⁹ Ivo Turk u svom radu *Promjene u narodnosnom sastavu stanovništva Karlovačke županije (1991. – 2001.)* napominje da su se pojedini stanovnici koji su se izjašnjavali kao Srbi 1991. godine, izjasnili 2001. godine kao Hrvati, što se prije svega odnosi na potomke tzv. miješanih brakova, u kojima je jedan roditelj hrvatske, a drugi srpske narodnosti.⁴¹⁰

Okupirani prostor bivše općine Ogulin 1991. imao je 6412 stanovnika, a 2001. godine 3442 (53,68% od predratnog broja). Okupirana naselja sa srpskom većinom 1991. (sva okupirana naselja osim Saborskog), te godine imala su 5560, a 2001. godine 2776 stanovnika (49,93% od predratnog broja). Neokupirani prostor općine Ogulin 1991. imao je 22 683 stanovnika, a 2001. 20 003 stanovnika (88,18% predratnog broja).⁴¹¹ Usporedimo li gustoću naseljenosti (st./km²) 1991. i 2001., ona je na prostoru Grada Ogulina 1991. iznosila 30,85, a 2001. 27,76 st./km². U općini Tounj pala je sa 17,84 na 13,18 st./km², u općini Josipdol s 29,32 na 24,10 st./km², u općini Plaški s 27,42 na 14,56 st./km², a u općini Saborsko s 11,37 na 6,52 st./km².⁴¹²

Socijalno-ekonomska struktura stanovništva svjedoči o propadanju industrije u međupopisnom razdoblju 1991.-2001. Udio stanovništva bivše općine Ogulin u II. sektoru (industrija, građevinarstvo...) pao je s 38,6% na 19,4%, dok je u istom razdoblju udio stanovništva Hrvatske u II. sektoru porastao s 26% na 31,5%. Udio stanovništva bivše općine Ogulin u IV. sektoru (uprava, školstvo, zdravstvo, policija...) porastao je s 19,9% na 25%,

---

⁴⁰⁸ Turk 2009b, 87.

⁴⁰⁹ Isto, 90.

⁴¹⁰ Isto, 94.

⁴¹¹ Naselja i stanovništvo RH 1857. - 2001., Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske

⁴¹² Turk, Jukić, 1177.

dok je na nivou Hrvatske pao s 37,5% na 16,5%. Udjeli ostalih sektora u bivšoj općini prate trendove Hrvatske. Udio I. sektora (poljoprivreda, šumarstvo...) u bivšoj općini Ogulin porastao je s 8,4% na 10%, dok je udio III. sektora (uslužne djelatnosti) porastao s 33,1% na 45,6%. U bivšoj općini Ogulin u međupopisnom razdoblju promijenjena je socijalno-ekonomska struktura prema udjelu sektora od najvećeg prema najmanjem s II-III-IV-I na III-IV-II-I.⁴¹³

Godinama nakon završetka Domovinskog rata, pojedine osobe osuđene su za ratni zločin u Saborskom. Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) u presudi bivšem premijeru samoproglašene SAO Krajine i predsjedniku RSK Milanu Babiću, koji je 29. 6. 2004. osuđen na 13-godišnju zatvorsku kaznu⁴¹⁴, navodi i Saborsko među mjestima istrebljivanja ili ubijanja i prisilnog preseljenja Hrvata, te smišljenog razaranja kuća i drugog javnog i privatnog vlasništva, sakralnih građevina i povijesnih spomenika Hrvata i drugih ne-Srba.⁴¹⁵ Presuda Žalbenog vijeća MKSJ-a Milanu Martiću (osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 35 godina⁴¹⁶) iz 8. 10. 2008., navodi da su u vezi zločina u Saborskom dokazani svi elementi progona kao zločina protiv čovječnosti, ubojstva kao zločina protiv čovječnosti i ubojstva kao kršenja zakona i običaja ratovanja. Dokazani su i elementi bezobzirnog razaranja sela ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kao i elementi zločina i pljačke javne ili privatne imovine. Za osam žrtava je ustanovljeno da su ih ubili vojnici u maskirnim uniformama i sivomaslinastim uniformama, kao i dva vojnika u srpskim tamnosivim uniformama i šljemovima s petokrakom. Dvanaest žrtava su ubili pripadnici jedinica koje su bile u Saborskom poslije napada 12. 11. 1991. Dokazi pokazuju da su napadi izvršeni radi povezivanja srpskih sela i krajeva preko nesrpskih područja. Martiću je izrečena osuđujuća presuda za zločine počinjene u Saborskom i ostale zločine, jer su oni bili prirodna i predvidiva posljedica ostvarenja zajedničkog cilja udruženog zločinačkog pothvata.⁴¹⁷

Za ratni zločin u Saborskom, Vrhovni sud RH u Zagrebu je 26. 6. 1996. u odsutnosti osudio Nikolu Medakovića na kaznu zatvora u trajanju od 20 godina.⁴¹⁸ Presudom Vrhovnog suda u Zagrebu od 19. 3. 1996., Milko Pandža proglašen je krivim što je 5. 8. 1995. godine u blizini mjesta Trojvrh kao pripadnik paravojske tzv. RSK, bez ikakvog povoda lišio života

---

⁴¹³ Pejnović, 90.

⁴¹⁴ Presuda Raspravnog vijeća MKSJ-a Milanu Babiću, Haag, 29. 6. 2004, 33.

⁴¹⁵ Isto, 6.

⁴¹⁶ Presuda Žalbenog vijeća MKSJ-a Milanu Martiću, Haag, 8. 10. 2008., 136.

⁴¹⁷ Presuda Žalbenog vijeća MKSJ-a Milanu Martiću, Haag, 8. 10. 2008., 73.

⁴¹⁸ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 921/1994-3, Zagreb, 27. 6. 1996.

civila Milana Turkalja, ispalivši mu u leđa više hitaca iz puške. Izrečena mu je kazna zatvora u trajanju od 15 godina.⁴¹⁹ Presudom Vrhovnog suda RH u Zagrebu iz 27. 2. 2014., Zdravko Pejić, rođen 11. 1. 1960. u Ogulinu, u odsutnosti je proglašen krivim za ubojstvo Nikole i Kate Dumenčić u Saborskom, odnosno za kazneno djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, te osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 15 godina.⁴²⁰ Županijski sud u Karlovcu je 6. 4. 1994. za pljačku imovine civilnog stanovništva i protuzakonito prisvajanje imovine u velikim razmjerima što nije opravdano vojnim potrebama, krivim proglasio osmorku iz Ličke Jesenice u odsutnosti: Milana Ogrizovića, Živka Grbu, Nikolu Momčilovića, Iliju Vukelića, Nikolu Vukelića, Bogdana Grbu, Nikolu Jovetića i Milana Čikaru.⁴²¹ Presudom Vrhovnog suda RH osuđeni su na kazne zatvora u trajanju od po 8 godina svaki.⁴²²

U središtu hrvatske tužbe za genocid protiv Srbije bili su zločini na Ovčari, u Vukovaru, Saborskom i Škabrnji. Hrvatski pravni tim pred Međunarodnim sudom pravde (ICJ) dokazivao je genocid na primjerima Veleprometa i Ovčare kod Vukovara te selima Škabrnji i Saborskom u studenome 1991. Članica hrvatskog pravnog tima Maja Seršić govorila je o stradanjima u Škabrnji i Saborskom koji su „izbrisani s lica zemlje“ u napadu JNA, srpske paravojske i milicije tzv. Krajine u studenome 1991. Prema Seršić, u Saborskom, selu u kojem je živjelo 95 posto Hrvata, smrtno je stradalo najmanje 20 ljudi u napadu JNA, krajinske milicije i teritorijalne obrane 12.11.1991. Jedna 80-godišnja starica zakopana je živa u ruševinama svoje kuće, a 80-godišnjak prerezanog vrata obješen o stablo, rekla je Seršić. „To su zvjerstva koja se ne mogu opravdati nikakvom vojnom svrhom“, ocijenila je. „Bog oprašta, mi ne. Dobrodošli u selo mrtvih“, napisali su počinitelji zločina na grafitu koji je predložen sucima kao dokaz zločina u Saborskom. Sudskom vijeću pročitano je i dio izvješća lokalnog srbijanskog zapovjednika Nikole Medakovića u kojem piše da „Saborsko više ne postoji, niti će ikada više postojati“.⁴²³

Međunarodni sud pravde u Haagu je 3. veljače 2015. objavio presudu u predmetu Tužba Republike Hrvatske protiv Republike Srbije zbog povrede odredbi Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida. Sud je odbio tužbu Republike Hrvatske, pri čemu je 15 sudaca glasalo za odbijanje, dok su 2 suca glasala protiv, tj. smatrala da je dokazan

---

⁴¹⁹ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj I Kž 28/1996-3, Zagreb, 19. 3. 1996.

⁴²⁰ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 702/13-4, Zagreb, 27. 02. 2014.

⁴²¹ Presuda Županijskog suda u Karlovcu, K-14/94-14, Karlovac, 6. 4. 1994.

⁴²² Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž-432/1994-3, Zagreb, 14. 6. 1994.

⁴²³ Proces u Haagu: Ovčara, Škabrnja i Saborsko dokaz genocidne namjere (5.3.2014.) <http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Proces-u-Haagu-Ovcara-Skabrnja-i-Saborsko-dokaz-genocidne-namjere> (citirano 12. 3. 2015.)

genocid nad Hrvatima.⁴²⁴ Sud je utvrdio da je ubijanje članova grupe kao *actus reus* genocida (fizički element genocida, dakle konkretni događaji koji čine elemente genocida sukladno definiciji iz Konvencije) počinjen, između ostalih mjesta, i u Saborskom.⁴²⁵ Sud je razmotrio dokaze, kao i utvrđenja MKSJ-a i to u predmetima Martić i Stanišić i Simatović te utvrdio da su Hrvati u Saborskom ubijeni tijekom studenog 1991. godine od strane JNA i srpskih snaga. Prilikom suđenja Milanu Martiću, MKSJ je zaključio da je 12. 11. 1991. u Saborskom najmanje 20 ljudi ubijeno od strane JNA i srpskih snaga, od čega najmanje 13 civila koji u vrijeme smrti nisu aktivno sudjelovali u sukobu. Za ostale žrtve, Sud nije imao dovoljno dokaza da bi utvrdio kada i gdje su ubijene, kao i tko ih je ubio. Sud je zaključio da su sva ubojstva izvršena s namjerom diskriminiranja na temelju hrvatske etničke pripadnosti. U slučaju Franka Simatovića i Jovice Stanišića, MKSJ je potvrdio da su JNA i srpske snage ubile devet Hrvata u Saborskom 12. 11. 1991., no istaknuo je da je zaprimio nedovoljne dokaze o okolnostima u kojima je ubijeno ostalih 11 osoba.⁴²⁶ No, drugi element za dokazivanje genocida je *mens rea*, koji traži da postoji namjera (genocidna namjera, *dolus specialis*) da se uništi u cijelosti ili u dijelu jedna zaštićena skupina. Iako je Sud utvrdio da je postojao obrazac ponašanja prema kojem su vršena genocidna djela prema zaštićenoj grupi Hrvata, zaključio je da iz počinjenja tih genocidnih djela ne proizlazi kao jedini mogući zaključak namjera da se Hrvati unište u cijelosti ili djelomično kao grupa. Obzirom da je Sud zaključio da nema ove posebne namjere, a koja je nužan element za utvrđivanje genocida, tužbu je odbio u cijelosti.⁴²⁷

ZAKLJUČAK

Tijekom Domovinskog rata u bivšoj općini Ogulin u cijelosti su bile okupirane današnje općine Plaški i Saborsko i manji dio današnjih općina Josipdol i Tounj. Nisu bili okupirani Grad Ogulin, najveći dio općine Tounj, te sjeverni i zapadni dio općine Josipdol. S okupiranih prostora Hrvati su bili protjerivani, dok je neokupirani prostor bio izravno ratno ugrožen i izložen granatiranju, pogotovo uz crtu bojišnice. Žarište srpske pobune u tom dijelu Hrvatske bio je Plaški. Naselje najviše pogođeno ratom na prostoru bivše općine Ogulin je

---

⁴²⁴ Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia) – Judgement of 3 February 2015, International Court of Justice, 3. 2. 2015., 145.

⁴²⁵ Isto, 3.

⁴²⁶ Isto, 86.

⁴²⁷ Isto, 120.

Saborsko, koje je i jedino okupirano većinski hrvatsko naselje na istom prostoru. Svi pokušaji deblokade Saborskog bili su neuspješni, pa je opkoljeno selo ostavljeno bez pomoći na milost i nemilost osvajaču. Zauzimanjem Saborskog od strane JNA i srpskih snaga, pobunjeni Srbi iz okupiranih područja povezali su se s ostatkom tzv. SAO Krajine. Preostali civili koji se nisu uspjeli izvući iz Saborskog predali su se s uvjerenjem da će biti sigurni zbog prisutnosti JNA, no na dan okupacije mjesta i nakon njega smrtno je stradalo 25 civila, dok su pojedini pušteni. Tijekom napada i većim dijelom za vrijeme okupacije, Saborsko je potpuno uništeno. Hrvatski mediji nisu pridali veliku pozornost ratnim događajima na prostorima općine Ogulin, dijelom i zbog toga što je najugroženije mjesto Saborsko bilo u okruženju od kolovoza 1991. do pada mjesta, bez električne energije, telefonskih linija i prometnih veza. Od hrvatskih dnevnika i tjednika najveću pozornost području općine Ogulin u Domovinskom ratu posvetio je *Novi list*, koji je u vrijeme najvećeg intenziteta rata svakodnevno izvještavao o novostima na području ogulinske općine. Zahvaljujući zauzimanju vojarni i uspješnoj obrani ogulinskog kraja, pobunjeni Srbi područje koje su okupirali nisu uspjeli povezati s većinski srpskim naseljima u Gorskom kotaru, čime nisu uspjeli doći u neposrednu blizinu granice sa Slovenijom i praktički omogućiti presijecanje Hrvatske na dva dijela. Na okupiranim područjima, sav privredni, a dobrim dijelom i društveni život gotovo je zamro uslijed nagle militarizacije cjelokupnog društva. Uz ratna stradanja, stanovništvo su mučili nedostatak električne energije i telefonskih linija, zatvorene škole, hiperinflacija, uništavanje i pljačka imovine. Gospodarstvo na čitavom području općine bilo je u propadanju. Veliki dijelovi tvorničkih imovina stavljeni su u funkciju rata, veliki dijelovi su oštećeni i otuđeni, mnogo radnika je mobilizirano, a nezaposlenost je konstantno rasla. Većinski srpska naselja na sjeveru i zapadu općine Ogulin nisu okupirana u Domovinskom ratu i na tom prostoru nije bilo velikog iseljavanja srpskog stanovništva, za razliku od okupiranog prostora iz kojega su se Srbi iseljavali tijekom čitavog razdoblja okupacije, a najviše Srba izbjeglo je uoči vojno-redarstvene operacije „Oluja“ kojom je spomenuti prostor vraćen u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske. U međupopisnom razdoblju 1991. - 2001., na prostoru bivše općine Ogulin broj Hrvata neznatno se povećao, ponajviše zahvaljujući doseljavanju izbjeglog hrvatskog stanovništva iz Bosne, dok je broj Srba pao za više od 50%. U Domovinskom ratu poginulo je 125 branitelja i 79 pripadnika srpskih postrojbi iz bivše općine Ogulin. Prema dostupnim podacima o ubijenima, poginulima i nestalima, stradala su 43 civila, od čega 30 Hrvata i 13 Srba. Tijekom Domovinskog rata smrtno je stradalo najmanje 247 ljudi s područja bivše općine Ogulin.

SAŽETAK

Tijekom Domovinskog rata okupirano je oko 32% općine Ogulin. Žarište srpske pobune u tom dijelu Hrvatske bio je Plaški, koji je najveće naselje na okupiranom prostoru. S okupiranih prostora Hrvati su bili protjerivani, dok je neokupirani prostor, uključujući grad Ogulin, bio izravno ratno ugrožen i izložen granatiranju. Naselje najviše pogođeno ratom na prostoru bivše općine Ogulin bilo je Saborsko, kao i jedino okupirano većinski hrvatsko naselje na istom prostoru. Zauzimanjem Saborskog od strane JNA i srpskih snaga, okupirana područja općine Ogulin povezala su se s ostatkom tzv. SAO Krajine. Na dan pada Saborskog 12. 11. 1991. i poslije pada mjesta ubijeno je 40 mještana, od čega 25 civila, a mjesto je potpuno uništeno. Zahvaljujući uspješnoj obrani Ogulina i okolnog područja, pobunjeni Srbi okupirano područje nisu uspjeli povezati s većinski srpskim naseljima u Gorskom kotaru. Najviše Srba izbjeglo je uoči vojno-redarstvene operacije „Oluja“, kojom je okupirani prostor vraćen u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske.

SUMMARY

OGULIN MUNICIPALITY IN THE CROATIAN WAR OF INDEPENDENCE

During the Croatian War of Independence, approximately 32% of the Ogulin municipality was occupied. Plaški was the centre of the Serbian rebellion in this part of Croatia and the largest settlement in the occupied territory. Croats were expelled from the occupied area, while the unoccupied territory was directly threatened by war and subjected to shelling, including town of Ogulin. Saborsko was the village most affected by the war in the former Ogulin municipality. It was the only occupied settlement with Croatian majority in the same area. When the Yugoslav People's Army and Serb forces occupied Saborsko, the occupied territories of the Ogulin municipality were merged with the rest of the so-called SAO Krajina. On the day of the occupation of Saborsko, on 12 November 1991, and after that, 40 villagers were killed, out of which 25 were civilians, and the village was completely destroyed. An effective defense of the Ogulin and the surrounding area prevented the rebel Serbs forces in merging the occupied territory and the villages of the Serbian majority located in Gorski Kotar. Most Serbs fled shortly before Operation Storm. The said military operation reinstated the constitutional and legal order of the Republic of Croatia in the occupied territory.

BIBLIOGRAFIJA

Izvori:

- Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia) – Judgement of 3 February 2015, International Court of Justice, 3. 2. 2015.
- Arhiv tajništva grada Ogulina
- *Glasnik – hrvatski politički tjednik*, 1991.
- Grdić, Petar. „Saborsko u paklu rata – svjedočanstva Petra Grdića Maćana“ (<http://blog.vecernji.hr/ratne-price/saborsko-u-paklu-rata>) (citirano 11. 3. 2015.)
- Izvještaj o provedenim izborima za zastupnike u Saboru Socijalističke Republike Hrvatske, Zagreb 1990.
- Naselja i stanovništvo RH 1857. - 2001., Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
- *Novi list*, 1991. – 1992.
- *Ogulinski list*, 1995.
- Oslobođeno Saborsko [HRT] <https://www.youtube.com/watch?v=i88DAhh5TcM> (citirano 2. 12. 2014.)
- Pecić, Mile. *Zakopani dnevnik: dramatična zbivanja 1990.-1991. u slunjskom kraju*. Zagreb: DoNeHa, 2003.
- Popis stanovništva 1991., Republički zavod za statistiku.
- Presuda Raspravnog vijeća MKSJ-a Milanu Babiću, Haag, 29. 6. 2004.
- Presuda Raspravnog vijeća MKSJ-a Milanu Martiću, Haag 12. 6. 2007.
- Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj I Kž 28/1996-3, Zagreb, 19. 3. 1996.
- Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž-432/1994-3, Zagreb, 14. 6. 1994.
- Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 702/13-4, Zagreb, 27. 2. 2014.
- Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž 921/1994-3, Zagreb, 26. 6. 1996.
- Presuda Žalbenog vijeća MKSJ-a Milanu Martiću, Haag, 8. 10. 2008.
- Presuda Županijskog suda u Karlovcu, K-9/94-101, Karlovac, 26. 5. 1994.
- Presuda Županijskog suda u Karlovcu, K-14/94-14, Karlovac, 6. 4. 1994.
- Presuda Županijskog suda u Karlovcu, K-19/95-21, Karlovac, 21. 11. 1995.
- Presuda Županijskog suda u Rijeci, Odjel za ratne zločine, K-Rz-5/12-118, Rijeka, 23. 09. 2013.
- Pulez, Željka. *Ratna kronika 1991./92.* Karlovac: Karlovački tjednik, 1992.

- *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 1. Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1990. - 1991.), 2. izd., ur. Mate Rupić. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007.*
- *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 2. Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (1990. - 1991.), ur. Mate Rupić. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata; Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2007.*
- *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 3. Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (siječanj - lipanj 1992.), ur. Mate Rupić. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2008.*
- *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 5. Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (srpanj - prosinac 1992.), ur. Mate Rupić. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2009.*
- *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 7. Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (siječanj - lipanj 1993.), ur. Mate Rupić. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2009.*
- *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 8. Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj - lipanj 1993.), ur. Mate Rupić. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata; Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2010.*
- *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 9. Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (srpanj - prosinac 1993.), ur. Mate Rupić. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2010.*
- *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 11. Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (siječanj - lipanj 1994.), ur. Mate Rupić. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2012.*
- *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 12. Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj - lipanj 1994.), ur. Željka Križe Gračanin, Ivan Radoš. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata; Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2012.*

- *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti, Knjiga 16. Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj - travanj 1995.)*, ur. Josipa Maras Kraljević, Janja Sekula Gibač. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata; Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2014.
- *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: memoarsko gradivo, Knjiga 2. Novinari - svjedoci vremena (zapisi Trajka Grkovskog: Plitvice – Karlovac 1991. - 1996.)*, ur. Ana Holjevac Tuković. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007.
- Skraćeni zapisnik sa sjednice OO HDZ-a Ogulin, Ogulin 24. 11. 1992.
- „Smještaj prognanika (6. 8. 1991.)“ <https://www.youtube.com/watch?v=aJrxospPimU> (citirano 11. 3. 2015.)
- Šale, Sanja. „Prašinarske priče“ (5. 8. 2013.) <http://nakovana.com/2013/08/prasinarske-price-tigra-iz-kucista/> (citirano 2. 12. 2014.)
- Videozapisi: Documenta – centar za suočavanje s prošlošću: osobna sjećanja
- *Vila Velebita*, 1995.
- „Za Hrvatsku kao Tigar“, dokumentarni film, redatelj Ninoslav Lovčević, HRT 1995.
- Zapisnik s 11. zajedničke sjednice sva tri vijeća SO Ogulin 2. 12. 1992.
- Zapisnik s 19. sjednice Gradskog vijeća Grada Ogulina, 09. 06. 1995.

Literatura:

- Barić, Nikica. *Srpska pobuna u Hrvatskoj: 1990.-1995.* Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2005.
- Brstilo Rešetar, Matea, Neveščanin, Ivica, Smetko, Andreja. *Domovinski rat, katalog izložbe*. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2013.
- Cencich, John R. *The Devil's Garden: A War Crimes Investigator's Story*. Lincoln, Nebraska: Potomac Books, 2013.
- Central Intelligence Agency, Office of Russian and European Analysis. *Balkan Battlegrounds: A Military History of the Yugoslav Conflict, 1990–1995, Volume 2*. Washington, D.C.: Central Intelligence Agency, 2002.
- Čišper, Zlatko. *HPT u Domovinskom ratu 1991.-1995.* Zagreb: Hrvatske telekomunikacije; Hrvatska pošta, 1999.

- Graovac, Igor. „Pokazatelji o civilnim žrtvama u bivšem, pod zaštitom Ujedinjenih naroda, Sektoru „Sjever“ u „Oluji“ i nakon nje.“ U: *Dijalog povjesničara-istoričara, sv. 8., Izlaganja s međunarodnog skupa održanog 26. – 28. rujna 2003. u Zagrebu*, ur. Hans-Georg Fleck, Igor Graovac, Zagreb: Zaklada Friedrich Naumann, 2004.
- Hebrang, Andrija. *Zločini nad civilima u srpsko-crnogorskoj agresiji na Hrvatsku*. Zagreb, Zadar: Udruga hrvatskih liječnika dragovoljaca 1990. – 1991., Ogranak Matice hrvatske u Zadru, 2013.
- Holjevac Tuković, Ana. „Lika u izvješćima plaščanskog ratnog biltena tzv. SAO Krajine 1991. – 1995.“ U: *Identitet Like: korijeni i razvitak*, ur. Željko Holjevac, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2009.
- Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava. Vojna operacija Oluja i poslije: izvještaj. Zagreb: Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, 2001.
- Iz ponora izvor – fotomonografija poginulih, umrlih i nestalih branitelja ogulinskog kraja u Domovinskom ratu 1991. - 1996., ur. Nikolina Luketić. Ogulin: Pučko otvoreno učilište Ogulin, 2011.
- *Izravni demografski gubici Karlovačke županije u Domovinskom ratu*, ur. Ante Nazor. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2008.
- Kolstø, Pål. *Media Discourse and the Yugoslav Conflicts: Representations of Self and Other*. Farnham: Ashgate Publishing, 2009.
- Krizmanić, Josip. *Saborsko i uža okolica*. Ogulin: Ogranak Matice hrvatske Ogulin, 1995.
- *Kronologija: Hrvatska, Europa, svijet*, ur. Ivo Goldstein. Zagreb: Novi liber, 2002.
- Lajnert, Siniša. *Hrvatske željeznice u Domovinskom ratu*. Zagreb: HŽ Holding, 2010.
- Marijan, Davor. „Djelovanje i pobuna Srba u Lici 1990. - 1992. godine.“ U: *Senjski zbornik*, ur. Miroslav Glavičić, Senj: Gradski muzej Senj, 2006.
- Marijan, Davor. *Oluja*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007.
- *Mass killing and genocide in Croatia 1991/1992: A book of evidence*, ur. Ivica Kostović i Miloš Judaš. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1992.
- Nazor, Ante. „Naoružavanje Srba u Hrvatskoj (Gorski kotar).“ *Hrvatski vojnik* 305/306 (2010)
- Nazor, Ante. „Saborsko i Plaški u izvorima Republike Srpske Krajine, I. dio.“ *Hrvatski vojnik* 321 (2010)
- Nazor, Ante. „Saborsko i Plaški u izvorima Republike Srpske Krajine, II. dio.“ *Hrvatski vojnik* 322 (2010)

- Nazor, Ante. *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990.-ih (Republika Hrvatska i Domovinski rat: pregled političkih i vojnih događaja 1990., 1991. – 1995./1998.)*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2011.
- Pejnović, Dane. *Zapadna Hrvatska: socijalno-geografska preobrazba u drugoj polovini 20. stoljeća*. Zagreb: Prosvjeta, Hrvatsko geografsko društvo, 2009.
- Peitel, Davor. *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.: memoarsko gradivo, Knjiga 5. Na prvoj crti protiv smrti (prilozi o povijesti regije Gacke u Domovinskom ratu 1991. - 1993.)*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2011.
- Proces u Haagu: Ovčara, Škabrnja i Saborsko dokaz genocidne namjere (5.3.2014.)
<http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Proces-u-Haagu-Ovcara-Skabrnja-i-Saborsko-dokaz-genocidne-namjere> (citirano 12. 3. 2015.)
- Radelić, Zdenko; Marijan, Davor; Barić, Nikica; Bing Albert; Živić, Dražen. *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Školska knjiga, 2006.
- Strižić, Ivan. *Bitka za Slunj (obrana i oslobođanje Grada Slunja i općina Rakovica, Cetingrad, Saborsko i Plitvička Jezera od velikosrpske agresije i okupacije 1991.-1995.)*. Slunj-Zagreb: Naklada Hrvoje, 2007.
- Strižić, Ivan. *Ogulinski kraj u Domovinskom ratu, I, Obrana i oslobođanje ogulinskoga kraja od srbijanske agresije i okupacije 1991.-1995.* Ogulin: Ogranak Matice hrvatske Ogulin, 2013.
- Strižić, Ivan. *Ogulinski kraj u Domovinskom ratu, II, Dokumenti*. Ogulin: Ogranak Matice hrvatske Ogulin, 2013.
- Šterc, Stjepan, Pokos Nenad. „Demografski uzroci i posljedice rata protiv Hrvatske.“ *Društvena istraživanja* 2-3 (1993)
- Tomljenović, Ana. „Lički Hrvati civilne žrtve u obrambeno-osloboditeljskom ratu 1991. - 1995.“ U: *O žrtvama u ratu i u miru, zbornik radova Četvrtog hrvatskog žrtvoslovnog kongresa*, ur. Zvonimir Šeparović, Zagreb: Hrvatsko žrtvoslovno društvo, 2008.
- Turk, Ivo, Jukić, Marijan. „Promjene u obrazovnoj strukturi stanovništva Karlovačke županije (1981. – 2001.).“ *Društvena istraživanja* 6/104 (2009)
- Turk, Ivo. „Promjene u narodnosnom sastavu stanovništva Karlovačke županije (1991. – 2001.).“ U: *Demografski kontekst i sociokulturne posljedice Hrvatskoga Domovinskog rata*, ur. Dražen Živić, Ivana Žebec, Zagreb - Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2009.

- Turk, Ivo. „Suvremene demografske promjene na kontaktnom prostoru Karlovačke i Ličko-senjske županije: analiza slučaja.“ U: *Identitet Like: korijeni i razvitak, knjiga II*, ur. Željko Holjevac, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2009.
- Valentić, Mirko. *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995.* Zagreb, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2010.

PRILOZI

Prilog 1. Ubijeni, poginuli i nestali civili Saborskog

1. Ana Bićanić, rođ. 06.05.1924., ubijena 12.11.1991.
2. Polde Conjar, rođ. 05.01.1895., zapaljen u kući, ostao zatrpan u ruševinama 12.11.1991.
3. Nikola Čorak, rođ. 20.11. 1914., poginuo 17. 10. 1991.
4. Kate Dumenčić, rođ. 02.08.1930., ubijena 12.11.1991.
5. Nikola Dumenčić, rođ. 24.04.1930., ubijen 12.11.1991.
6. Kate Grdić, rođ. 20. 07. 1930., nestala 13. 11. 1991.
7. Marko Grdić, rođ. 10.12.1906., ubijen 12.11.1991.
8. Josip Kovačić, rođ. 05.06.1913. ubijen 12.11.1991.
9. Mande Kovačić, rođ. 13.05.1911., nestala 12.11.1991.
10. Marija Krizmanić, rođ. 29.06.1902., nestala 12.11.1991.
11. Marija Krizmanić, rođ. 20.07.1921., ubijena 12.11.1991.
12. Kata Matovina, rođ. 04.11.1922., ubijena 12.11.1991.
13. Kate Matovina, rođ. 05.03.1920., zapaljena u podrumu kuće 12.11.1991.
14. Lucija Matovina, rođ. 11.05. 1906., ubijena 12.11.1991.
15. Marija Matovina, rođ. 11.09.1909., ubijena 12.11.1991.
16. Marta Matovina, rođ. 26.09.1918., živa zapaljena 12.11.1991.
17. Mate Matovina, rođ. 15.04.1895., ubijen 12.11.1991.
18. Milan Matovina, rođ.11.08.1940., ubijen 12.11.1991.
19. Slavica Matovina, rođ. 09.04.1959., zapaljena u kući 12.11.1991.
20. Ivka Sertić, rođ. 21.12.1912., nestala 20.11.1991.
21. Kata Sertić, rođ. 07.10.1910., nestala 20.11.1991.
22. Luka Sertić, rođ. 23.08.1919., nestao 13.11.1991.
23. Jelena Vuković, rođ. 24.10.1921., ubijena 12.11.1991.
24. Jelena Vuković, rođ. 14.08.1930., ubijena 12.11.1991.
25. Jure Vuković, rođ. 17.12.1929., ubijen 12.11.1991.
26. Marija Vuković, rođ. 19.08.1920., nestala 13.11.1991.

Prilog 2. Poginuli branitelji iz bivše općine Ogulin

1. Balon (Branko) Roberto, 143. brigada HV-a Ogulin (17. 07. 1967. – 18. 11. 1991.)
2. Bertović (Branko) Franjo, Domobranska bojna Ogulin (31. 1. 1965. – 14. 10. 1993.)
3. Bićanić (Pave) Milan, Narodna zaštita Saborsko (3. 7. 1927. – 12. 11. 1991.)
4. Bićanić (Mile) Nikola, Narodna zaštita Saborsko (17. 2. 1928. – 12. 11. 1991.)
5. Bićanić (Josip) Petar, Narodna zaštita Saborsko (13. 10. 1935. – 12. 11. 1991.)
6. Bišćanin (Ivan) Branko, 143. brigada HV-a Ogulin (25. 9. 1965. – 4. 6. 1992.)
7. Blašković (Ivan) Ivica, Domobranska bojna Ogulin (17. 6. 1959. – 22. 9. 1993.)
8. Bokulić (Vlado) Zlatko, Bataljun „Klek“ Ogulin (21. 10. 1956. – 19. 8. 1991.)
9. Božičević (Dragan) Milan, 143. brigada HV-a Ogulin (13. 5. 1953. – 17. 7. 1992.)
10. Brletić (Mate) Darko, MUP RH, PP Ogulin (16. 10. 1965. – 14. 10. 1991.)
11. Brozović (Marko) Mate, 1. gardijska brigada Zagreb – „Tigrovi“ (27.11. 1970. – 26. 9. 1991.)
12. Brozović (Dragan) Željko, 143. domobranska pukovnija Ogulin (3. 12. 1972. - 9. 8. 1995.)
13. Brozović (Franjo) Željko, MUP RH, PP Ogulin (20. 8. 1962. – 22. 8. 1991.)
14. Bulat (Franjo) Davor, ročni vojnik (18. 11. 1969. – 14. 3. 1991.)
15. Butković (Milan) Josip, 143. domobranska pukovnija Ogulin (14. 3. 1975. – 19. 8. 1995.)
16. Capan (Franjo) Zlatko, 143. brigada HV-a Ogulin (4. 6. 1955. – 16. 2. 1992.)
17. Cindrić (Đurđica) Aleksandar, 143. brigada HV-a Ogulin (9. 8. 1959. – 5. 1. 1992.)
18. Cindrić (Franjo) Ivica, MUP RH, PP Ogulin (16. 5. 1967. – 22. 7. 1991.)
19. Čorak (Tomo) Milan, MUP RH, PP Ogulin – Ratna jedinica Saborsko (8. 4. 1961. – 2. 11. 1991.)
20. Dragičević (Mate) Dubravko, 143. domobranska pukovnija Ogulin (16. 9. 1948. – 6. 6. 1996.)
22. Drašković (Franjo) Franjo, 143. brigada HV-a Ogulin (17. 2. 1969. – 15. 10. 1992)
21. Drašković (Ivan) Marijan, Domobranska bojna Ogulin (12. 11. 1962. – 31. 8. 1992.)
23. Dujmić (Milan) Josip, 110. brigada HV-a Karlovac (30. 12. 1961. – 7. 11. 1991.)
24. Dujmić (Franjo) Miroslav, 143. brigada HV-a Ogulin (12. 11. 1953. – 13. 1. 1994.)
25. Dumenčić (Nikola) Ante, MUP RH, PP Ogulin – Ratna jedinica Saborsko (13. 10. 1962. – 12. 11. 1991.)
26. Dumenčić (Nikola) Darko, MUP RH, PP Ogulin – Ratna jedinica Saborsko (9. 3. 1970. – 12. 11. 1991.)
27. Dumenčić (Slavko) Ivica, MUP RH, PP Ogulin – Ratna jedinica Saborsko (13. 8. 1972. – 12. 11. 1991.)

28. Galović (Petar) Mate, 1. gardijska brigada Zagreb - „Tigrovi“ (29. 7. 1963. – 13. 9. 1993.)
29. Gašparović (Dane) Milan, Narodna zaštita Ogulin (22. 3. 1932. – 28. 9. 1991.)
30. Glavan (Vlado) Boris, 143. brigada HV-a Ogulin (24. 12. 1948. – 22. 7. 1992.)
31. Gračanin (Dragan) Milan, Domobranska bojna Ogulin (25. 7. 1952. – 30. 11. 1992.)
32. Grdić (Rudolf) Franjo, Domobranska bojna Ogulin (24. 8. 1971. – 13. 9. 1993.)
33. Grdić (Dragan) Milan, 2. gardijska brigada - „Gromovi“ (17. 5. 1960. – 1. 8. 1993.)
34. Horvat (Augustin) Ivica, 143. brigada HV-a Ogulin (9. 7. 1958. – 12. 2. 1992.)
35. Jagnjić (Milan) Jure, Domobranska bojna Ogulin (8. 11. 1963. – 11. 4. 1993.)
36. Javor (Miroslav) Hrvoje, 143. domobranska pukovnija Ogulin (18. 3. 1974. – 17. 2. 1995.)
37. Jurjević (Nikola) Ratko, 143. brigada HV-a Ogulin (22. 2. 1968. – 6. 11. 1992.)
38. Kirasić (Zvonko) Branko, 143. brigada HV-a Ogulin (24. 3. 1957. – 6. 5. 1994.)
39. Klišanin (Ivan) Josip, 110. brigada HV-a Karlovac (25. 9. 1958. – 6. 10. 1991.)
40. Kostelić (Dragutin) Josip, 143. brigada HV-a Ogulin (8. 11. 1965. – 7. 6. 1994.)
41. Kovačić (Mate) Ante, MUP RH, PP Ogulin – Ratna jedinica Saborsko (15. 2. 1960. – 2. 11. 1991.)
42. Krizmanić (Ivan) Marko, MUP RH, PP Ogulin – Ratna jedinica Saborsko (6. 8. 1959. – 2. 11. 1991.)
43. Krznarić (Jure) Slavko, MUP RH, PP Ogulin (22. 10. 1955. – 6. 2. 1992.)
44. Kučinić (Mijo) Ivan, 143. domobranska pukovnija Ogulin (8. 6. 1957. – 15. 8. 1995.)
45. Lipošćak (Josip) Marijan, 143. brigada HV-a Ogulin (22. 9. 1968. – 13. 9. 1993.)
46. Luketić (Anton) Dragan, Domobranska bojna Ogulin (1. 1. 1947. – 23. 11. 1993.)
47. Luketić (Dane) Ivan, Narodna zaštita Saborsko (16. 6. 1950. – nestao 12. 11. 1991.)
48. Luketić (Ivan) Josip, 143. brigada HV-a Ogulin (13. 3. 1959. – 27. 9. 1993.)
49. Luketić (Ivan) Jure, 143. brigada HV-a Ogulin (14. 4. 1973. – 11. 10. 1993.)
50. Luketić (Joso) Nikola, Domobranska bojna Ogulin (1. 9. 1945. – 20. 12. 1993.)
51. Luketić (Dane) Vlade, Domobranska bojna Ogulin (13. 5. 1959. – 6. 6. 1993.)
52. Marinić (Zlatko) Željko, MUP RH, PP Ogulin (16. 9. 1960. – 4. 11. 1992.)
53. Matovina (Ante) Ivan, Narodna zaštita Saborsko (28. 8. 1930. – 12. 11. 1991.)
54. Matovina (Stipe) Ivica, MUP RH, PP Zagreb (20. 2. 1969. – 6. 9. 1991.)
55. Matovina (Ante) Joso, MUP RH, PP Ogulin – Ratna jedinica Saborsko (1. 1. 1963. – 2. 11. 1991.)
56. Matovina (Ante) Joso, 143. domobranska pukovnija Ogulin, Samostalna satnija Saborsko (21. 5. 1968. – 5. 9. 1995.)

57. Matovina (Ante) Petar, MUP RH, PP Ogulin – Ratna jedinica Saborsko (25. 6. 1964. – 2. 11. 1991.)
58. Matovina (Dane) Stipe, MUP RH, PP Ogulin – Ratna jedinica Saborsko (21. 9. 1968. – 6. 9. 1991.)
59. Mihalić (Nikola) Dražen, Narodna zaštita Ogulin (4. 4. 1968. – nestao 7. 12. 1991.)
60. Mihalić (Joso) Franjo, 143. brigada HV-a Ogulin (22. 11. 1958. – 16. 1. 1992.)
61. Mihalić (Franjo) Zdravko, 2. gardijska brigada – „Gromovi“ (12. 6. 1966. – 4. 8. 1995.)
62. Miletić (Petar) Braco, Domobranska bojna Ogulin (8. 5. 1965. – 27. 10. 1992.)
63. Miletić (Petar) Novko, 143. domobranska pukovnija Ogulin (29. 1. 1961. – 10. 10. 1994.)
64. Pavličić (Petar) Ivica, Narodna zaštita Ogulin (2. 10. 1952. – 14. 11. 1991.)
65. Petrušić (Alojz) Zlatko, MUP RH, PP Ogulin (2. 1. 1955. – 6. 10. 1991.)
66. Porubić (Mijo) Anton, 2. gardijska brigada – „Gromovi“ (6. 9. 1956. – 10. 9. 1991.)
67. Prebežić (Franjo) Marinko, 143. brigada HV-a Ogulin (6. 5. 1967. – 20. 12. 1992.)
68. Pribanić (Franjo) Franjo, Domobranska bojna Ogulin (24. 4. 1950. – 24. 4. 1992.)
69. Pribanić (Ivan) Franjo, 143. brigada HV-a Ogulin (27. 3. 1952. – 17. 7. 1992.)
70. Pribanić (Franjo) Josip, 143. brigada HV-a Ogulin (24. 11. 1958. – 17. 7. 1992.)
71. Pribanić (Nikola) Nikola, 111. brigada HV-a Rijeka (27. 2. 1948. – 30. 12. 1991.)
72. Puškarić (Jure) Branko, 143. brigada HV-a Ogulin (29. 4. 1962. – 1. 8. 1992.)
73. Puškarić (Ivan) Damir, 4. gardijska brigada Split – „Pauci“ (9. 12. 1971. – 14. 5. 1992.)
74. Puškarić (Juraj) Jurica, 143. domobranska pukovnija Ogulin (26. 4. 1973. – 24. 4. 1995.)
75. Puškarić (Miko) Marinko, MUP RH (12. 11. 1968. – 2. 6. 1991.)
76. Puškarić (Jure) Milan, 143. brigada HV-a Ogulin (21. 10. 1954. – 17. 6. 1994.)
77. Puškarić (Dragan) Tomo, 2. gardijska brigada - „Gromovi“ (5. 10. 1963. – 14. 11. 1991.)
78. Puškarić (Slavko) Zdravko, 143. brigada HV-a Ogulin (1. 9. 1962. – 31. 12. 1993.)
79. Rebrović (Mato) Matija, MUP RH, PP Ogulin (23. 9. 1968. – 1. 11. 1993.)
80. Rebrović (Josip) Vjekoslav, MUP RH, PP Ogulin (5. 7. 1946. – 7. 4. 1993.)
81. Rendulić (Ivan) Dragan, 110. brigada HV-a Karlovac (16. 11. 1967. – 7. 11. 1991.)
82. Rendulić (Mile) Milan, 143. brigada HV-a Ogulin (30. 10. 1949. – 25. 3. 1992.)
83. Rendulić (Željko) Siniša, 1. gardijska brigada Zagreb – „Tigrovi“ (17. 7. 1963. – 15. 9. 1991.)
84. Rendulić (Željko) Zrinko, 1. gardijska brigada Zagreb – „Tigrovi“ (28. 2. 1966. – 18. 9. 1991.)
85. Rumenović (Mile) Zlatko, 143. brigada HV-a Ogulin (2. 10. 1956. – 2. 8. 1992.)
86. Sabljak (Čedo) Branko, 2. gardijska brigada – „Gromovi“ (28. 2. 1962. - 7. 10. 1991.)

87. Sabljak (Anton) Dane, Domobranska bojna Ogulin (18. 9. 1933. – 18. 3. 1994.)
88. Sabljak (Dragan) Milan, Narodna zaštita Ogulin (9. 10. 1974. – 16. 9. 1991.)
89. Sabljak (Franjo) Nevenko, 143. brigada HV-a Ogulin (20. 6. 1963. – 20. 5. 1992.)
90. Sabljak (Milan) Tomislav, 143. brigada HV-a Ogulin (30. 9. 1961. – 6. 4. 1992.)
91. Sabljak (Ivan) Željko, 118. domobranska pukovnija Gospić (27. 6. 1951. – 9. 8. 1995.)
92. Salopek (Ivan) Damir, 143. brigada HV-a Ogulin (13. 4. 1969. – 12. 1. 1993.)
93. Salopek (Josip) Ivica, 143. brigada HV-a Ogulin (5. 3. 1964. – 22. 5. 1992.)
94. Salopek (Ivan) Josip, 143. brigada HV-a Ogulin (23. 11. 1955. – 3. 7. 1994.)
95. Salopek (Ante) Mijo, 143. brigada HV-a Ogulin (14. 9. 1948. – 10. 5. 1992.)
96. Sertić (Jure) Nikola, MUP RH, PP Ogulin – Ratna jedinica Saborsko (15. 10. 1940. – 12. 10. 1991.)
97. Sertić (Pave) Slavko, MUP RH, PP Ogulin – Ratna jedinica Saborsko (15. 2. 1942. – 12. 11. 1991.)
98. Skočić (Ivan) Josip, 143. brigada HV-a Ogulin (18. 1. 1959. – 26. 11. 1993.)
99. Stipetić (Franjo) Anton, MUP RH, PP Ogulin (18. 1. 1963. – 24. 4. 1995.)
100. Stipetić (Ivan) Milan, 143. domobranska pukovnija Ogulin (28. 4. 1953. – 21. 11. 1995.)
101. Stipetić (Jure) Milan, 143. domobranska pukovnija Ogulin (14. 6. 1955. – 27. 3. 1995.)
102. Stipetić (Milan) Zlatko, 143. brigada HV-a Ogulin (21. 9. 1958. – 26. 10. 1993.)
103. Šajn (Ivica) Kruno, 143. brigada HV-a Ogulin (27. 11. 1971. – 20. 5. 1992.)
104. Šebalj (Mihovil) Marko, MUP RH, PP Zagreb (22. 7. 1970. – 6. 9. 1991.)
105. Šehović (Rasim) Zlatko, 143. brigada HV-a Ogulin (23. 8. 1965. – 1. 5. 1992.)
106. Šibarić (Josip) Ivan, 143. domobranska pukovnija Ogulin (25. 6. 1962. – 8. 11. 1995.)
107. Špehar (Josip) Ivica, 143. domobranska pukovnija Ogulin (11. 5. 1953. – 13. 10. 1995.)
108. Špehar (Nikola) Mate, MUP RH, PP Ogulin – Ratna jedinica Saborsko (29. 5. 1960. – 12. 11. 1991.)
109. Štiglić (Josip) Vladimir, 143. brigada HV-a Ogulin (3. 7. 1946. – 30. 4. 1992.)
110. Štimac (Franjo) Anton, 143. brigada HV-a Ogulin (1. 5. 1971. – 2. 1. 1992.)
111. Štrk (Mate) Joso, Narodna zaštita Saborsko (19. 1. 1934. – 12. 11. 1991.)
112. Štrk (Mate) Jure, Narodna zaštita Saborsko (3. 2. 1931. – 12. 11. 1991.)
113. Turkalj (Ivan) Marijan, 143. brigada HV-a Ogulin (2. 3. 1966. – 7. 5. 1992.)
114. Turkalj (Stjepan) Milan, 2. gardijska brigada – „Gromovi“ (1. 5. 1966. – 14. 12. 1991.)
115. Turkalj (Milka) Miroslav, 143. brigada HV-a Ogulin (20. 5. 1962. – 6. 10. 1992.)
116. Turković (Joso) Milan, 143. brigada HV-a Ogulin (16. 11. 1952. – 16. 1. 1992.)

- 117. Turković (Josip) Zlatko, 143. domobranska pukovnija Ogulin (20. 2. 1976. – 13. 10. 1995.)
- 118. Turković (Anton) Zvonko, 2. gardijska brigada – „Gromovi“ (16. 8. 1964. – 14. 8. 1991.)
- 119. Vrbanić (Nikola) Ivan, Narodna zaštita Ogulin (23. 9. 1962. – 13. 1. 1992.)
- 120. Vukas (Milan) Goran, Domobranska bojna Ogulin (4. 8. 1965. – 1. 9. 1993.)
- 121. Vuković (Mate) Ivan, Narodna zaštita Saborsko (1. 9. 1931. – 12. 11. 1991.)
- 122. Vuković (Bare) Jure, Narodna zaštita Saborsko (30. 6. 1930. – 12. 11. 1991.)
- 123. Vuković (Marin) Matija, 305. Logistička baza Rijeka (28. 8. 1974. – 23. 7. 1993.)
- 124. Vuković (Ivan) Petar, 143. domobranska pukovnija Ogulin (16. 3. 1955. – 6. 6. 1996.)
- 125. Vuković (Martin) Petar, Narodna zaštita Saborsko (11. 7. 1932. – 12. 11. 1991.)

Prilog 3. Apel za pomoć Saborskom Općinske organizacije Crvenog križa Ogulin izvršnom predsjedniku Crvenog križa Hrvatske, 9. 11. 1991.

„Dana 12. 9. 1991. Općinska organizacija Crvenog križa Ogulin uputila je Crvenom križu Hrvatske i Ministarstvu vanjskih poslova gospodinu Morsanu, Izvještaj o stanju u Mjesnoj zajednici Saborsko općine Ogulin. Izvještaj su potpisali tajnik OOCK Ogulin, Predsjednik Skupštine općine Ogulin i Predsjednik Izvršnog vijeća, odnosno Kriznog štaba općine Ogulin. Kako smo tada bili obaviješteni, izvještaj je preveden na engleski jezik i predan međunarodnoj ekipi Liječnika bez granica. Obavještavamo vas ponovo da od tada ništa nije učinjeno u pogledu pomoći Saborskom. Dakle, od 5. 08. 1991. Saborsko se nalazi u okruženju, bez mogućnosti dostave potrebne hrane, lijekova i sanitetskog materijala. Stanovništvo kojem trenutno ne znamo ni broja (u međuvremenu je stanovništvo iz Klanca, Rakovice, Cerovca, Sertić Poljane, Poljanka i ostalih mjesta bježalo prema Saborskom – približni podaci su da se radi o cca 1600 civila). Saborsko nema struje, nedavno je upućen liječnik Medicinskog centra Ogulin koji više ne raspolaže lijekovima ni potrebnim sanitetskim materijalom. Uz hranu, sanitetsku opremu, stanovništvu su neophodne vreće za spavanje i deke. Evakuacija stanovništva je još uvijek za nas neizvodiva.

Molimo vas da nam pomognete da Saborsko koje toliko dugo odolijeva napadima iz svih raspoloživih sredstava, svim vrstama projektila, ne ostaje i dalje potpuno zapostavljeno. Saborsko se napada i noću i danju, i s neba i iz zraka, kod njih nema znakova uzbune, one su trajne bez mogućnosti predaha i malo mira. Molimo Vas da se za to i takvo Saborsko, za svo stanovništvo koje je u njemu ili pokraj njega potražilo utočište, sazna, da se apelira za pomoć.

Najnoviji podatak kojim raspolažemo jeste da su patrole MUP-a iz Saborskog u obližnjoj šumi naišli na 20 leševa civila-seljana, bez mogućnosti identifikacije istih, pretpostavlja se da su stanovnici koji su bježali iz okolnih sela prema Saborskom. Dok pišem ovaj Izvještaj, odnosno Apel za pomoć, borbe u Saborskom su žestoke, okruženje ovog malog mjesta je potpuno, napadačkim snagama sa poligona Tobolić i pješadiji uveliko pomažu i zrakoplovi. Svaki dan Saborskom donosi samo nove žrtve, nove ranjene, dane i noći bez odmora, bez datuma i nažalost BEZ POMOCI. Molimo vas da ovaj APEL proslijedite dalje. Informacije možete provjeriti u zapovjedništvu obrane Ogulin.“